

รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

นัยนา สถิตย์เสถียร

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

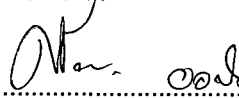
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

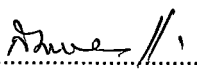
มิถุนายน 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

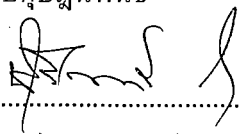
คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณภาพนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณภาพนิพนธ์ของ นัยนา สถิตย์เสถียร ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

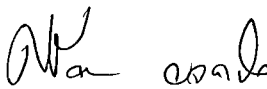
คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์

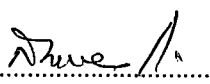

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรীরัตน ขอดนิต)

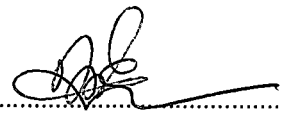

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

คณะกรรมการสอบคุณภาพนิพนธ์

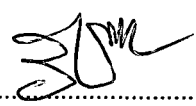

..... ประธาน
(ดร.นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรীরัตน ขอดนิต)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัตน์ วงษ์นาม)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณภาพนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

วันที่...๗...เดือน...มิถุนายน...พ.ศ. 2559

การวิจัยนี้ได้รับเงินอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา
จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำภาคปลาย ปีการศึกษา 2557

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ยอดนิล อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร. นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ประธานสอบคุษฎีนิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัตน์ วงษ์นาม ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษาตรวจแก้ไขและวิจารณ์ ผลงาน ทำให้คุษฎีนิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากผู้นำชุมชน และประชาชน ชุมชนนาพร้าว ชุมชนหนองพยอม ชุมชนแพรงกิวหารแก้ว ชุมชนหนองเสม็ดแดง ชุมชนทรัพย์ประเมิน ชุมชนห้วยบอน และชุมชนท้ายบ้าน ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการวิจัย รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ทำให้คุษฎีนิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

เนื่องจากคุษฎีนิพนธ์นี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จึงขอขอบพระคุณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพามา ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิไล สถิตย์เสถียร คุณแม่สุณีย์ สถิตย์เสถียร และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคนที่ทำให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทวดเวทิตาคณแก่ บุพการี บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

นัยนา สถิตย์เสถียร

52810020: สาขา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม; ปร.ด. (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ: รูปแบบและกระบวนการ/ การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม/ ชุมชนปฏิบัติการ

นัยนา สติชัยเสถียร: รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สำหรับชุมชน (ENHANCING MODEL AND PROCESSES OF PARTICIPATORY DEMOCRACY FOR COMMUNITY) คณะกรรมการควบคุมคุรุฯ: ศิริวรรณ ยอดนิล, Ph.D., สมหมาย แจ่มกระจ่าง, Ph.D. 198 หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2) เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยตั้งคราะห์รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน ซึ่งได้รับรางวัลชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างในภาคตะวันออก 6 ชุมชน คือ ชุมชนนาพร้าว อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ชุมชนหนองพยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ชุมชนแพรวกวิหารแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ชุมชนทรัพย์ประเมิน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และนำรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาปฏิบัติในชุมชนท้ายบ้าน ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า

1. รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน มี 4 องค์ประกอบ ที่สำคัญคือ 1) ผู้นำ มีคุณลักษณะ คือ มีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน ให้มีความสำคัญกับการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน และการปฏิบัติอย่างจริงจัง 2) การวางแผนชุมชน คือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์สภาพชุมชน การจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 3) องค์กรเครือข่าย คือ การรวมกลุ่มที่เอื้อต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน องค์กรเครือข่ายด้านสังคม องค์กรเครือข่าย ด้านสวัสดิการ องค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง 4) ประเพณี คือ การสืบสานประเพณีในชุมชน ได้แก่ ประเพณีทั่วไปและประเพณีเฉพาะถิ่น โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

2. กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ประกอบด้วย

1) การประสานงาน เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยมีการประสานงานแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่อง หลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 3) การวางแผนชุมชน เป็นกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ได้แก่ การศึกษาชุมชน การประเมินสภาพชุมชน และการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผน ดำเนินกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ในแผนชุมชน และ 5) การประเมินผลกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

52810020: MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; Ph.D.

(DOCTOR OF PHILOSOPHY)

KEYWORDS: MODEL AND PROCESS / ENHANCING PARTICIPATORY DEMOCRACY/
COMMUNITY STUDY

NAIYANA SATHITSATHIEN: ENHANCING MODEL AND PROCESS PARTICIPATORY
DEMOCRACY FOR COMMUNITY. ADVISORY COMMITTEE: SRIWAN YODNIL, Ph.D., SOMMAI
JAMKRAJANG, Ph.D. 198 P. 2016.

This research aimed to 1) develop a model and process of participatory democracy for community, and 2) to enhance participatory democracy to the Municipality of Bang Phra community, Sriracha, Chonburi, by Synthesising a model and process of participatory democracy based on the experiences of six awarded for democratic practice communities in the Eastern Thailand, namely Na Praom Chonburi province, Nong Phayom Chonburi province, Pragyihankhaew Chachoengsao province, Nongsametdaeng Rayong province, Subpramern Chanthaburi province and Hangbon Trat province and implemented the model and process of participatory democracy to the Thai Ban community, Bang Phra Sub-District, Sriracha District, Chonburi province.

The research findings showed the followings.

1. The model and process of participatory democracy in the studied communities required four key factors: 1) characteristics of leaders including a moral, ethical and democratic leadership style, a vision and strategy for the administration of the community, a focus on communication, both within and outside the community, and determined; 2) community planning, which covered community study, analyzing community context, and participation planning; 3) group networking to promote the participation of citizens, including financial networks, social networks, social services networks, and sufficiency economy networks; 4) traditions which maintained the traditions of communities, including both mainstream traditions and local traditions, by promoting the participation of citizens in community.

2. The process of enhancing participatory democracy for a community included the followings. 1) coordination to promote participation, both formal and informal. 2) knowledge sharing about the principles of democracy, participatory democracy, and the model and process for enhancing participatory democracy. 3) community planning as a process to promote participation, which included community study, community assessment, and participatory planning. 4) deployment of action plan, or the implementation of the community plan. 5) evaluation of the process of participatory democracy.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
คำถามเพื่อการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิด ทฤษฎีและหลักประชาธิปไตย.....	8
ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	12
การศึกษาชุมชน.....	22
กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	49
ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	49
ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนปฏิบัติการ.....	53
4 ผลการวิจัย.....	56
ตอนที่ 1 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.....	56
ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการ.....	148

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	160
สรุปผลการวิจัย.....	160
อภิปรายผล.....	165
ข้อเสนอแนะ.....	173
บรรณานุกรม.....	174
ภาคผนวก.....	181
ภาคผนวก ก.....	182
ภาคผนวก ข.....	190
ภาคผนวก ค.....	193
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	198

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การวิเคราะห์ข้อมูล (ศักยภาพชุมชน) ข้อมูล จปฐ. และกชช. 2 ค.....	115
2	สรุปวิเคราะห์ปัญหาชีวิตวัยเรียนของหมู่บ้าน จำนวน 207 ชีวิตวัยเรียน (เฉลี่ยเป็นรายเดือน)...	116
3	ผลการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาการใช้จ่ายของชุมชน.....	117
4	สรุปสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนทรัพย์สิน.....	120

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
2 ขั้นตอนการวิจัย.....	53
3 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนาพร้าว.....	68
4 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหนองพะยอม.....	78
5 แผนที่ชุมชนแพรภิหารแก้ว.....	79
6 ศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอต้นแบบ.....	87
7 กิจกรรมการอบรมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง.....	88
8 การปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเองภายในครัวเรือน.....	89
9 โครงการคลองสวนน้ำใสในลำคลองสาธารณะ.....	89
10 โครงการณรงค์โลกปลอดถังและฟางข้าว.....	90
11 นักท่องเที่ยวต่างชาติมาศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน.....	91
12 การเสิร์ฟข้าวในชุมชน.....	91
13 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ 80 ล้านต้น.....	96
14 การปลูกดอกไม้ประดับริมถนน	97
15 การศึกษาดูงานโครงการธนาคารขยะ ลดภาวะโลกร้อน จังหวัดพิษณุโลก.....	98
16 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแพรภิหารแก้ว.....	99
17 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหนองเสม็ดแดง.....	111
18 การทำบุญกลางบ้าน ชุมชนทรัพย์ประเมิน.....	122
19 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนทรัพย์ประเมิน.....	125
20 ประเพณีสู่ขวัญข้าว.....	135
21 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยบอน.....	137
22 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน.....	147
23 การประชุมอบรมให้ความรู้.....	149
24 การประชุมจัดทำแผนชุมชน.....	150
25 การประชุมเวทีประชาคมชุมชนท้ายบ้าน.....	151
26 ประเพณีตักบาตรเทโวโลหะนะ.....	152
27 โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน.....	153

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
28 การปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน.....	155
29 กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมชุมชน.....	159

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประชาธิปไตยเริ่มแรกที่กรีซเป็นประชาธิปไตยโดยตรง แต่ในปัจจุบันระบอบประชาธิปไตยโดยตรงแบบกรีซไม่สามารถนำมาใช้ได้ อีก เพราะจำนวนประชากรของแต่ละประเทศมีจำนวนมากเกินกว่าจะให้โอกาสแก่พลเมืองทุกคนเข้ามามีสิทธิโดยตรง ระบอบประชาธิปไตยที่ใช้อยู่ทุกวันนี้จึงเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทน ได้แก่ การให้สิทธิพลเมืองเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทนตัวในรัฐสภา ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง แต่การศึกษาประชาธิปไตยเฉพาะการเมืองการปกครองอย่างเดียวไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจถึงปัญหาประชาธิปไตยในสังคมบางสังคมได้ การศึกษาเรื่องหลักประชาธิปไตยและเพื่อให้เข้าใจประชาธิปไตยได้ชัดเจนจึงควรพิจารณาใน 3 ประเด็น คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย การปกครองที่เป็นประชาธิปไตย วิถีชีวิตประชาธิปไตย (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543, หน้า 12-22) สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากการเมืองการปกครองไทยในอดีต หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่เพียงรูปแบบ ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยระดับชาติ โดยไม่เชื่อมโยงกับประชาธิปไตยชุมชน ระบบราชการที่รวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง โดยไม่เข้าใจความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การขาดข้อมูลความรู้และขาดการใช้เหตุผล นำไปสู่การเมืองที่ด้อยพัฒนา และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง (ประเวศ วะสี, 2550, หน้า 10)

จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองของไทย ปัจจุบัน พบว่าสภาพปัญหาของประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งเป็นการผูกขาดอำนาจทางการเมืองโดยพรรคการเมืองเสียงข้างมาก การที่ผู้แทนไม่ทำหน้าที่ตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของประชาชนแต่มุ่งตอบสนองต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนหรือกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนพรรคการเมือง เป็นปัญหาที่ปรากฏให้เห็นในประเทศประชาธิปไตยแทบทุกแห่งและประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจำนวนไม่น้อย ที่ระบบการเมืองแบบตัวแทนมีจุดบกพร่องเกิดจากประชาธิปไตยแบบตัวแทน สะท้อนวิกฤตการณ์ประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำนายในงานเขียนของ Habermas (1973) สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบตัวแทน นำมาสู่แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยที่เกิดจากความรู้และ

ตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นพลเมืองให้กับคนไทยเป็นพื้นฐาน การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย การศึกษาจึงจำเป็นสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยมาเป็นระยะเวลา 84 ปีพบว่า ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยยังเกิดการรัฐประหาร ปัญหาดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง และการขาดการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยของคนไทย สอดคล้องกับพระราชบัญญัติภาษาอังกฤษของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานมายังคณะกรรมการจัดระเบียบของกมนตรี เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2470 พระองค์ได้ทรงกล่าวถึงประชาธิปไตยในประเทศสยาม (Democracy in Siam) (แผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2545, หน้า 266) ไว้ว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเป็นผลสำเร็จได้ยากในประเทศสยามสืบเนื่องจากอำนาจเงิน และประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถคิดด้วยเหตุและผล หากประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยต้องมีการเรียนรู้และให้การศึกษาแก่ประชาชน การทดลองปฏิบัติต้องพยายามให้การศึกษาแก่ประชาชนให้มีการรับรู้ในทางการเมืองให้รู้จักผลประโยชน์อันแท้จริง เพื่อที่จะไม่ถูกชักนำไปในทางที่ผิด รู้จักเลือกผู้แทนผู้ซึ่งเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนอยู่ในใจอย่างแท้จริง

แนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public participation) ถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมแก้ปัญหาในสังคมเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องเรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการดำเนินชีวิตและให้การยอมรับการมีส่วนร่วมจึงนับว่ามีความสำคัญต่อการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืน เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้การตรวจสอบการทำงานของผู้แทนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ผู้แทนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีผู้รับฟังและความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนจะได้รับการตอบสนอง (Hilliard & Kemp, 1999) การสร้างประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ (Full-time democracy) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ประชาธิปไตยจากการปฏิบัติจริงจนทำให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ว่าบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การแสดงบทบาทที่เข้มแข็ง ในฐานะพลเมือง แนวคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์แบบเดิม การพึ่งตนเองแทนการช่วยเหลือพึ่งพาจากรัฐ องค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชน

เพื่อช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมในเชิงพัฒนากลุ่มอาชีพของคนในชุมชนที่ตระหนักถึงปัญหาปากท้องของตนเอง โดยมีหลักการของประชาธิปไตยมาปรับใช้ในวิถีชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อ การพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันเองที่ทุกคนร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมกันรับประโยชน์และร่วมกันตรวจสอบ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน (เฉลิมศักดิ์ บุญนำ, 2553, หน้า 104)

เพื่อเป็นแบบอย่างในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมแก่ชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี โดยคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงจัดให้มีการคัดเลือกชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง ที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างเป็นกระบวนการและมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน พบว่า มีชุมชนและหมู่บ้านในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัล เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนหรือหมู่บ้านอื่น ๆ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปปฏิบัติได้และเห็นสมควรนำรูปแบบที่สังเคราะห์ได้ไปปฏิบัติในชุมชน เขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากการสังเคราะห์ขึ้นได้ และผู้วิจัย พบว่า ชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีความเหมาะสมที่จะดำเนินการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ มีเอกลักษณ์ของชุมชน มีการบริหารชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้แทนให้แก่ประชาชนในชุมชน แก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม และสมาคม โดยการบริหารจัดการของชุมชนเอง ผลจากการปฏิบัติการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนดังกล่าวจะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปเผยแพร่แก่ชุมชนอื่น ๆ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน
2. เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

คำถามเพื่อการวิจัย

1. รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนควรเป็นอย่างไร
2. การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ช่วยให้ประชาชนเกิดความเข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดขอบเขต ดังนี้

ตอนที่ 1 เลือกชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างของจังหวัดในภาคตะวันออก ได้แก่

1. ชุมชนนาพร้าว ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
2. ชุมชนหนองพยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
3. ชุมชนแพรกวิหารแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
5. ชุมชนทรัพย์ประเมิน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
6. ชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

เป็นชุมชนที่ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัด

สำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย
2. เป็นชุมชนที่ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการดำเนินกิจกรรม
3. เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยมีระเบียบวินัย

มีศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม บำรุงรักษาศิลปประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีงาม

4. เป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการ

เลือกชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ มีวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ ประชาชนในชุมชน

มีความผูกพันและมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการบริหารชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งทำหน้าที่เป็นผู้แทนชุมชนในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน มีการประสานการทำงานกับเทศบาลเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน จนได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวระดับประเทศและมีความเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับชุมชน อันเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ด้านการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชน
2. เสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชนและชุมชน ตำบลบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะเป็นแบบอย่างในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง การบริหารมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้นจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
2. ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง หมายถึง ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างในภาคตะวันออกที่ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย ได้แก่
 - 2.1 ชุมชนนาพร้าว ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
 - 2.2 ชุมชนหนองพยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
 - 2.3 ชุมชนแพรกวิหารแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา
 - 2.4 ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
 - 2.5 ชุมชนทรัพย์ประเมิน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
 - 2.6 ชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด

3. รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง องค์ประกอบและการดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย และประเพณี
4. กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน
5. ชุมชนปฏิบัติการ หมายถึง ได้แก่ ชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
6. องค์กรเครือข่าย หมายถึง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นสมาชิกขององค์กรเครือข่ายให้เรียนรู้และร่วมกันพัฒนาชุมชน
7. ประเพณี หมายถึง ประเพณีทั่วไปและประเพณีเฉพาะถิ่น ที่ประชาชนในสังคมปฏิบัติเพื่อสืบสานสิ่งที่ดีงามที่สืบทอดกันมา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของประชาชนในชุมชน
8. การดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง การดำเนินชีวิตโดยนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมหรือการดำรงตนของประชาชนในชุมชนตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย
9. วิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง การดำรงชีวิตประจำวันและการดำรงตนในสังคมของประชาชนในขอบเขตที่ทำการศึกษาศึกษา เช่น การเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล การรู้จักประนีประนอม การมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ของประชาชนในชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

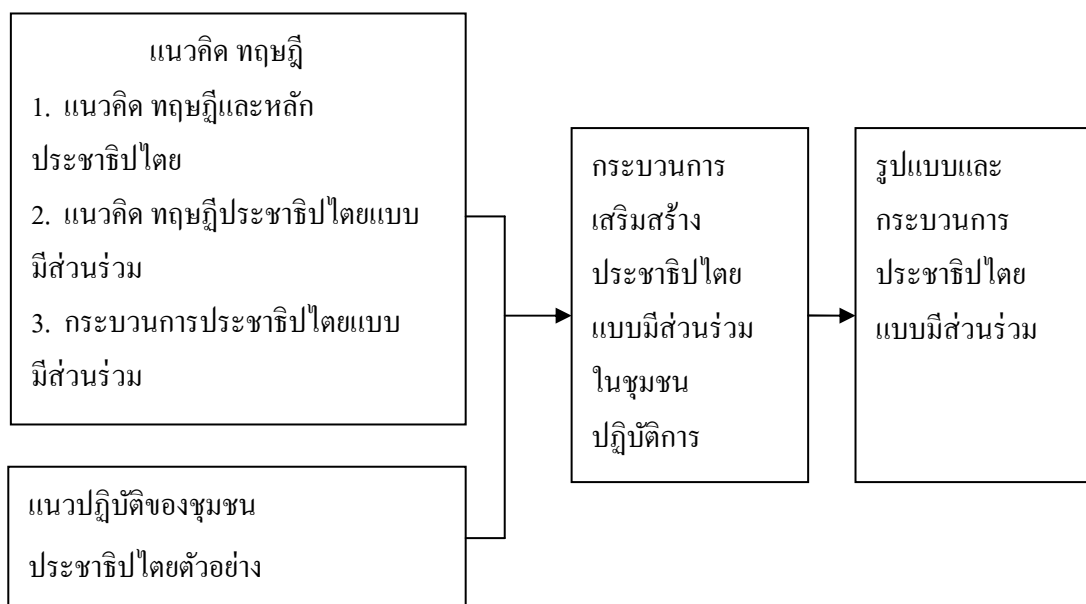
การวิจัยนี้เป็นการศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ใช้แนวคิดในการดำเนินการวิจัย คือ

1. แนวคิดทฤษฎีและหลักประชาธิปไตยของสมบัตินิรันดร (2540) ได้แก่ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular sovereignty) คือ การให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยที่จะต้องเป็นของประชาชนเพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง หลักเสรีภาพ (Liberty) ประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพทั้งในการเมืองเศรษฐกิจและสังคม โดยมีขอบเขตและไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน หลักความเสมอภาค (Equality) ในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางโอกาส หมายถึง ประชาชนจะมีโอกาสที่เท่ากัน ในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา หลักกฎหมาย (Rule of law) เป็นหลักประกันว่าประชาชนมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้กฎหมายสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของ

ประชาชน หลักเสียงข้างมาก (Majority rule, Minority right) ยึดหลักที่ว่า การตัดสินใจใด ๆ ทางการเมืองต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่และให้ความคุ้มครองกับเสียงข้างน้อย

2. แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เรื่อง Democracy in practice ของ Helena (1999, pp. 39-56) กล่าวถึงองค์ประกอบและเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การยกประเด็นปัญหาขึ้นมา เพื่อกำหนดเป็นวาระของการประชุม สามารถเสนอทางเลือกและมีส่วนร่วมในการเลือกหรือการตัดสินใจสุดท้ายได้ เป็นการประชุมที่ทุกคนสามารถพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง (Face-to-face meeting) มีการปรึกษาหารือ หรืออภิปรายประเด็นปัญหาที่หยิบยกมาพิจารณากันอย่างกว้างขวาง ทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการอภิปราย และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ มีแนวโน้มที่พยายามจะให้เกิดความเห็นพ้อง (Consensus) ร่วมกันในประเด็นปัญหาที่พิจารณา

3. แนวคิด เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 6 ระดับ ประกอบด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติการควบคุมโดยประชาชน (คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2545) นำเสนอดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียบเรียงสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีและหลักประชาธิปไตย
2. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
3. การศึกษาชุมชน
4. กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีและหลักประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) มาจากภาษากรีก คำว่า Demos หมายถึง ประชาชน (People) ซึ่งความหมายเดิมในภาษากรีก หมายถึง คนยากจนหรือคนส่วนมาก และ Kratos หมายถึง อำนาจ (Authority) หรือ การปกครอง (Rule) ดังนั้น คำว่าประชาธิปไตย จึงหมายถึง Rule by the people หรือการปกครองโดยประชาชน (Heywood, 1977, p. 66)

แนวคิดและหลักการประชาธิปไตยเปอริคลีส รัฐบุรุษเอเธนส์ กล่าวในพีธีไว้อาลัยผู้วายชนม์ในสงครามเปโลโปนีเซียน (431 B. C.) ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตย คือ รัฐบาลที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และโดยตรง ความเสมอภาคในเชิงกฎหมาย มีการยอมรับนานาทรศนะและนานาทักษะเพื่อให้มีบทบาทในการปกครองให้ความเคารพต่อเรื่องราวที่เป็นส่วนตัว โดยแยกออกจากความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Ebenstein, 1967, pp. 16-17)

Abraham Lincoln ได้กล่าวสุนทรพจน์ที่เกติสเบอร์ก เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1862 ว่า ประชาธิปไตย คือ “Government of the people, by the people and for the people” หรือ “การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน” (Copeland & Lamm, 1985, p. 315)

Mayo (1960, p. 66) ให้นิยามประชาธิปไตยว่า เป็นหลักแห่งการควบคุมนโยบายโดยประชาชน ความเสมอภาคทางการเมือง เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการควบคุมโดยประชาชนส่วนมาก

Ranney (1962, p.197) สรุปหลักประชาธิปไตยไว้ 4 ข้อ ได้แก่ อำนาจอธิปไตยของพลเมืองเป็นอำนาจที่ผ่านกระบวนการตามทฤษฎีสัญญาประชาคม คือ มีการมอบให้กับผู้แทนเป็นวาระ ๆ เน้นความเสมอภาคโดยสุจริต คำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ รับฟังความคิดเห็นมีการสำรวจความคิดเห็น หลักประชาธิปไตยเน้นมติของเสียงส่วนใหญ่

Mill (1910) กล่าวว่า ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ประชาชนในประเทศจะต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปกครองตนเองเสียก่อน การเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับศรัทธาของคนในชาติที่ประสงค์จะมีการปกครองและมีชีวิตแบบประชาธิปไตย

Mathews (1994) ให้นิยามของประชาธิปไตยว่า เป็นหลักแห่งความสัมพันธ์ เป็นการพิจารณาการแสดงออกเชิงอำนาจที่สร้างความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการแก้ปัญหา โดยการแก้ไขปัญหานั้นมักจะต้องประสานงาน คือ การประสานความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการและหน่วยงานภาคเอกชน โดยจะต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการกลไกบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างราชการ ธุรกิจ และพลเมืองหลักแห่งเจตจำนงทางการเมืองและประโยชน์ทางการเมือง (Political will and interest) คือ ทรัพยากรที่เป็นผลประโยชน์ของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันของพลเมืองที่ต้องดำเนินการร่วมกันจนสามารถควบคุมได้ ทรัพยากรทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มให้เป็นเจตจำนงทางการเมืองและประโยชน์ทางการเมืองของชุมชน โดยการสร้างความสมัครใจ แรงจูงใจและประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อพลเมือง ประชาธิปไตยเป็นหลักแห่งการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติ (Action) ตามปกติแล้วเจตจำนงสาธารณะหรือทางการเมืองมักจะไม่มีเชื่อมโยงกัน ดังนั้น เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันจึงต้องมีการวางแผน ขับเคลื่อนการพัฒนาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ

ระบอบประชาธิปไตย คือ การยึดหลักว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนหรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนประชาธิปไตยเริ่มแรกของกรีซเป็นประชาธิปไตยโดยตรงแต่ในปัจจุบันระบอบประชาธิปไตยโดยตรงแบบกรีซไม่สามารถนำมาใช้ได้อีก เพราะจำนวนประชากรของแต่ละประเทศมีจำนวนมากเกินกว่าจะให้โอกาสแก่พลเมืองทุกคนเข้ามา มีสิทธิโดยตรง ระบอบประชาธิปไตยที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้จึงเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทน ได้แก่ การให้สิทธิพลเมืองเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทนตัวในรัฐสภาหรืออาจสรุปได้ว่าประชาธิปไตย ได้แก่ การปกครองที่ยอมรับให้พลเมืองที่บรรลุนิติภาวะออกเสียงเลือกผู้แทนเพื่อผู้แทนจะได้ไปออกกฎหมายรับผิดชอบต่อปวงชนทั้งหมด

หลักการของประชาธิปไตย

สมบัติ รัฐธรรมนูญ (2540) ได้แบ่งหลักการของประชาธิปไตยออกเป็น 5 ประการ คือ

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular sovereignty) หลักการข้อนี้จะให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยที่จะต้องเป็นของประชาชน เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนมีอำนาจในการเลือกผู้แทนที่จะเข้าไปปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งและรวมไปถึงอำนาจในการถอดถอนผู้แทนที่ตนเองเลือกเข้าไปอีกด้วย

2. หลักเสรีภาพ (Liberty) ระบอบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพทั้งในการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมซึ่งเสรีภาพเหล่านี้จะต้องมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคของประชาชน

3. หลักความเสมอภาค (Equality) ถึงแม้ว่ามนุษย์เราจะเกิดมามีความแตกต่างกันแต่ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างกันทางกายภาพ มนุษย์เกิดมาควรมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเรื่องโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาชนสามารถปกป้องประโยชน์ของตน ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางโอกาสซึ่ง หมายถึง ประชาชนจะมีโอกาสที่เท่ากันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

4. หลักกฎหมาย (Rule of law) ปรัชญาสำคัญของกฎหมาย คือ ชนชั้นใดเป็นผู้บัญญัติกฎหมายเพื่อประโยชน์ของชนชั้น ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยที่ยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้งจึงกำหนดให้ประชาชนมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

5. หลักเสียงข้างมาก (Majority rule, Minority right) ยึดหลักที่ว่า การตัดสินใจใด ๆ ทางการเมืองต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่จึงกำหนดให้เสียงข้างมากเป็นการตัดสินใจอย่างไร หลักการเสียงข้างมากไม่อาจจะละเลยสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority rights) จะต้องมีหลักประกันที่ให้ความคุ้มครองกับเสียงข้างน้อยเพื่อป้องกันไม่ให้เสียงส่วนใหญ่กดขี่ข่มเหงเสียงส่วนน้อย

จากหลักการประชาธิปไตย สรุปได้ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน โดยมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน โดยยึดมั่นในประโยชน์ของส่วนร่วมและประเทศชาติเป็นสำคัญ หากในการปกครองเป็นดังแนวทางที่กล่าวมานั้น จึงเป็นหลักแห่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้โดยสมบูรณ์

รูปแบบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยหรือการปกครองตนเองของประชาชนอาจจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct democracy) มีลักษณะสำคัญ คือ ประชาชนออกเสียงลงมติเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับทางเลือกหรือปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกหยิบยกหรือเสนอขึ้นมาพิจารณา ประชาชนมาประชุมกันอภิปรายและลงคะแนนกันในเรื่องสำคัญ เช่น การประชุมเรื่องงบประมาณกฎหมายในระดับท้องถิ่นหรือการลงประชามติในระดับประเทศ เช่น การจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

ในระบอบประชาธิปไตยแบบนี้ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงไม่จำเป็นต้องมีผู้แทน เช่น การปกครองในกรีกและบางรัฐในสวิสเซอร์แลนด์ การปกครองแบบนี้ตรงกับความหมายของประชาธิปไตยมากที่สุดประเทศต่าง ๆ ในโลกก็ไม่นิยมใช้การปกครองแบบนี้เพราะประเทศต่าง ๆ มีพลเมืองมากขึ้นตามลำดับการจัดการประชุมประชาชนทั้งหมดย่อมจะลำบากในการจัดสถานที่เวลาตลอดจนการควบคุมการประชุมทั้งในปัจจุบันการบริหารราชการแผ่นดินมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นยากแก่การทำ ความเข้าใจ หากปล่อยให้ประชาชนที่ไม่รู้ข้อเท็จจริงตัดสินใจโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ผลเสียก็จะเกิดแก่ประเทศชาติมากกว่าผลดี

2. ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) การเมืองการปกครองที่ประชาชนมอบอำนาจให้คณะบุคคลเข้าไปบริหารประเทศแทนตนเองผ่านระบบการเลือกตั้ง ผู้ได้รับมอบอำนาจมีสิทธิกำหนดนโยบายสาธารณะและทิศทางการพัฒนาตามแนวทางที่พรรคของตนสัญญาไว้กับประชาชน แต่การให้อำนาจนั้น มิใช่ให้ไปอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด มิใช่ให้อำนาจไปดำเนินนโยบายสาธารณะใดก็ได้โดยถือเพียงว่าพวกตนได้รับเสียงข้างมากเพราะยังคงต้องรับฟังอย่างให้คุณค่าแก่ทุกฝ่ายในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะ ด้วยการปกครองแบบนี้ประชาชนจะเลือกตั้งผู้แทนของตนไปมีสิทธิมีเสียงในการบริหารราชการแผ่นดินแทนตนและปวงชนทั้งชาติอันเป็นการปกครองโดยอาศัยเสียงข้างมากของบรรดาผู้แทน ซึ่งประชาชนทั้งประเทศเลือกรวมกันเป็นรัฐสภา ปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ในโลกมีการปกครองแบบนี้ ประชาธิปไตยรูปแบบนี้ประชาชนไม่ได้ใช้อำนาจโดยตรงแต่ใช้อำนาจผ่านการเลือกตั้งตัวแทนขึ้นมาให้เข้าไปออกกฎหมายบริหารประเทศแทนประชาชนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน เพื่อให้ทำหน้าที่ตัดสินใจแทนพวกเขา เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

3. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) เป็นระบอบที่เน้นให้ประชาชนปรึกษาหารือกันในทุกแง่มุมในทางเลือกหรือปัญหาที่จะต้องตัดสินใจแล้วตกลงหรือตัดสินใจร่วมกันว่าจะเลือกหรือหาทางออกเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างไร การปกครองแบบนี้มีหลักการเช่นเดียวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปบริหารราชการแผ่นดินเพียงแต่ในการปกครองแบบนี้ได้นำเอาวิธีการของการปกครอง

ระบอบประชาธิปไตยโดยตรงมาผสมเข้าด้วยกันทำให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการบริหารราชการแผ่นดินมากกว่าแบบที่สอง การผสมผสานประชาธิปไตยทั้งสองแบบ รวมทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น มีองค์กรอิสระที่รักษาผลประโยชน์ฝ่ายประชาชน มีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือสังคมพลเมือง มีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมากไม่ได้ปล่อยให้ผู้แทนทำทุกอย่าง

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปว่า ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้ใช้อำนาจและมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือผ่านตัวแทนที่ได้รับเลือกจากประชาชนอย่างเสรีจึงมีความเหมาะสมกับการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ตลอดจนการกำหนดวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค หน้าที่ตามระบอบการเมืองการปกครอง ที่ไม่ก้าวท้าวหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวม การมีส่วนร่วมในทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอาจจะจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมในระดับเบื้องต้น เช่น ร่วมแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง ร่วมพูดคุยอภิปรายเรื่องราวทางการเมืองและสถานการณ์ปัจจุบัน ร่วมลงชื่อเพื่อเสนอเรื่องราว หรือประชาพิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในทางการเมือง การรวมกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

2. การมีส่วนร่วมในระดับกลาง เช่น ร่วมเดินขบวนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม ร่วมปราศรัยในการชุมนุมเรียกร้องเรื่องราว ร่วมลงชื่อ เพื่อเสนอให้ฝ่ายที่มีอำนาจตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือร่วมกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเรียกร้องสิทธิ

3. การมีส่วนร่วมในระดับสูง เช่น ร่วมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา ร่วมก่อตั้งพรรคการเมือง ร่วมก่อตั้งรัฐบาล

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปหลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้ว่า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชน ให้เท่าเทียมกันอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิต

ความเป็นอยู่ของประชาชน เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีความยืดหยุ่น คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

Catt (1999, pp. 39-56) ได้เสนอไว้ว่า องค์ประกอบและเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ ทุกคนสามารถยกประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งขึ้นมาเพื่อกำหนดเป็นวาระของการประชุมสามารถเสนอทางเลือกและมีส่วนร่วมในการเลือกหรือการตัดสินใจสุดท้าย เป็นการประชุมที่ทุกคนสามารถพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง (Face-to-face meeting) มีการปรึกษาหารือหรืออภิปรายประเด็นปัญหาที่หยิบยกมาพิจารณากันอย่างกว้างขวาง ทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการอภิปรายและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ มีแนวโน้มที่พยายามจะให้เกิดความเห็นพ้อง (Consensus) ร่วมกันในประเด็นปัญหาที่พิจารณา การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ ซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานหากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟังอีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

กล่าวโดยสรุป ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากจะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการหรือรัฐบาลมีความรอบคอบและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้มีความโปร่งใส ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน และมีความรับผิดชอบหรือสามารถตอบคำถามของประชาชนได้ เป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participative democracy) คือ การบริหารการปกครองที่มีการยอมรับและให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติงาน และตรวจสอบผลการดำเนินงานเน้นการบริหารภาครัฐเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

มีกระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายสาธารณะที่รอบคอบ โปร่งใส เป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงออกถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับ หรือแสดงความคิดเห็นของตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างอิสระ

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การเมืองการปกครองที่เคารพในคุณค่าศักดิ์ศรีของทุกภาคส่วนในสังคมอย่างเสมอภาคกัน เปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมดำเนินการ ร่วมผลักดันติดตามประเมินผล อย่างเป็นรูปธรรมมิใช่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548, หน้า 25)

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเองในทุกมิติ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเป็นส่วนเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยด้วยการปฏิบัติจริงเป็นการสร้างวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนและชุมชนอย่างยั่งยืน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งของรัฐ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถทำได้หลายรูปแบบหลายระดับ คือ (มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546)

1. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน
2. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นหรือให้ข้อมูล
3. การร่วมปรึกษาหารือ
4. การให้อำนาจแก่ประชาชนในการตัดสินใจซึ่งเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

วิธีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี (คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2545) ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ การแบ่งระดับขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุดออกเป็น 6 ระดับและจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม คือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมากและยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูลเป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการแต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใด ๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการและการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจดุลพินิจในการให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชนจึงควรมีข้อกำหนดให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำอย่างทั่วถึงด้วยยกเว้นข้อมูลบางประเภท เช่น เรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนเป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก คือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่าง ๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ แล้วขอความคิดเห็นจากประชาชน

3. ระดับการปรึกษาหารือเป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนเป็นการเจรจกันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชนเพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกันเป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ คือ การมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้นมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการใช้อนุญาตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งและการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติเป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ร่วมติดตามตรวจสอบประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมรูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการ

ติดตามประเมินผลที่มาจากหลายฝ่ายการสอบถามประชาชนโดยการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชนเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น ถวิลวดี บุรีกุล (2548) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงประชามติ 2 ประการ คือ ประการแรก การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใดอย่างน้อยขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใดและประการที่สอง ในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่สำหรับกรณีของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันผลของการลงประชามติเป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลเท่านั้น ไม่มีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมา แม้ว่าจะมีการจัดระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน แต่จะมีจุดร่วม คือ การมีส่วนร่วมเริ่มจากระดับง่ายที่ทำได้ในชีวิตประจำวันไปหาระดับสูงสุด ซึ่งในระดับสูงสุดมีความแตกต่างกันโดยระดับการมีส่วนร่วมอาจจะหยุดที่การลงประชามติเรื่องใดเรื่องหนึ่งขณะที่บางครั้งการมีส่วนร่วมครอบคลุมถึงการมีบทบาทการบริหารบ้านเมืองโดยการตั้งพรรคการเมืองและตั้งรัฐบาล

ประโยชน์ของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองเป็นกลไกที่ทำให้รัฐบาลกับประชาชนมีโอกาสสื่อสารและประสานประโยชน์ร่วมกัน เนื่องจากปัญหาที่ระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทนรับผิดชอบไม่ทั่วถึงและด้วยลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีวิถีชีวิตและผลประโยชน์ต่างกันและหลากหลายจึงไม่อาจยอมรับข้ออ้างความชอบธรรมที่เลื่อนลอย

ในแง่รัฐบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานที่มีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะมีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟังอีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง สอดคล้องกับ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548, หน้า 26) สรุปว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนนอกจากจะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการ

หรือรัฐบาลมีความรอบคอบและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้มีความโปร่งใส ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน และมีความรับผิดชอบหรือสามารถตอบคำถามของประชาชนได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในแง่ที่ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมและช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

การมีส่วนร่วมในทางการเมืองก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (เสกสรร ประเสริฐกุล, 2547) เนื่องจากการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบพหุการเมืองจะทำให้ประชาชนแต่ละกลุ่มได้มีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยมีกรอบรับความแตกต่างและความหลากหลายของแต่ละกลุ่มทำให้ภาวะดุลยภาพทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมอันจะก่อให้เกิดสังคมนุรณาการไปสู่การเป็น “ประชาสังคม” เป็นการพัฒนาไปสู่ความเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” และปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการผลักดันให้พัฒนาไปสู่ “ภาวะการเมืองภาคประชาชน” หรือ “การเมืองของพลเมือง” และเป็นการพัฒนาการเมืองแบบยั่งยืนที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง เป็นไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน”

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่เอื้อต่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้ (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2540)

1. การพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยแนวทางนี้เป็นบันไดขั้นต้นของทุกสังคมที่จะก้าวสู่ระบอบประชาธิปไตย คือ การพัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน

2. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หมายถึง แบบแผนทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์การการเมืองเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในประเด็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีนักวิชาการหลายท่านเห็นพ้องกันว่าวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมและสร้างความยั่งยืน มีประสิทธิภาพต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic culture) การพัฒนาประชาชนให้มีความเป็นพลเมืองจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ถ้าประชาชนมีความเป็นพลเมือง แม้จะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนเป็นการปกครอง โดยประชาชนมิใช่การปกครองโดยผู้แทนหรือปกครองโดยนักการเมืองหรือพรรคการเมืองเพราะประชาชนที่เป็น “พลเมือง” จะเป็นอิสระไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจคนใดและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุมีผล ประชาธิปไตยจึงยังเป็นประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชนมิใช่ปกครองโดยนักการเมือง

คุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย

คำว่า “พลเมือง” หรือ “ความเป็นพลเมือง” ให้ความหมายหลากหลายในบริบทของการศึกษา เพื่อความเป็นประชาธิปไตยคำว่า “พลเมือง ” หมายถึง พลเมืองแบบองค์รวมมากขึ้น โดยสำรวจรูปแบบที่เราอาศัยอยู่ร่วมกันแนวคิดพลเมืองที่เดิมสัมพันธ์กับรัฐชาติเท่านั้นต้องหมายรวมไปถึงชุมชนด้วย ซึ่งมีตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก “ความเป็นพลเมือง ” เป็นแนวคิด เรื่องสถานภาพและบทบาท เน้นประเด็นเรื่องสิทธิหน้าที่ ความเท่าเทียม ความหลากหลายและความเป็นธรรมในสังคม ความเป็นพลเมืองไม่ใช่จำกัดอยู่ที่การไปลงคะแนนเลือกตั้งแต่ต้องรวมการกระทำต่าง ๆ ที่ปัจเจกชนกระทำ ซึ่งจะมีผลต่อชุมชนทุกระดับ ความเป็นพลเมืองไม่ใช่เพียงเรื่องของการเมืองแต่มีมิติที่กว้างกว่าเพราะเป็นพื้นฐานของชีวิตที่ต้องการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเริ่มต้นจากการเคารพในสิทธิของผู้อื่นและในสังคมประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพประชาชนจึงมีทางเลือกของชีวิตที่หลากหลายภายใต้กรอบของกฎหมายเมื่อมีคนหลากหลาย จึงต้องมีการยอมรับในความแตกต่างและเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกันนอกจากนี้ยังต้องใช้เสรีภาพที่มีด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยหากสามารถทำประชาชนให้เป็นพลเมืองได้จะเป็นโอกาสและอนาคตที่จะทำให้ประชาธิปไตยเป็นของประชาชนได้อย่างแท้จริง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2541)

การที่จะเป็นสังคมประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้นั้นจะต้องปลูกฝังคุณลักษณะของประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนทั้งในแง่ความคิดอุดมการณ์และวิธีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เยาว์วัย

โดยสมาชิกในครอบครัวชุมชนและสังคมต้องเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการใช้คุณลักษณะของประชาธิปไตยเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดสันติสุขร่วมกัน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศในช่วงเวลาต่าง ๆ ย้อนหลังกว่า 30 ปีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่ามีคุณลักษณะหลายประการที่เหมือนกันและมีคุณลักษณะบางประการแตกต่างตามบริบทของสังคมและช่วงเวลาซึ่งจะกล่าวในช่วงบทสังเคราะห์ช่วงท้าย อย่างไรก็ตามในงานวิจัยฉบับนี้จะยกตัวอย่างประเด็นสำคัญที่นักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตยไว้ดังต่อไปนี้

Gandal and Finn (1995) กล่าวว่า ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองในขณะที่ Cogan and Derricott (1998) เห็นว่าคนในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะสำคัญ คือ ตระหนักถึงปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนเข้าใจยอมรับ อดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรมรู้จักคิดวิเคราะห์และคิดอย่างเป็นระบบแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงเปลี่ยนแนวทางการใช้ชีวิตและนิสัยการบริโภคเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม กระจือรื้อวันที่จะปกป้องสิทธิมนุษยชนและเข้าร่วมในการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับโลก สอดคล้องกับ ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี พบว่า พลเมืองดีจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมือง การปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มีความคิดเห็นหรือเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตค่านิยมอย่างไทยผูกความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่นปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่นประเทศชาติหลักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นจรโลงความถูกต้องความเป็นระเบียบและความดีงามของสังคม

Patrick (2000) กล่าวว่า คนในสังคมควรจะต้องมีความอดกลั้นยับยั้งตัวเองรู้จักหน้าที่มีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ใส่ใจของสาธารณะอมร รักษาสัตย์ (2543) ซึ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย พบว่าคุณลักษณะสำคัญของคนในสังคมประชาธิปไตยมีอยู่ 8 ประการ คือ 1) สามารถที่จะเห็นและเข้าใจปัญหาอย่างสมาชิกของสังคมโลก 2) สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในลักษณะร่วมมือและร่วมรับผิดชอบในบทบาทหรือหน้าที่ของตนในสังคม 3) สามารถที่จะเข้าใจยอมรับและชื่นชมและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม 4) มีจิตความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์วิจารณ์และเป็นระบบ 5) เต็มใจที่จะแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยวิธีการไม่รุนแรง 6) เต็มใจที่จะเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและนิสัยบริโภค เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

- 7) สามารถที่จะช่วยป้องกันเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิของสตรี และชนกลุ่มน้อย
- 8) เต็มใจและสามารถที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

Roh (2004) ซึ่งเขียนบทความเรื่อง Democracy citizenship education in the age: A comparative study of South Korea and Australia ได้กล่าวถึง ลักษณะของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยว่าจะต้องมีความอดทนและเคารพมีความรับผิดชอบค้ำประกันถึงชุมชนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และมีทักษะการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันส่วน Warren (2006) สนับสนุนให้พลเมืองสนใจเรื่องความยุติธรรมและเป็นผู้ที่เต็มใจที่จะทำประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและโลก

Creighton (2005) กล่าวว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงทัศนะ และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และการนำความคิดเห็นไปประกอบการพิจารณา นโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกัน เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

Wisse (2006) ได้เขียนบทความเรื่อง Promoting democracy an international exploration of policy and implementation practice ว่าพลเมืองที่ดีควรมีความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการส่งเสริมประโยชน์ของชุมชน มีส่วนร่วมในประโยชน์ มีส่วนร่วม ในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค ซึ่งคนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมีความอดทนและเคารพผู้อื่นมีความยุติธรรมในสังคมและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมนอกจากนี้ Dejaeghere and Tudball (2007) ซึ่งเขียนบทความเรื่อง Looking back, looking forward: Critical citizenship as a way ahead for civics and citizenship education in Australia กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองในประเทศประชาธิปไตยว่าจะต้องมีค่านิยมทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยและความเป็พลเมืองทุกระดับมีความยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตยใช้เสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิเสียงข้างน้อย ยึดถือหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิก มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วน Print and Gray (n.d.) เน้นให้พลเมืองมีความรับผิดชอบรวมทั้งสิทธิของพลเมืองโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมทางการเมืองในบริบทเสรีประชาธิปไตยทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ เน้นแนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของชุมชน (Community good) ทั้งท้องถิ่นและภูมิภาค

ลิขิต ชีรเวทิน (2546) ได้จำแนกลักษณะจิตใจที่เป็นประชาธิปไตยหรือ การมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งเป็นจิตสำนึกที่เป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและ การพัฒนา

ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งบุคคลในสังคมควรได้รับการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกเหล่านี้อย่างยิ่งจนเกิดเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยสำหรับจิตสำนึกที่กล่าวนี้มีทั้งหมด 10 ประการคือ 1) จิตสำนึกและศรัทธาในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย 2) จิตสำนึกในเรื่องเสรีภาพ 3) จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น 4) จิตสำนึกในเรื่องเสียงส่วนใหญ่และสิทธิในเรื่องเสียงส่วนน้อย 5) จิตสำนึกในความเสมอภาค 6) จิตสำนึกในความยุติธรรม 7) จิตสำนึกในการคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ 8) จิตสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบการปกครองระเบียบและมีวินัย 9) จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมที่แตกต่างและ 10) จิตสำนึกในหลักนิติธรรม

ในบทเรียนสาระการเรียนรู้ที่ 2 หน้าที่พักเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนในสังคมประชาธิปไตยในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับตนเองครอบครัวชุมชนและสังคมว่าประชาชนควรปฏิบัติต่อกัน เช่น การเคารพในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามขอบเขตที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจหา ข้อขัดแย้งการเคารพในกฎกติกาของสังคม เพื่อความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมและสังคม การมีน้ำใจเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การยึดมั่นในหลักความยุติธรรมและการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันของสมาชิกทุกคนในสังคม

สำหรับคุณลักษณะในระดับบุคคลหรือการปฏิบัติต่อกันของประชาชนควรมีคุณลักษณะคือ มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตยมีการรู้จักใช้ปัญญาเหตุผลในการแก้ปัญหาหาข้อฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งมีเหตุผลและมีการประนีประนอมกันในทางความคิด เคารพในสิทธิและการตัดสินใจของผู้อื่นมีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นใช้เสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิเสียงข้างน้อย ยึดถือหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของสมาชิกปฏิบัติตนตามกฎหมายข้อบังคับของสังคมปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีรู้จักแก้ปัญหาโดยสันติวิธี เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีและมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ระดับครอบครัว ซึ่งเป็นระดับแรกที่คนได้เรียนรู้จากบิดามารดาที่คิดและประพฤติปฏิบัติต่อกันต่อลูก ๆ และต่อบุคคลอื่นอย่างเป็นประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตประจำวันทุก ๆ ด้าน คุณลักษณะประชาธิปไตยระดับครอบครัวมี เช่น การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นการตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ การแก้ปัญหา โดยใช้เหตุผล การลงมติโดยใช้เสียงส่วนใหญ่การเคารพกฎระเบียบของครอบครัวการกล้าแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวมและการยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่าตนเอง บิดา มารดาควรมีบทบาทในการปลูกฝัง

และส่งเสริมประชาธิปไตยในครอบครัว ได้แก่ การแสดงบทบาทและหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ให้ถูกต้อง รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบในบทบาทที่ตนรับผิดชอบอยู่ มีวินัยในตนเองคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผนที่กำหนดขึ้นไว้ในครอบครัวให้เกียรติแก่กันและกันรวมถึงลูก ๆ ทุกคนในครอบครัวใช้เหตุผลในการแก้ไขและตัดสินใจปัญหาโดยชี้แจงให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าใจและยอมรับเป็นผู้ฟังและผู้ตามที่ดียอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่และยึดมั่นในความกตัญญูต่อชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์

ส่วนประชาธิปไตยระดับชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลภายในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันโดยสมาชิกในชุมชนควรมีคุณลักษณะของประชาธิปไตยที่สำคัญคือการเคารพในระเบียบกฎหมายของท้องถิ่นและกฎหมายบ้านเมืองการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การตัดสินใจในส่วนรวมโดยใช้การลงมติเสียงส่วนใหญ่การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลต่อชุมชนและการร่วมกันวางแผนในการทำงานเป็นกลุ่มหรือตัวแทนของกลุ่ม

การศึกษาชุมชน

แนวคิดและความหมายของชุมชน

มีนักวิชาการและนักบริหารงานพัฒนาให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนไว้หลายประการ โดยมุ่งเน้นถึงการเข้าไปศึกษา เพื่อทำความเข้าใจในสภาพต่าง ๆ ของชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนที่แตกต่างกันไป

ชยันต์ วรรณะภูติ (2536, หน้า 35) กล่าวถึงการศึกษามุมมองว่า เป็นการศึกษาระบบและอธิบายอย่างเป็นระบบว่า ชุมชนมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบการผลิตหรือการทำมาหากิน มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไร มีการจัดระเบียบสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีลักษณะอย่างไร มีปัจจัยหรือมีอิทธิพลจากชุมชนภายนอกมาเกี่ยวข้องอย่างไร ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้สะสมมาอย่างไร มีวิธีการมีศักยภาพอย่างไรในการแก้ปัญหาและมีปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของความสัมพันธ์ ข้อมูลเหล่านี้ ถ้าสามารถเก็บรวบรวมได้จะนำมาซึ่งความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540, หน้า 4) กล่าวสรุปการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา คือ การเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า ชุมชนมีองค์ประกอบใดบ้าง

มีโครงสร้าง มีคุณลักษณะทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การเรียนรู้ อย่างไร มีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นในชุมชนบ้าง มีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนในชุมชน มีความเป็นอยู่อย่างไร มีความคิดเห็นต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาอย่างไร มีปัญหาความเดือดร้อน ใด ๆ หนึ่ง อย่างไร มีความต้องการที่จะปรับปรุงหรือไม่ มีศักยภาพในชุมชนอะไรบ้าง เช่น ผู้นำกลุ่มหรือ การรวมตัวที่เข้มแข็ง และได้สรุปถึงการศึกษาชุมชนที่มีประสิทธิภาพว่าต้องนำมาซึ่งความรู้ เรื่องพื้นที่ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนกับความเข้าใจเรื่องของคนในชุมชนว่า มีแบบแผนในการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างไร เพื่อให้สามารถระบุปัญหา และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหานั้นได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งประเมินศักยภาพของชุมชนได้ อันจะนำมาซึ่งการกำหนด โครงการ กิจกรรมเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา โดยทั้งที่ชุมชนเสนอ เองและจากการวิเคราะห์ของผู้ศึกษา ธนพรรณ ธานี (2540, หน้า 34) กล่าวถึง “การศึกษาชุมชน” หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้นักพัฒนาสามารถวิเคราะห์ชุมชนในงานพัฒนาได้ ซึ่งการศึกษา ชุมชนจะมีความหมายตรงกันนั้น นักพัฒนาจะต้องยอมรับในแง่ที่ชุมชนแต่ละชุมชน มีความแตกต่างในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้เข้าใจลักษณะของชุมชน อย่างแท้จริง มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ (2540, หน้า 21) กล่าวถึง การศึกษาชุมชนว่า หมายถึง การที่นักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชนเข้าไปทำความรู้จักทำความเข้าใจชุมชนก่อนที่จะ ลงมือทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นหัวใจในการเริ่มต้นของงานพัฒนาทุก ๆ ด้าน เพราะถ้าไม่รู้จักไม่เข้าใจชุมชนอย่างเพียงพอ เป้าหมายและทิศทางการทำงานของเรา ก็จะไม่ได้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

สรุปได้ว่า การศึกษาชุมชน คือ การเข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ ความเป็นอยู่ระบบวิถีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของ นักพัฒนาและชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการกำหนดปัญหา การประเมินศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของชุมชน อันจะนำมาซึ่งโครงการและ กิจกรรมเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาด้วยความร่วมมือจากทั้งผู้ศึกษาและชุมชนเอง

ธนพรรณ ธานี (2540, หน้า 34-35) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน ไว้ ดังนี้

1. การศึกษาชุมชนเพื่อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ เป็นการหาความรู้ใหม่ หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น การหาข้อเท็จจริงอาจจะเป็นข้อเท็จจริงในลักษณะกว้าง ทั่วไป หรือลึกซึ้งมีการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดตามวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษา

2. การศึกษาชุมชนเพื่อทดสอบความรู้เดิมให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเป็นการทดสอบความรู้ต่าง ๆ เพื่อยืนยันและเป็นการทำให้ความรู้เดิมนั้นน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเป็นเรื่องของการที่จะสร้างแนวความคิดและทฤษฎีใหม่ขึ้น

3. การศึกษาชุมชนเพื่อนำข้อเท็จจริงไปใช้ประโยชน์ในงานพัฒนาซึ่งนับว่ามีประโยชน์และสำคัญต่องานพัฒนาอย่างมาก เพราะจะได้นำไปวางแผนและนำไปปฏิบัติในงานพัฒนา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาชุมชน

มิติ/ ประเด็นของการศึกษาชุมชน

ในการศึกษาชุมชนนั้น ได้มีสำนักคิดต่าง ๆ เช่น สำนักโครงสร้างและหน้าที่ สำนักมานุษยวิทยา วัฒนธรรม และสำนักวัฒนธรรมนิเวศวิทยา เป็นต้น ได้มีมุมมอง/ ประเด็นในการศึกษาชุมชน หรือสังคม เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์นั้น ว่าจำเป็นต้องมีฐานในการมองการวิเคราะห์ซึ่งอาจจะมีหลากหลายประเด็น แต่โดยรวมแล้วมักจะมียอดประกอบหลัก 3 ส่วน ถ้าเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและหน้าที่ นักคิด Radcliffe-Brown (1958) มองว่าสังคมและชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญในการวิเคราะห์ คือ

1. โครงสร้างสังคม (Social structure) หรือส่วนประกอบต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้น ๆ อาจจะเป็นระบบเครือญาติหรือโครงสร้างสังคมรูปแบบอื่น ๆ

2. สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ (Ecology) ซึ่งสังคมจะต้องปรับให้เข้ากันได้มีการใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศเพื่อยังชีพ

3. กลไกหรือวัฒนธรรม (Culture) ซึ่งทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นสามารถอยู่ด้วยกันได้ นักมานุษยวิทยา สำนักโครงสร้างหน้าที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางด้านโครงสร้างมากกว่าองค์ประกอบ อีก 2 ส่วน ในขณะที่นักวิชาการในสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม จากสำนักแพร่กระจายวัฒนธรรม จะให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมและต่อมาเห็นว่าระบบนิเวศวิทยาและการที่มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ สภาพนิเวศจะเป็นตัวกำหนดว่าสังคมมนุษย์จะปรับตัวและมีพัฒนาการไปสู่สังคมวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น สังคมวัฒนธรรมชาวเขา สังคมวัฒนธรรมชาวนา เป็นที่ยอมรับว่าความคิดเรื่องวัฒนธรรมนิเวศเป็นความคิดที่ริเริ่ม

อกิน รพีพัฒน์ (2536, หน้า 56) กล่าวถึงการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ว่าต้องศึกษาในมิติของโครงสร้างและหน้าที่ โครงสร้าง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนและความแน่นแฟ้นในการรวมตัวของสังคม (Social integration) และหน้าที่ (Function) ที่เน้นความสัมพันธ์ในเชิงหน้าที่ทางสังคม

วิธีการแรกเป็นการศึกษาสำรวจ เพื่อทำความเข้าใจกับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน โดยอาศัย

การสำรวจที่มีแบบสำรวจ-สอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณ และนำมาสรุปเป็นข้อมูลชุมชน (Village profile) วิธีการที่สองเป็นการศึกษาคุณภาพนั้น มิใช่เป็นการศึกษาเพื่อพรรณาคูณลักษณะและสภาพของชุมชน โดยการใช้ตัวอักษรแทนตัวเลขเชิงปริมาณ แต่เป็นการศึกษาวิวัฒนาการความเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ ตลอดจนความขัดแย้งในหมู่บ้าน โดยดูถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม รูปแบบการใช้ทรัพยากร โครงสร้างอำนาจในชุมชน ผู้นำ องค์กรชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่อยู่ภายนอก เพื่อดูว่าปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันและช่วยอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณแต่เพียงอย่างเดียวแต่ต้องการได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมด้านต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนความคิดเห็นของชาวบ้านที่เป็นการช่วยอธิบายปรากฏการณ์สังคมในระดับจุลภาค ได้ข้อมูลในเชิงลึกครอบคลุมมิติของเวลา มิติทางสังคมและสะท้อนให้เห็นความเคลื่อนไหวและความสัมพันธ์ในระดับชุมชนหรือเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้นไป

มิติ/ ประเด็นในการศึกษาชุมชนเหล่านี้ ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชนและความสัมพันธ์ของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เพื่อให้การศึกษาชุมชนได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชน

ในการศึกษาชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายนั้น ควรนำแนวคิดต่าง ๆ มาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำมาใช้ทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนและสังคมให้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์กับรัฐในกระบวนการพัฒนามากขึ้น ในขณะที่มีการขยายตัวของความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งทำให้ชุมชนกลายเป็นเวทีของการแย่งชิงทรัพยากร ดังนั้น แนวคิดที่จะนำมาใช้ในการศึกษาชุมชน จึงจำเป็นต้องขยายให้เป็นประโยชน์ในการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย ชัยนต์ วรรณะภูติ (2536, หน้า 40-48) ให้แนวทางหรือข้อเสนอแนะในการศึกษาชุมชนไว้ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์หมู่บ้านและรูปแบบการใช้ทรัพยากร คือ การศึกษาหมู่บ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ทรัพยากรตั้งแต่เริ่มจนถึงการใช้ทรัพยากรในการผลิตในปัจจุบันเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านเป็นช่วง ๆ เพื่อจำแนกให้เห็นปัจจัยที่เข้ามากระทบในลักษณะการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

2. ผู้นำและบทบาทของผู้นำในฐานะของ “คนกลาง” การศึกษาผู้นำของชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความเข้าใจหมู่บ้าน เป็นการศึกษาฐานอำนาจในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับระบบภายนอก การตัดสินใจของหมู่บ้านในการเลือกผู้นำ และการได้มาซึ่งอำนาจ

เพื่อเข้าใจภาวะผู้นำในชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างหมู่บ้านกับรัฐ การกระจายผลประโยชน์ในชุมชนและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

3. การศึกษาชุมชนเป็นการศึกษาทั้งในด้านความสัมพันธ์และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

4. การสร้างแบบจำลอง (Model) เพื่อเป็นเครื่องมือนำทางในการศึกษาและอธิบาย

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540, หน้า 10) กล่าวถึงข้อปฏิบัติในการศึกษาชุมชนว่าการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา นักพัฒนาต้องศึกษาเรียนรู้ชุมชนด้วยตนเอง เพราะหากใช้ผลการศึกษาของผู้อื่น อาจไม่เข้าใจเรื่องชุมชนอย่างแท้จริง และอาจไม่สามารถริเริ่มกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง และนอกจากนี้ในการเรียนรู้ชุมชนยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างนักพัฒนากับคนในชุมชน ไม่ว่าจะใช้เทคนิคใดในการศึกษาชุมชน ผู้ศึกษาชุมชนพึงตระหนักหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนให้ชัดเจนว่าต้องการรู้อะไร เพื่ออะไร
2. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลทุติยภูมิเพื่อการเข้าใจชุมชนในเบื้องต้น
3. การกำหนดประเด็นคำถามที่จะนำมาซึ่งคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
4. การเก็บข้อมูลที่หลากหลายในชุมชนโดยการสัมภาษณ์ ทั้งจากผู้นำชุมชน

ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน และจากผู้คนในชุมชนที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน

5. การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสนทนากลุ่มการประชุม เป็นต้น
6. การไม่มีอคติในการศึกษาชุมชน และการจัดเก็บข้อมูล
7. การใช้หลักการในการเก็บข้อมูลที่ถูกต้อง

8. ระหว่างที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน ผู้ศึกษาควรปฏิบัติตามหลักการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล คือ ใช้ตา ดู หู ฟัง ปากถาม สมองคิด และมือเขียน เป็นต้น

ซึ่งข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชนดังกล่าว เป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นในการที่ลงมือศึกษาชุมชนว่านักพัฒนาหรือผู้ศึกษาจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร เมื่ออยู่ในชุมชนจะเก็บข้อมูลด้านไหนบ้าง ด้วยวิธีการอย่างไร และหรือเพื่อความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันจะนำมาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ในการพัฒนา

หลักการศึกษาชุมชน

ชุมชนนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 87) เรียกว่า ข้อสมมติของการศึกษาชุมชน ซึ่งมีหลายข้อดังต่อไปนี้

1. ชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การที่จะหาชุมชนที่คล้ายคลึงกันในทุก ๆ ด้านนั้นเป็นเรื่องหาได้ยาก ดังนั้นแต่ละชุมชนจึงมีลักษณะที่เฉพาะหรือมีลักษณะของความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชน

2. การศึกษาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจแต่ละชุมชนอย่างละเอียด เป็นการเน้นการศึกษาชุมชนแต่ละชุมชน หรือชุมชนเป็นหน่วยของการศึกษาเท่านั้นที่จะเข้าใจรายละเอียดสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และเชื่อถือได้

3. การศึกษาชุมชนจึงเป็นการกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาเฉพาะชุมชนไม่สามารถที่จะกล่าวสรุปทั่วไปหรือกว้าง ๆ เฉพาะชุมชน สามารถเพียงแต่นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาชุมชนนี้เป็นแนวทางศึกษาชุมชนอื่น ๆ ได้ อนึ่งการที่จะกล่าวสรุปทั่วไปได้นั้นจะต้องมีการศึกษาชุมชนหลายชุมชนและมีการทดสอบอย่างเหมาะสม ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานและงบประมาณเป็นจำนวนมากจึงพอจะกล่าวสรุปทั่ว ๆ ไปได้บ้าง

วัตถุประสงค์ในการศึกษาชุมชนนั้นเพื่อเข้าใจสภาพความเป็นไปของชุมชนอย่างกว้าง ๆ หรืออย่างลึกซึ้ง ซึ่งผลของการศึกษาชุมชนก็จะได้ข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์ชุมชนต่อไป อาจกล่าวได้อีกว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนนั้นเป็นการหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของชุมชนนั่นเอง ส่วนวัตถุประสงค์โดยแท้จริงจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเรามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาชุมชนอย่างไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนและเพื่อทดสอบความรู้ให้มีความน่าเชื่อถือ มีประโยชน์ต่อนักวิชาการเพื่อที่จะทำให้เข้าใจชุมชนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมากในระดับหนึ่ง แต่ในการศึกษาชุมชนเพื่อนำข้อเท็จจริงไปใช้ในการพัฒนานั้นจะเกี่ยวข้องกับการนำความรู้จากการศึกษาชุมชนไปปฏิบัติงานในสนามในด้าน การวางแผน หรือการลงมือปฏิบัติงานสนามอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลที่ศึกษาไว้ในแต่ละด้านต้องนำมาประมวลและวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อให้เห็นถึงสาเหตุและลักษณะของการวิวัฒนาการมาเป็นชุมชนแห่งนั้น ๆ ในปัจจุบันเนื่องจากข้อมูลและความเป็นมาในแต่ละด้านล้วนแล้วแต่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน มีอิทธิพลต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

ประเภทของการศึกษาชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 89-92) ได้จำแนกประเภทของการศึกษาชุมชน ดังนี้

1. การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการนำความรู้ไปใช้ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การศึกษาชุมชนแบบหาความรู้พื้นฐานทั่วไป เป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะหาข้อเท็จจริงทั่ว ๆ ไปภายในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ยังไม่มีใครได้ศึกษาหรือมีข้อมูลมาก่อน

การศึกษาชุมชนในลักษณะนี้เป็นการค้นหาสภาพทั่วไปของชุมชนเท่านั้น ซึ่งรายละเอียดของการศึกษาอย่างลึกซึ้งซึ่งอาจจะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมในครั้งต่อไป

1.2 การศึกษาชุมชนแบบทดสอบความรู้เดิม เป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่ต้องการทดสอบความรู้ต่าง ๆ ที่เคยได้มีคนทำการศึกษาชุมชนมาแล้ว ให้เกิดความรู้ที่นำเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เนื้อหาความรู้ที่ศึกษาอาจจะเป็นเรื่องที่เฉพาะเจาะจง หรือเรื่องทั่ว ๆ ไปในชุมชน

1.3 การศึกษาชุมชนแบบนำความรู้ไปใช้ในงานพัฒนา เป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการศึกษาหาข้อเท็จจริงภายในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ไปใช้ในงานพัฒนาซึ่งเรื่องที่ศึกษาชุมชนนั้น อาจจะเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงในเรื่องที่ต้องการพัฒนา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรและสาธารณสุข เพื่อดูปัญหาและวางแผนในการพัฒนาหรือเรื่องที่ศึกษาอาจจะเป็นเรื่องกว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป เพื่อวางแผนพัฒนาในระยะยาว เช่น ข้อมูลทุก ๆ สถาบันทางสังคมในชุมชน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำไปวางแผนต่อไป

2. การจำแนกตามเนื้อหาของข้อมูลที่จะนำไปใช้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การศึกษาชุมชนแบบข้อมูลโดยละเอียด เป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการหาข้อมูลละเอียดทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ข้อมูลที่ได้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกสถาบันทางสังคมในชุมชน โดยทั่วไปการศึกษาชุมชนแบบนี้จะนำข้อมูลไปวางแผนในอนาคต หรือเป็นแนวทางวางแผนการพัฒนา และมีระยะเวลาของการเก็บข้อมูลนาน ตั้งแต่ 3 เดือนจนถึง 1 ปี นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้ สามารถจะเจาะจงศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงปัญหาในแต่ละเรื่องหรือแต่ละด้านได้ ซึ่งสามารถที่จะไปวางแผนในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2.2 การศึกษาข้อมูลเฉพาะหรือข้อมูลคร่าว ๆ เป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการข้อมูลเฉพาะบางเรื่องที่ใช้ในการวางแผนเขียนโครงการเกี่ยวกับชุมชนนั้น เพื่อนำไปลงมือปฏิบัติงานพัฒนาทันที ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของการศึกษาชุมชนแบบนี้ยังเป็นการหาข้อมูลในด้านต่าง ๆ แต่จะไม่มียละเอียดลึกซึ้งตามแบบที่หาข้อมูลโดยละเอียด แต่เป็นการหาข้อมูลคร่าว ๆ ทุกเรื่องหรือทุกด้านแต่จะเป็นเรื่องราวคร่าว ๆ ไม่ละเอียด ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากเวลามีจำกัด จึงจำเป็นต้องทำการวางแผนเขียนโครงการโดยรีบด่วน

3. การจำแนกตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

3.1 การศึกษาชุมชนแบบสำรวจ เป็นการศึกษาชุมชนที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่น การสำรวจโดยการใช่แบบสอบถามโดยใช้เวลาศึกษาไม่นานนัก ลักษณะการศึกษาชุมชนแบบที่ต้องการหาข้อมูลเฉพาะบางเรื่องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนเท่านั้น แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจึงพยายามตอบตามวัตถุประสงค์เท่าที่ต้องการโดยไม่เก็บข้อมูลทุกอย่างในชุมชน

3.2 การศึกษาชุมชนแบบการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด เป็นการศึกษาศูนย์ชุมชนที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แนวทางในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง การศึกษาชีวิตส่วนตัว โดยที่ได้เข้าไปศึกษาชุมชนอย่างมีการสังเกตการณ์อย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดซึ่งการศึกษาศูนย์ชุมชนแบบนี้จะต้องเข้าไปอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 3 เดือนขึ้นไป หรือ 1 ปี หรือในเวลาที่ต่อเนื่องโดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเหมาะสม ทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างมีเนื้อหาสาระและละเอียด

3.3 การศึกษาชุมชนแบบเอกสาร เป็นการศึกษาศูนย์ชุมชนจากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกไว้เรียบร้อยแล้วเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งอาจจะมีการศึกษามาแล้วก็ได้ การทำทำเนียบข้อมูลของประชากรในชุมชน การสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนก็สามารถที่จะมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ นอกจากนี้เอกสารที่เขียนจารึกไว้ก็สามารถเป็นข้อมูลของชุมชนเช่นกัน

3.4 การศึกษาชุมชนแบบอื่น ๆ เป็นการศึกษาศูนย์ชุมชนโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอื่น เช่น การใช้แบบประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน การสนทนากลุ่ม การสอบถามชีวิตประวัติ การสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง และอื่น ๆ ส่วนมากวิธีการศึกษาศูนย์ชุมชนใช้ระยะเวลาแตกต่างกันไป และวิธีการดำเนิน การก็แตกต่างกันด้วย บางวิธีต้องมีการเตรียมการเป็นขั้นตอนและเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลก็ใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง เช่น การใช้สนทนากลุ่ม เป็นต้น หรือการใช้วิธีการประเมินผลแบบเร่งด่วนต่างมีขั้นตอนต่าง ๆ หลายขั้นตอน แต่ความเชื่อถือได้ของข้อมูลอาจจะมีข้อจำกัด

4. การจำแนกตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1 การศึกษาศูนย์ชุมชนแบบปริมาณ เป็นการศึกษาศูนย์ชุมชนที่ต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติตั้งแต่สถิติแบบง่ายจนถึงสถิติขั้นสูง เป็นการเสนอข้อมูลตั้งแต่พื้นฐานทั่ว ๆ ไป ในลักษณะตัวเลขสถิติต่าง ๆ จนถึงการใช้สถิติขั้นสูง การศึกษาศูนย์ชุมชนแบบปริมาณมักจะนิยมใช้ทั่วไป เพราะสามารถที่จะเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ได้ง่าย และใช้เวลาไม่มากนัก นักวางแผนพัฒนานิยมใช้การศึกษาศูนย์ชุมชนแบบปริมาณกันมากทั้งนี้เนื่องจากระยะเวลาและงบประมาณมีจำกัด

4.2 การศึกษาข้อมูลชุมชนแบบคุณภาพ เป็นการศึกษาศูนย์ชุมชนที่ไม่ต้องการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเท่าใดนัก การเสนอข้อมูลจึงมีลักษณะของการพรรณนาในลักษณะของเนื้อหาสาระและรายละเอียดจากข้อมูลที่ได้จากการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้น แม้ว่านักวางแผนพัฒนาจะไม่ค่อยนิยมใช้การศึกษาศูนย์ชุมชนแบบคุณภาพ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณมากและระยะเวลา แต่ในปัจจุบันแนวโน้มของการศึกษาศูนย์ชุมชนแบบคุณภาพได้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลที่ได้รวบรวมแบบปริมาณไม่สามารถที่จะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนทั้งหมดได้ เพราะการที่จะเข้าใจชุมชนดีเพียงพอนั้น จะต้องใช้เวลาอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้นในการศึกษาศูนย์ชุมชนนั้น โดยทั่วไปจะศึกษาข้อมูลทั่วไปในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

4.2.1 ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์หรือสถานที่ตั้งของชุมชนเป็นลักษณะทางกายภาพที่กำหนดวิถีชีวิตของชุมชน ถ้าตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิศาสตร์ต่างกัน ย่อมจะมีการดำรงชีวิตที่ต่างกันไป ภูมิศาสตร์มีส่วนในการกำหนดประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของชุมชน และลักษณะอื่น ๆ ของชุมชนอีกด้วย ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เป็นข้อมูลที่บอกถึงสภาพและความเป็นมาของชุมชนว่ามีรากฐานและสาเหตุความเป็นมาอย่างไร

4.2.2 ข้อมูลทางสังคม วัฒนธรรม คือลักษณะทางสังคม วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้น ซึ่งสามารถช่วยอธิบายถึงสภาพปัญหาบางอย่างอันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตของชุมชนได้ อาจมีทั้งลักษณะยากที่ผู้นอกชุมชนจะเข้าใจ หรืออาจเป็นวัฒนธรรมที่รับมาจากชุมชนอื่น ๆ ก็ได้

4.2.3 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ เป็นข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจหรือฐานะทางการเงินของชุมชน ซึ่งสังเกตได้ยากหากมิได้พิจารณาในข้อมูลเอกสารที่มีการเก็บรวบรวมไว้เป็นทางการ แต่อาจพิจารณาคร่าว ๆ ได้จากสภาพคล่องในการใช้เงินจับจ่ายซื้อสินค้าโดยสมาชิกในชุมชน

4.2.4 ข้อมูลทางด้านความรู้ ภูมิปัญญา คือแหล่งความรู้หรือภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่มากหรือน้อยแตกต่างกันไป ย่อมสืบเนื่องมาจากสภาพทางด้านอื่น ๆ ของชุมชนด้วย นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ ด้วย ซึ่งสามารถเป็นตัวชี้วัดถึงศักยภาพด้านสติปัญญาของชุมชน

4.2.5 ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นด้านการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติดำเนินการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ หากชุมชนมีลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีสิทธิเข้าร่วมในการปกครอง หรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนได้มากกว่าการปกครองในรูปแบบเผด็จการหรือคอมมิวนิสต์

ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ในทุกด้าน จะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมในทุก ๆ ด้านของชุมชน เป็นการบอกเล่าถึงความเป็นมา การดำเนินอยู่ของชุมชนซึ่งช่วยให้คาดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งข้อมูลนี้จะช่วยในการระบุนสาเหตุความเป็นมาของปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ รวมถึงสามารถช่วยพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วย โดยอาศัยวิธีการในการศึกษาและการวิเคราะห์ดังที่จะกล่าวต่อไป

วิธีการศึกษาข้อมูลชุมชน

ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนนั้นนับว่ามีความสำคัญต่อผู้ศึกษาวิจัยเป็นอย่างมาก การเรียนรู้ถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชน การวางตัวที่เหมาะสม และการสร้างความสัมพันธ์ต่อสมาชิกของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการนั้นจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ วิธีการและ

กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนซึ่งมีหลากหลายวิธี แต่วิธีการที่สำคัญและนักพัฒนาให้ความนิยมจากแนวคิดของ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2546, หน้า 124) มีดังนี้

1. การสังเกต
2. การสัมภาษณ์
3. การสนทนากลุ่ม
4. การใช้ข้อมูลเอกสาร
5. การเข้าสนาม
6. การศึกษาแบบผสมผสาน

การสังเกต

การสังเกตเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลอีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมนักวิจัยจะต้องอาศัยการฝึกฝน วิธีการสังเกตอย่างมีระบบและการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ทำการสังเกตการณ์นั้น ซึ่งจะต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการสังเกตซึ่งจะมีกรอบแนวคิด ดังนี้

1. ฉากและบุคคล คือการตอบคำถามว่าใคร และอยู่ที่ไหน
2. พฤติกรรม คือ การกระทำที่สามารถสังเกตเห็นในเหตุการณ์ที่เฝ้าดูอยู่ ซึ่งต้องเป็น

การสังเกตพฤติกรรมสังคม มิใช่พฤติกรรมส่วนบุคคล โดยปราศจากอคติให้สามารถตอบคำถามว่าทำอะไรได้

3. แบบแผนพฤติกรรม คือการนำเอาพฤติกรรมที่เฝ้าดูมาเรียงลำดับด้วยเหตุผล บางประการเพื่อเรียงเรื่องราวให้มีความสืบเนื่องกัน ให้รู้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

4. ความสัมพันธ์ คือ การสังเกตถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน
5. การมีส่วนร่วม เพื่อให้เข้าใจในภาพรวมของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน
6. ความหมาย คือ การให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ เป็นการหาข้อมูลว่าบุคคล

มองเห็นตนเองและบุคคลรอบข้างอย่างไร เพราะเหตุผลอะไร

ประเภทของการสังเกต

การสังเกตแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปเฝ้าดูพฤติกรรมทางสังคมในชุมชนนั้น

ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

- 2.1 การสังเกตอย่างมีโครงสร้าง
- 2.2 การสังเกตอย่างไม่มีโครงสร้าง
- 2.3 การสังเกตในห้องปฏิบัติการ

ข้อดีของการสังเกต

1. สามารถสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมได้ทันทีที่เกิดขึ้น
2. สามารถได้ข้อมูลที่แน่นอนตรงกับสถานการณ์จริงของพฤติกรรมนั้น
3. สามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้มากกว่าวิธีอื่น

ข้อจำกัดของการสังเกต

1. ไม่สามารถทำนายได้ว่าเหตุการณ์หนึ่ง ๆ จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติเมื่อใด
2. อาจมีปัจจัยสอดแทรกที่ไม่คาดคิดมาก่อนทำให้การสังเกตไม่ได้ผลสมบูรณ์
3. อาจต้องใช้ระยะเวลาในการสังเกตนาน
4. อาจมีข้อจำกัดด้านกฎเกณฑ์หรือมารยาทสังคม

การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องที่ต้องการ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตได้ แต่ยังไม่เข้าใจให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์จำเป็นต้องมีโครงสร้างของคำถามและสามารถควบคุมทิศทางโครงสร้างของเนื้อหาให้เป็นเรื่องที่ต้องการทราบ

ลักษณะของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ที่ดีควรต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. ผู้สัมภาษณ์ ควรได้รับการฝึกฝนวิธีสัมภาษณ์มาก่อนและต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะทำการศึกษาอย่างละเอียด มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นบุคคลสำคัญในการให้ข้อมูล ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และประเพณี โดยเฉพาะความเชื่อและค่านิยมของผู้ให้สัมภาษณ์จะมีผลต่อการให้สัมภาษณ์

ประเภทของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์แบ่งออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ หลายประเภทย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 4 ประเภท
 - 1.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะจง เป็นการเจาะจงหัวข้อเรื่องที่ต้องการข้อมูล
 - 1.2 การสัมภาษณ์ที่ไม่กำหนดคำตอบล่วงหน้า เป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษามากที่สุด
 - 1.3 การสัมภาษณ์แบบลึกซึ้ง เป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษามากที่สุดแบบลงลึกถึงสาเหตุ จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์มีความคุ้นเคยกัน

1.4 การสัมภาษณ์ซ้ำ เป็นการสัมภาษณ์ซ้ำเพื่อจะศึกษาความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง

2. แบ่งตามเทคนิคการสัมภาษณ์ 3 ประเภท

2.1 การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง จะมีการกำหนดคำถามไว้แล้วโดยไม่สามารถตัดแปลงคำถามเป็นคำถามอื่น ๆ ได้ เพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกันในการสัมภาษณ์มี 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ตามแบบคำถามที่กำหนดไว้

2.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง ไม่มีขอบเขตของคำถามที่แน่นอน มีเพียงแนวทางการสัมภาษณ์แบบกว้าง ๆ เฉพาะคำถามหลัก ๆ เท่านั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ

2.3 การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยคำถามต่าง ๆ ในแบบสอบถาม แต่สามารถปรับเปลี่ยนให้ได้รับคำตอบที่ชัดเจนขึ้นได้

หลักการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์ต้องแนะนำตนเองให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกคุ้นเคย
2. มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งฝ่ายผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์
3. ผู้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถามที่กำหนดไว้เพื่อให้มีความเข้าใจ

ในการซักถามประกอบการสัมภาษณ์

4. ผู้สัมภาษณ์ต้องมีการจดบันทึกและตั้งใจฟังการสัมภาษณ์
5. ผู้สัมภาษณ์ควรมีการเตรียมการล่วงหน้าและสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์

ให้เหมาะสม

6. ควรกล่าวคำขอบคุณเมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์และควรจำกัดเวลาไม่ให้เกิน 1 ชั่วโมง เพื่อป้องกันการเบื่อหน่ายและซีดเซียว

ข้อดีของการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์ได้สังเกตและศึกษาสภาพการณ์ รวมถึงปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างใกล้ชิด

2. ผู้สัมภาษณ์ได้รับคำตอบที่สมบูรณ์จากคำอธิบายของผู้ให้สัมภาษณ์
3. ผู้สัมภาษณ์สามารถเก็บข้อมูลได้แม้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีความรู้หรือมีการศึกษาดำ
4. ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสได้ข้อมูลสูงมาก

ข้อเสียของการสัมภาษณ์

1. มีค่าใช้จ่ายสูง
2. ผู้สัมภาษณ์อาจไม่มีความเชี่ยวชาญมากพอที่จะได้ข้อมูลตามต้องการ
3. ผู้สัมภาษณ์อาจมีอคติต่อข้อมูลที่ได้รับหรือมีอคติต่อผู้ให้สัมภาษณ์

4. ต้องใช้เวลาและแรงงานมากในการสัมภาษณ์

การสนทนากลุ่ม

เป็นวิธีการศึกษาชุมชนที่ประหยัดเงินและเวลา แต่จำเป็นต้องมีการวางแผนเตรียมการอย่างเหมาะสมและเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นเพื่อชักจูงให้บุคคลแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่นำเสนออย่างกว้างขวางและละเอียดลึกซึ้งที่สุด

องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึกการสนทนา ผู้ช่วยทั่วไป
2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรมีการจัดลำดับหัวข้อไว้ให้ยืดหยุ่นได้
3. อุปกรณ์สนาม เพื่ออำนวยความสะดวกในการสนทนา เช่น เครื่องบันทึกเสียง
4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายตามต้องการ
5. ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการสนทนา เช่น ไม่เคร่งเครียด
6. มีของสมนาคุณให้ผู้เข้าร่วมการสนทนาเพื่อแสดงน้ำใจเล็กน้อย
7. เลือกใช้สถานที่และกำหนดระยะเวลาสนทนาที่เหมาะสม

ข้อดีของการจัดสนทนากลุ่ม

1. การสนทนาสามารถดำเนินไปอย่างตรงประเด็นเพราะมีผู้ควบคุมการสนทนาอยู่ ทำให้ได้รับข้อมูลตรงตามความต้องการ
2. ระหว่างการสนทนา ผู้เข้าร่วมการสนทนาจะรู้สึกผ่อนคลาย เนื่องจากแต่ละคนมีสภาพคล้ายคลึงกัน
3. การสนทนากลุ่มช่วยให้มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ประเมินปัญหาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
4. บรรยากาศในการสนทนาจะสามารถช่วยให้มีการแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น เนื่องจากผู้เข้าร่วมสนทนาไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นเป้าหมายหรือจุดเด่นของการสนทนา

ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

1. ควรระวังมิให้เกิดการผูกขาดการสนทนาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และแสดงความคิดเห็นส่วนตัวครอบงำผู้อื่น
2. พฤติกรรมส่วนตัวของผู้เข้าร่วมสนทนาจะไม่แสดงออก อาจต้องสัมภาษณ์ตัวต่อตัว

การใช้ข้อมูลเอกสาร

มักเป็นประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ข้อมูลในอดีต ซึ่งมีข้อดีอันโดดเด่น คือ พร้อมที่จะนำไปใช้ได้ทันที ชนิดของข้อมูลเอกสาร แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สถิติและบันทึกต่าง ๆ

2. เอกสารลายลักษณ์อักษร หรือแผนผัง รูปภาพ

มีนักวิชาการบางท่านแบ่งเป็นข้อมูลเอกสารปฐมภูมิและข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ

ตามลำดับของการเรียบเรียงเอกสารเหล่านั้น

ข้อดีของข้อมูลเอกสาร

1. ใช้เก็บข้อมูลในอดีตที่ไม่อาจใช้วิธีการอื่นเก็บได้อีก
2. ใช้เก็บข้อมูลที่อยู่ห่างไกลได้
3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับความร่วมมือมากกว่าแหล่งข้อมูลบุคคล
4. ใช้หาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วน
5. ใช้เก็บข้อมูลแทนข้อมูลสนาม
6. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูล

ข้อจำกัดของข้อมูลเอกสาร

1. ข้อมูลที่ต้องการบางอย่างอาจไม่อยู่ในรูปของข้อมูลเอกสาร
2. ข้อมูลที่ได้รับอาจไม่ละเอียดเพียงพอหรือไม่สมบูรณ์
3. ไม่มีการปฏิสัมพันธ์ คือ ไม่สามารถโต้ตอบกับผู้ค้นหาข้อมูลได้
4. ข้อมูลบางอย่างอาจหาได้ยากและผู้ที่ศึกษาต้องมีความอดทนในการค้นหา

การเข้าสนาม

การเข้าสนามหรือการลงสู่ชุมชนมีความสำคัญต่อการวิจัยเชิงคุณภาพและการศึกษาชุมชน ควรเริ่มต้นในการเลือกสนามที่เหมาะสมกับการวิจัย จากนั้นจึงแนะนำตนเองให้กับชุมชนได้ รู้จักและกำหนดสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมของผู้ศึกษาต่อชุมชน ทำการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้ชาวบ้านมีความไว้วางใจและควรระมัดระวังมิให้ตนเองมีบทบาทเกินกว่าที่ควรจะเป็น รวมถึงระมัดระวังให้เกิดอคติในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน คือ

1. ไม่ทำตัวเด่นผิดสังเกต
2. หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่ก่อให้เกิดความอึดอัดใจในการตอบ
3. ทำตัวอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ทำตัวทัดเทียมผู้นำชุมชน
4. เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างสงบและพร้อมให้

ความช่วยเหลือเมื่อชาวบ้านต้องการ

5. หาผู้แนะนำตนเองให้รู้จักกับชาวบ้าน
6. หากเกิดความอึดอัดใจให้อดทนและเข้าใจว่าเป็นเรื่องปกติที่ต้องเกิดขึ้น

7. อย่าคาดหวังผลมากนักในวันแรก ๆ ที่เข้าไปศึกษา
8. ถือว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในสนามเป็นเรื่องของงาน ไม่ใช่ข้อคิดส่วนตัว
9. เป็นมิตรกับทุก ๆ คนเพื่อความสะดวกใจในการทำงาน

การศึกษาแบบผสมผสาน

การศึกษาแบบผสมผสาน คือ การนำเอาเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน มาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาชุมชน โดยเริ่มจากการเข้าสนามจากนั้นใช้การสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์พูดคุยที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการใช้ข้อมูลเอกสารเข้ามาช่วยเสริมข้อมูลด้านประวัติของชุมชน มีการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดร่วมกับชุมชนและมีการจัดบันทึกต่าง ๆ ตลอดเวลา ซึ่งเทคนิคเหล่านี้จะช่วยให้ ผู้ศึกษาวิจัย ได้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงของชุมชนในหลากหลายมุมมอง ซึ่งในการศึกษาชุมชนที่แท้จริงแล้ว นักวิจัยส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคการศึกษาแบบผสมผสานนี้ในการศึกษาชุมชน เนื่องจากเป็นเทคนิคที่สามารถช่วยเก็บข้อมูลในแต่ละด้าน ได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์แล้วนำข้อมูลที่ได้รับจาก แต่ละเทคนิคมารวมกัน ให้ได้รับข้อมูลและภาพรวมที่ครบถ้วนที่สุด ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ศึกษาชุมชน ได้อย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง

แนวคิดในการวิเคราะห์ชุมชน

วันรักษ์ มีงมณีนาคิน (2531, หน้า 226) ได้เสนอแนวคิดในการวิเคราะห์โดยมองว่า นักพัฒนาที่มีแนวคิดต่างกันจะวิเคราะห์ หรือมองชุมชน โดยได้ข้อสรุปออกมาต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัย กำหนดการทำงานต่างกันด้วยมีแนวคิดวิเคราะห์ชุมชน 4 แบบที่ทำให้ผลการวิเคราะห์ชุมชนออกมาแตกต่างกัน คือ

1. เป็นการมองโดยยึดค่านิยม ความเชื่อ ความคุ้นเคย และแบบแผนการใช้ชีวิตของตนเองเป็นหลัก และมองเพียงปรากฏการณ์ผิวเผิน โดยสรุปว่าความจริงสังคมโดยส่วนรวม ยังดีเพียงแต่บางกลุ่มเท่านั้นที่ต้องการความช่วยเหลือ นักพัฒนาที่มองแบบนี้จะทำงานแบบสงเคราะห์

2. เป็นการมองโดยยึดตนเองเป็นหลัก เช่นเดิม แต่มองว่ามีบางส่วนของสังคม ที่ยังไม่เหมาะสมต้องแก้ไข ผู้ที่มองแบบนี้งานก็ออกมาแบบกึ่งพัฒนา กึ่งสงเคราะห์

3. มองโดยยึดตนเองเป็นหลัก แต่เพิ่มความพยายามในการศึกษาต้นตอของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในมุมกว้างขึ้น ซึ่งพบว่าสังคมยังมีโครงสร้างที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรม แต่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตลอดจนระบบคิดของชาวบ้านในชนบท จึงใช้ระบบคิดของตนซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมเมืองเป็นบรรทัดฐานในการวัดความถูกผิด งานที่ออกมาจะเป็นแบบปฏิวัติสังคม

4. พยายามมองให้พ้นจากตนเอง พยายามขจัดทัศนคติที่มีไว้ล่วงหน้าออกไปเสียก่อนมองไปถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และระบบคิดของประชาชนในชนบท ไม่นำบรรทัดฐานของตนเองไปเปรียบเทียบหรือตัดสินการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ของชาวชนบท พร้อมทั้งจะสร้างจิตสำนึกหรือปรับปรุงวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ขึ้นมาโดยยึดประชาชนเป็นหลัก การดำเนินงานพัฒนาชนบทจะมุ่งเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

อคิน รพีพัฒน์ (2536, หน้า 56) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ชุมชนว่าต้องวิเคราะห์ในด้านของโครงสร้างและหน้าที่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชน และความแน่นแฟ้นในการรวมตัวของสังคม และหน้าที่ของสังคมหรือสถาบันที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมของสังคม

นอกจากนี้ อคิน รพีพัฒน์ (2536, หน้า 57) ได้วิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน “บทเรียนจากยกกระบัตร” ว่า การเปลี่ยนแปลงในชุมชนไม่ได้เกิดจากคนภายนอกฝ่ายเดียว แต่เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับภายใน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะพลวัตของชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งจะได้บทเรียนในการวางแผนพัฒนาชนบท เช่น จำเป็นต้องศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของท้องถิ่น โดยละเอียด และศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งฐานอำนาจผู้นำ และผู้มีอิทธิพล ตลอดจนผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและปัญหาาร่วมกันที่จะสามารถรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกระบวนการช่วยเหลือตนเอง เป็นต้น

ชยันต์ วรรธนะภูติ (2536, หน้า 170) กล่าวถึง การวิเคราะห์ชุมชนว่าเป็นการ มุ่งศึกษาศักยภาพของชุมชน องค์กรชาวบ้านและบทบาทของผู้นำในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน โดยการวิเคราะห์ชุมชนมีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นการวิเคราะห์แยกย่อยให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มาจากภายนอก เช่น การเข้ามาของรัฐ และปัจจัยภายในซึ่งอาจ หมายถึง บทบาทของผู้นำ องค์กรชาวบ้าน กลุ่มชาวบ้าน ชนชั้น และที่สำคัญคือพลังเหล่านี้ซึ่งมีกลุ่มต่าง ๆ เป็นตัวผลักดันภายใต้กรอบและเงื่อนไขทางวัฒนธรรมดำเนินไปอย่างไร และมีผลออกมาอย่างไร ผู้ศึกษาวิจัยต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีในฐานะเครื่องมือนำทางในการศึกษาโดยได้ยกตัวอย่างของการวิเคราะห์ชุมชนที่ยกกระบัตรของอคิน รพีพัฒน์ ที่ใช้แนวคิด ทฤษฎี เพื่อช่วยให้เห็นความสลับซับซ้อนและพลวัตของชุมชน ได้แก่ โครงสร้างสังคม (Social structure) สถานภาพและบทบาท (Status and role) การหน้าที่ (Function) การวิเคราะห์กระบวนการคลี่คลายของเหตุการณ์ตามกาลเวลา (Processual analysis) เวทีและสนาม (Field concept and arena) และเป็นการวิเคราะห์ถึงข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องความหมาย หน้าที่ และความสัมพันธ์ทางสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2538, หน้า 175) กล่าวถึงการวิเคราะห์ว่า หมายถึง การค้นหาสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น ทำไมคนไทยเป็นคนปลูกข้าว แต่กลับไม่มีข้าวกิน เป็นต้น เพื่อค้นหาที่อยู่เบื้องหลังของเหตุการณ์ซึ่งเป็นมูลเหตุจูงใจ ความหมายต่าง ๆ และหมายถึง การแยกแยะองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ออกมาเป็นชิ้นส่วนย่อย ๆ และค้นหาโครงสร้างดังกล่าว และได้เสนอการวิเคราะห์ชุมชน/ สังคม สำหรับการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของชุมชน ชีวิตของคนในชุมชน ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างปัจจุบันด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น และวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาพลังของการแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์ทบทวนอดีตและปัจจุบัน การดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ รวมถึงการทบทวนตัวเองของนักพัฒนาและชาวบ้าน และกิจกรรม กระบวนการทำงานที่ได้ลงมือไป ทั้งนี้จะช่วยให้นักศึกษานอก นักพัฒนา มีความเข้าใจชุมชนมากขึ้นในลักษณะที่รอบด้านและลุ่มลึก และเพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อชุมชนและสังคมของตนเอง

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังได้เสนอหลักการในการวิเคราะห์ชุมชน คือ จะต้องวิเคราะห์ในมิติทางประวัติศาสตร์ คือ ดูถึงความเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมา และปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์ในเชิง โครงสร้างและหน้าที่ ว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ โครงสร้างที่แน่นอน มีกลไกและเงื่อนไขที่สืบทอดเหตุการณ์นั้น ๆ วิเคราะห์ถึงปัญหาและศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน อย่างมีเงื่อนไขโดยวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยกลไก เงื่อนไข ความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้เกิดเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นหรือกลไก เงื่อนไขที่ทำลายปรากฏการณ์นั้น ๆ

บันฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงษ์ (2533, หน้า 133) กล่าวถึงการวิเคราะห์ชุมชนว่าประกอบด้วย การวิเคราะห์พื้นที่หรือการวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งกระทำอยู่เสมอ การวิเคราะห์การวางแผนทั้งหมดประกอบกับการกำหนดสาเหตุของกิจกรรมอันตั้งอยู่บนรากฐานของความคิดและปัญหาความต้องการ ส่วนเรื่องที่น่ามาวิเคราะห์สถานการณ์ในชนบทมีดังนี้ ใครทำอะไร เมื่อไร อย่างไร และทำไม การศึกษาชุมชน รวมทั้งภาวะผู้นำ และเจตนาธรรมณ์ชุมชน บทบาทชายหญิง และเยาวชนความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในชุมชน อิทธิพลของชุมชน อะไรคือ ความคิดและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน มีศักยภาพและทรัพยากรอะไรบ้างที่มีในชุมชน มีทรัพยากรภายนอกอะไรบ้างที่จะนำมาสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2541) เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองและการตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปิดช่องทางให้ประชาชน

มีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ โดยผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลแก่ผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนเพื่อประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหรือถอดถอนผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนซึ่งขาดประสิทธิภาพบกพร่องต่อหน้าที่

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ (2548) ศึกษาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของไทย โดยดูจากบริบททางด้านบทบัญญัติทางรัฐธรรมนูญ ผลการศึกษา พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง ทั้งในด้านการริเริ่มหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับมากเพียงร้อยละ 2.3 ระดับปานกลาง 47.3 และระดับต่ำถึงร้อยละ 50.4 นอกจากนั้น ยังเสนอผลการวิจัยอีกว่าตัวแปรต้นหรือสาเหตุที่ทำให้ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีน้อยนั้นปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ปัจจัยทางด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง รองลงมาตามลำดับคือ ปัจจัยทางด้านข่าวสารและความสนใจทางการเมือง, ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม, ภูมิถิ่น และความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาล พบว่า ประชาชนไทย ส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และมีระดับการมีส่วนร่วมค่อนข้างต่ำ

กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่องค์กรชุมชนในชุมชนเล็ก ๆ ในชนบท จนถึงการพัฒนาระดับประเทศที่ต้องใช้มติของภาคประชาชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกันกระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบแทนจากการที่ได้ทำงานร่วมกันซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสังคมส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไป คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในเวลาเดียวกัน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วมมิได้ขึ้นอยู่กับการริเริ่มหรือการวางแผนโดยรัฐ แต่สิ่งที่สำคัญ คือ ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นทางการในฐานะการทำงานในรูปกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุสำเร็จตามความมุ่งหมาย (จรัญญา วงษ์พรหม, 2536)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในความหมายที่เป็นนัยทางการเมืองนั้น สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534, หน้า 92) กล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมริเริ่มในการวางแผนและดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ความเป็นอยู่ การพัฒนาและการกำหนดอนาคตของเขา

การมีส่วนร่วมเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพัฒนาจากข้างล่างแทนวิธีการพัฒนาจากบนโยบายเบื้องบนการมีส่วนร่วมในทัศนะของ Ho (1983, p. 32) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาควรมีเนื้อหา ดังนี้

1. การเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น
2. การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรที่จะหาได้ในท้องถิ่น
3. การฝึกอบรมที่เน้นการให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
4. การแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐานโดยสมาชิกของชุมชน
5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

จากความหมายการมีส่วนร่วมข้างต้น การมีส่วนร่วมมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมตามนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้

และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นภูมิภาคเป็นการคืนอำนาจการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิงในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526, หน้า 10) ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ ที่ได้จากประสบการณ์ภาคปฏิบัติในประเทศไทย สามารถจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกรค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะ ๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหาและความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหา ดังที่ Cohen and Uphoff (1980, pp. 213-218) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบด้วย ผลประโยชน์ด้านวัตถุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

ความหมายของแผนชุมชน

ประเวศ วะสี (2550, หน้า 43) กล่าวถึง ความหมายของแผนชุมชนว่า คือ กระบวนการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไรและจะทำอะไร เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550, หน้า 10) กล่าวถึงความหมายของแผนชุมชนในเอกสารของกรมการพัฒนาชุมชนว่า แผนชุมชน หมายถึง แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนด เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนเพื่อทำให้อาณัติของคนในชุมชนเป็นไปตามที่คาดหวัง

กรมการพัฒนาชุมชน (2550, หน้า 48) นิยามความหมายของแผนชุมชนว่า หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาที่คนในชุมชนร่วมกันจัดทำแผนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนให้เป็นที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ได้โดยคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดแนวทาง กิจกรรมการพัฒนาโดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป แผนชุมชน หมายถึง แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

การจัดทำแผนชุมชน

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2543) ระบุว่าการจัดทำแผนชุมชน หมายถึง การกำหนดอนาคตหรือความมุ่งหวังของชุมชนว่าอยากให้ชุมชนเป็นอย่างไร การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาให้สมาชิกในชุมชนเป็นหลักในการกำหนด ส่วนหน่วยงานของรัฐ องค์กรหรือบุคคลอื่น ๆ เป็นเพียงผู้สนับสนุนหรือพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถทำได้

เอนก นาคะบุตร (2545, หน้า 94-95) กล่าวถึง การทำแผนแม่บทชุมชน หมายถึง การเน้นให้ชุมชนนำข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลของปัญหาซึ่งส่วนใหญ่ได้จากหน่วยราชการจัดทำให้แก่ชุมชน ประเภทที่สอง ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการค้นหาทุนทางสังคมที่เป็นจุดความสำเร็จเป็นเรื่องของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคนดี ภูมิปัญญาสถานที่สำคัญ องค์กรที่เข้มแข็ง ทรัพยากรธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ของชุมชน พิษพรรณ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นทุนทางสังคมทั้งสิ้น ข้อมูลประเภทที่สาม ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการค้นหาทางเลือกของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การจัดการเศรษฐกิจของท้องถิ่น นำข้อมูลเหล่านี้มาประชุมหรือและแปลงเป็นแผนชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544, หน้า 3) ระบุกระบวนการจัดทำแผนชุมชนว่าเป็นกระบวนการซึ่งเน้นการดำเนินงานของชุมชนอย่างต่อเนื่องด้วยการตัดสินใจที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อทำลายอุปสรรคที่กีดขวางการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สำคัญคือเป็นการทำงานของสมาชิกทุกคน

สรุปได้ว่า การจัดทำแผนชุมชน หมายถึง การกำหนดอนาคต และทิศทางการพัฒนาของชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนว่าจะพัฒนาไปในทิศทางใด โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนร่วมกันศึกษาชุมชนของตนเองอย่างรอบด้าน วิเคราะห์ วินิจฉัยประเด็นปัญหา และความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้ประชาชนมีทักษะ ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการวางแผนเพื่อพัฒนา ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม (2545) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ปัญหา อุปสรรค และทางออก พบว่าปัญหาอุปสรรคที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มีทั้งสิ้น 8 ประการ ประกอบด้วย การรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ว่าข้าราชการเก่งกว่าประชาชน ปัญหาด้าน

โครงสร้างกฎหมายและนโยบาย ปัญหาการใช้เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาเรื่องระบบกฎหมายกับการปฏิรูประบบกฎหมาย ปัญหาด้านมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วม ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความพร้อมของประชาชน ปัญหาความพร้อมของภาครัฐ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานตามลำดับขั้นของสายบังคับบัญชาในระบบราชการ การสนับสนุนด้านงบประมาณและการเปิดเผยข้อมูลจากภาครัฐ ปัญหาเกี่ยวกับตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งด้านการเมืองและมิใช่การเมือง ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ การมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาสาเหตุ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล โดยแบ่งเป็น 6 ระดับ คือ การให้ข้อมูลประชาชน การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมโดยประชาชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในระดับต่ำจำนวนของประชาชนมากแต่อำนาจของประชาชนมีน้อย ในขณะที่การมีส่วนร่วมของประชาชนสูงขึ้น จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมน้อยลง แต่อำนาจของประชาชนมีมากขึ้น ยกเว้นในระดับสูงสุด คือ ระดับการควบคุมโดยประชาชน เช่น การลงมติ ประชามติ

เชาวนะ ไตรมาศ (2548) วิจัย เรื่อง การเมืองฐานประชาชน: ความยั่งยืนของประชาธิปไตย การเสริมสร้างภาคประชาชนกับการสร้างรากฐานประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยสร้างพลังภาคประชาชนแบบมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการผลักดันผลสัมฤทธิ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงของประชาชนและสร้างหลักปฏิบัติทางการเมืองเกื้อหนุนผลสัมฤทธิ์ของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งจะช่วยสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเพื่อสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ (2550) ศึกษาการทำงานของขบวนการทางสังคม และผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนกับการเมืองในชุมชน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของขบวนการทางสังคมกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะของชุมชน โดยศึกษาพื้นที่ 6 ชุมชน ของจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การทำงานของขบวนการประชาสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะชุมชน และสอดคล้องกับรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด ความสำเร็จและความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคมในชุมชนที่ศึกษาแตกต่างกันไปตามขนาดของกลุ่ม จำนวนและความหลากหลายของกลุ่มในประชาสังคม และขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ทุนทางสังคม เช่น ความผูกพัน

เป็นเครือข่าย ความสม่ำเสมอในการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ความมั่นคงในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชน และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อกิจกรรมของชุมชน 2) ศักยภาพของผู้นำในการส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน จำนวนของผู้นำที่มีจริยธรรม ความซื่อสัตย์ มีภาวะผู้นำ มีจิตใจมุ่งมั่นเสียสละ 3) การสนับสนุนจากภายนอกและเครือข่าย ทั้งภาคเอกชน นักการเมือง หน่วยงานรัฐ มีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของกระบวนการประชาสังคม

อรชร พรประเสริฐ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พบว่า เพศชายมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง ส่วนระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามกรอบของ Millbrath พบว่า นักศึกษา มีส่วนร่วมในระดับน้อย มีเพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การพูดคุยประเด็นการเมือง การปลูกฝังในครอบครัวส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าสถาบันการศึกษาและนักศึกษาจะศึกษาการเมืองจากสื่อต่าง ๆ ในระดับปานกลาง

สมหมาย แจ่มกระจ่าง, ศรีวรรณ มีคุณ และ พิระพงษ์ สุดประเสริฐ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ชุมชนมีปัญหาความต้องการด้าน โครงสร้างชุมชนและด้านสังคมเพิ่มขึ้น 2) ประชาชนมีส่วนร่วม และมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน ได้สอดคล้องกับความต้องการ และมีแนวทางการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ 3) ประชาชนได้เรียนรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ ในการร่วมกันจัดทำแผนชุมชน

สมหมาย แจ่มกระจ่าง (2557) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) บูรณาการแผนชุมชนสู่การจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2558-2560) เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ผู้นำท้องถิ่น แกนนำ และคณะกรรมการชุมชนเป็นหัวใจของกระบวนการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย รวมทั้งเป็นกลไกแห่งความสำเร็จ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความตั้งใจแน่วแน่ ความเสียสละ มีจิตอาสา เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นพลวัตและมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในชุมชน โดยผ่านระบบคิดซึ่งเป็นความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตในชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาเป็นทุนทางสังคมในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน 3) การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาล ภาครัฐและเอกชน การอบรมให้องค์ความรู้ให้กับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หน่วยงานเหล่านี้

จึงมีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง 4) การสร้างเครือข่ายการทำงาน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แนวคิด ประสบการณ์ ก่อให้เกิดชุดความรู้ที่หลากหลาย สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาที่ครอบคลุมในทุกมิติ รวมถึงการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

Albritton and Tawilwadee (2007 อ้างถึงใน ฉัชชาภัทร อุ้นตรงจิตร, 2551) ศึกษาความพึงพอใจต่อวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย ซึ่งทำติดต่อกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 (ยกเว้นปี พ.ศ. 2548) พบว่า ประชาชนชาวไทยที่มีความพึงพอใจสูงในระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด แต่เมื่อคูสติติในปี พ.ศ. 2549 พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่ำกว่าในปี พ.ศ. 2547 และปี พ.ศ. 2550 ซึ่งสาเหตุ เป็นเพราะในปี พ.ศ. 2549 นั้น มีความตึงเครียดทางการเมืองเกิดขึ้นมาโดยตลอดตั้งแต่เดือนมกราคม จนกระทั่งปะทุแตกหักในเดือนกันยายน และจากสถิติพบว่า ในปี พ.ศ. 2550 ประชาชนที่มีความพึงพอใจต่อวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา คือ มีความพึงพอใจสูงในจำนวนร้อยละ 76.9 ซึ่งมากกว่าปีก่อนหน้านั้นทั้งหมด ซึ่งสาเหตุเป็นเพราะว่าบ้านเมืองได้กลับเข้าสู่ความสงบสุขอีกครั้งหนึ่งหลังจากความ ตึงเครียดและวิกฤติทางการเมือง แม้ว่าในปี พ.ศ. 2550 จะปกครองด้วยรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้งของทหาร แต่รัฐบาลก็ให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้มีการเลือกตั้งทั่วไปอย่างรวดเร็วที่สุด หลังจากที่รัฐธรรมนูญได้รับการลงประชามติแล้ว

งานวิจัยต่างประเทศ

Michels and Graaf (2010) ได้ศึกษาเรื่อง Examining citizen participation: Local participatory policy making and democracy ในประเทศนิวซีแลนด์ ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นักทฤษฎีมองว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นผลดีต่อคุณภาพประชาธิปไตย โดยมีการตรวจสอบความน่าจะเป็นของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนด โครงการของสองเทศบาลในประเทศนิวซีแลนด์ โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐบาล ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพลเมืองถูกจำกัดในการให้บริการเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับตัดสินใจในโครงการของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นผลดีต่อการมีส่วนร่วม ไม่เพียงแต่ทำให้พลเมืองมีความรับผิดชอบมากขึ้นยังส่งเสริม ให้เกิดการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และการมีมาตรฐานในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นกระบวนการประชาธิปไตยที่ดีในระดับท้องถิ่น และมุมมองความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีส่วนสนับสนุนการแสดงความคิดเห็นโดยตรงต่อการตัดสินใจ

Grybovych (2008) ได้ศึกษาเรื่อง Deliberative democratic practices in tourism planning: Towards a model of participatory community tourism planning ได้ทำการเปรียบเทียบและศึกษา

ความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการท่องเที่ยวภายในกรอบการศึกษา
 ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการท่องเที่ยวในรัฐไอโอวา
 รัฐโอเรกอน และบริติชโคลัมเบีย โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบเพื่อดูความแตกต่างของกระบวนการ
 วางแผนชุมชนและองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การวางแผนชุมชน
 จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง เช่น ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน
 โดยการให้ความร่วมมือจากสมาชิก การร่วมตัดสินใจใช้การสื่อสาร การพุดจาและแลกเปลี่ยน
 ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความมั่นใจในการวางแผน และกระบวนการออกแบบซึ่งต้องได้รับ
 การสนับสนุนจากชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อสังคม เครือข่าย และเวลาในการพัฒนาการท่องเที่ยว
 รวมทั้งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่มี
 การสอดคล้องประสานกันอย่างดี

โดยสรุปผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่าการวางแผนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
 เป็นการสื่อสารที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง โดยต้องเน้นการออกแบบกระบวนการ
 ทดลองที่จะช่วยเปลี่ยนจุดสนใจจากผลลัพธ์ไปสู่ความสนใจของเนื้อหา กระบวนการมีส่วนร่วม
 ในการวางแผนชุมชนที่มีพื้นฐานอยู่กับการวางแผนและการตัดสินใจที่เหมาะสมกับสถานการณ์
 ที่สามารถเป็นไปได้จริง

Terrell (2007) ได้ศึกษาเรื่อง Community participation in Birmingham Alabama: How
 leadership, social networks, framing and participatory democracy shape inner-city civic
 participation ได้ทำการศึกษาความร่วมมือของชุมชนในเมืองเบอร์มิงแฮม มลรัฐอาลาบามา
 สหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม
 ของชุมชน และช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ผู้นำชุมชนสามารถใช้การประชุมของสมาคมเพื่อ
 เป็นการรักษาไว้ซึ่งประชาธิปไตยของชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ดำรงอยู่
 อย่างยั่งยืน

Sung (1998) ได้ศึกษาเรื่อง Characteristics of leaders of more viable and less viable
 communities in rural South Korea ได้ทำการศึกษาบุคลิกลักษณะของผู้นำชุมชนในชุมชน
 ที่เป็นที่ยู้งักอย่างแพร่หลายและชุมชนที่ไม่เป็นที่ยู้งักในเขตชนบทของประเทศเกาหลี
 โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำชุมชน จำนวน 60 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า 1) ชุมชนที่มีคนยู้งักอย่าง
 แพร่หลายได้รับอิทธิพลจากการมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน 2) ผู้นำชุมชนในชนบทมี
 ความเห็นว่าชุมชนในท้องถิ่นไม่มีอิทธิพลในการทำให้ชุมชนเป็นที่ยู้งัก 3) การทำชุมชนให้เป็นที่
 ยอมรับไม่ใช่หน้าที่ผู้นำชุมชนในระดับท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องนี้ไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนในเขตชนบท ควรได้รับการกระตุ้นให้เข้าร่วมประชุมชนกับระดับจังหวัด ระดับชาติ เพื่อสร้างเครือข่ายทั้งในระดับบุคคลและในระดับวิชาชีพ 2) ผู้นำชุมชนจะต้องให้ความสำคัญกับการขยายเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3) ควรจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ผู้นำชุมชนในชนบทสามารถทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน และเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

- 1.1 พื้นที่ศึกษา
- 1.2 ผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 1.3 วิธีการศึกษา
- 1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.6 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

2. การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จากการสังเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ของชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง ดังนี้

2.1 แนวคิดและวิธีการปฏิบัติกิจกรรมกระบวนการที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชน

2.2 กระบวนการประชาธิปไตยของแต่ละชุมชน

2.3 สรุปรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

พื้นที่ศึกษา

เลือกพื้นที่ศึกษาอย่างเจาะจง ได้แก่ ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างในภาคตะวันออก ที่ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย

1. ชุมชนนาพร้าว ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

2. ชุมชนหนองพะยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
3. ชุมชนแพรงวิหารแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
5. ชุมชนทรัพย์ประเมิน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
6. ชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน แต่ละชุมชน จำนวนชุมชนละ 10 คน
2. ผู้นำกลุ่มหรือองค์กร แต่ละชุมชน จำนวน 10 คน
3. สมาชิกกลุ่มหรือองค์กร แต่ละชุมชน จำนวนชุมชนละ 10 คน
4. ประชาชนในแต่ละชุมชนหลากหลายอาชีพที่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน จำนวน

65 คน

วิธีการศึกษา

1. สํารวจข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร บทความ ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2. ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง จากเอกสารการสัมภาษณ์และ
การสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลชุมชน ดังนี้

2.1 ข้อมูลประวัติชุมชนและความเป็นมาจากข้อมูลประวัติชุมชนจากแหล่งข้อมูล
เอกสารทางราชการ

2.2 ข้อมูลทางกายภาพ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ อาณาเขตที่ตั้งการตั้งถิ่นฐาน สถานที่
สำคัญ การคมนาคมติดต่อ ตลอดจนการจัดทำแผนที่ จากแหล่งข้อมูล ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน
และเอกสารทางราชการ

2.3 ข้อมูลประชากร จากแหล่งข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และทะเบียนราษฎร

2.4 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ การถือครองที่ดิน เงินทุน การลงทุน วิสาหกิจ
ชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูล กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ
ชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น

2.5 ข้อมูลการเมืองการปกครองในท้องถิ่น จากแหล่งข้อมูลเอกสารทางราชการ
เอกสารประกอบการประเมินชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง

2.6 ข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ และการสืบทอด แหล่งข้อมูล กิจกรรมในชุมชน สถานที่ที่เป็นแหล่งกิจกรรมทางวัฒนธรรม แหล่งภูมิปัญญา ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ จากข้อมูลประวัติชุมชน และแผนพัฒนาหมู่บ้าน

3. ศึกษาการพัฒนา รูปแบบ กระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนา ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาค้นคว้า การสังเกต และการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 กระบวนการกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยของแต่ละชุมชน จากเอกสารประกอบการคัดเลือกชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

3.2 ศึกษากระบวนการประชาธิปไตยของชุมชนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การประชุม การเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นต่าง ๆ เวทีประชาคมชุมชน ตลอดจน การทำกิจกรรมฟื้นฟู วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

4. สังเคราะห์รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูล กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างมาจัดหมวดหมู่ โดยเฉพาะประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยมาวิเคราะห์ และพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมด้วยการนำประเด็นที่รวบรวมได้มาสังเคราะห์ ด้วยวิธีการ ดังนี้

4.1 การจัดหมวดหมู่

4.2 การคัดแยกประเด็นที่ซ้ำกันหรือคล้ายกันไว้ด้วยกัน

4.3 บูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

5. สร้างรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาให้ ข้อคิดเห็น หลังจากนั้นผู้วิจัยสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม **เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล**

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะได้มา ซึ่งข้อมูล ที่ต้องการและมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย

1. อุปกรณ์และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น เครื่องเขียน กล้องถ่ายภาพ แบบบันทึก งานภาคสนาม (Field note) เครื่องบันทึกเสียง

2. แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยของชุมชนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ (Interview) ผู้นำชุมชน เป็นรายบุคคล

3. แบบการสังเกต เพื่อใช้สังเกตการจัดประชุมของคณะกรรมการชุมชนว่ามีการใช้หลักการประชาคมมาสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย เพื่อเกิดการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาหรือความต้องการของประชาชนในชุมชนร่วมกันอย่างไร

การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยจัดทำเครื่องมือการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตการประชุม พร้อมเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยชุมชน และอาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีนิพนธ์ 2 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบ ประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกต มีความเหมาะสม ที่จะทำให้ได้ข้อมูลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและพัฒนา ก่อนการนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมมีขั้นตอน ดังนี้

1. ทำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงผู้นำชุมชนประชาธิปไตย ตัวอย่าง 6 ชุมชน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูล

2. ประสานกับผู้นำชุมชน และลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556-เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558

3. ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้โทรศัพท์เพื่อนัดหมายวัน เวลา และ สถานที่สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลและเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ตามวันและเวลาที่กำหนด

4. ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและจดบันทึกข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์และสอบถามผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างละเอียด

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ดำเนินการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน ดำเนินการพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลการพัฒนาประชาธิปไตยของชุมชน ยึดแนวคิดเชิงพื้นที่ รวมทั้งคำนึงถึงบริบทของชุมชนที่ศึกษา โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ นำข้อมูลที่ได้มาแยกประเด็น จัดหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นรูปแบบและ กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2. การนำเสนอข้อมูล เป็นการพรรณนาข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วตามกรอบแนวคิดที่ใช้ ในการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการสรุปเนื้อหาและจัดทำรูปแบบและกระบวนการเป็นแผนภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจและลดความสับสนของการลำดับเนื้อหา

3. การหาข้อสรุป นำข้อมูลที่ศึกษามาสังเคราะห์ จัดระเบียบ หมวดหมู่ให้ชัดเจน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ที่ต้องการพัฒนารูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและน่าเชื่อถือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ความเที่ยงตรงของข้อมูล ดังนี้

1. ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลจากเอกสารราชการ และเอกสารข้อมูลชุมชน
2. ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์

การสอบถามข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อสรุป

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลโดยส่งข้อมูลย้อนกลับไปที่ผู้ให้ข้อมูลยืนยันว่าข้อสรุปนั้นมีความถูกต้องเป็นจริงและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความครอบคลุม ความลึกซึ้ง ความอึดตัวของข้อมูล

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนปฏิบัติการ

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนปฏิบัติการ ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. พื้นที่ปฏิบัติการ
2. กลุ่มเป้าหมาย
3. การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
4. สรุปรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

พื้นที่ปฏิบัติการ

เลือกชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนปฏิบัติการ เนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ มีเอกลักษณ์ทางศิลปะ วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังคงอัตลักษณ์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของชุมชนที่มีลักษณะสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบสานเป็นสายใยของชุมชน จึงมีความเหมาะสม ในการเสริมสร้างรูปแบบ และกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายหลักเป็นประชาชนในชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ที่สมัครใจเข้าร่วมในเวทีการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. ประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล และประธานกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำนวน 5 คน
2. คณะกรรมการชุมชน ที่ปรึกษาชุมชนและสมาชิกกลุ่มองค์กรเครือข่าย จำนวน 12 คน
3. ประชาชนในชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำนวน 30 คน

โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ คือ เป็นอาสาสมัครร่วมเรียนรู้ มีบุคลิกภาพที่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อเข้าร่วมเรียนรู้ต้องนำกระบวนการมาพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน ไปปฏิบัติ

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

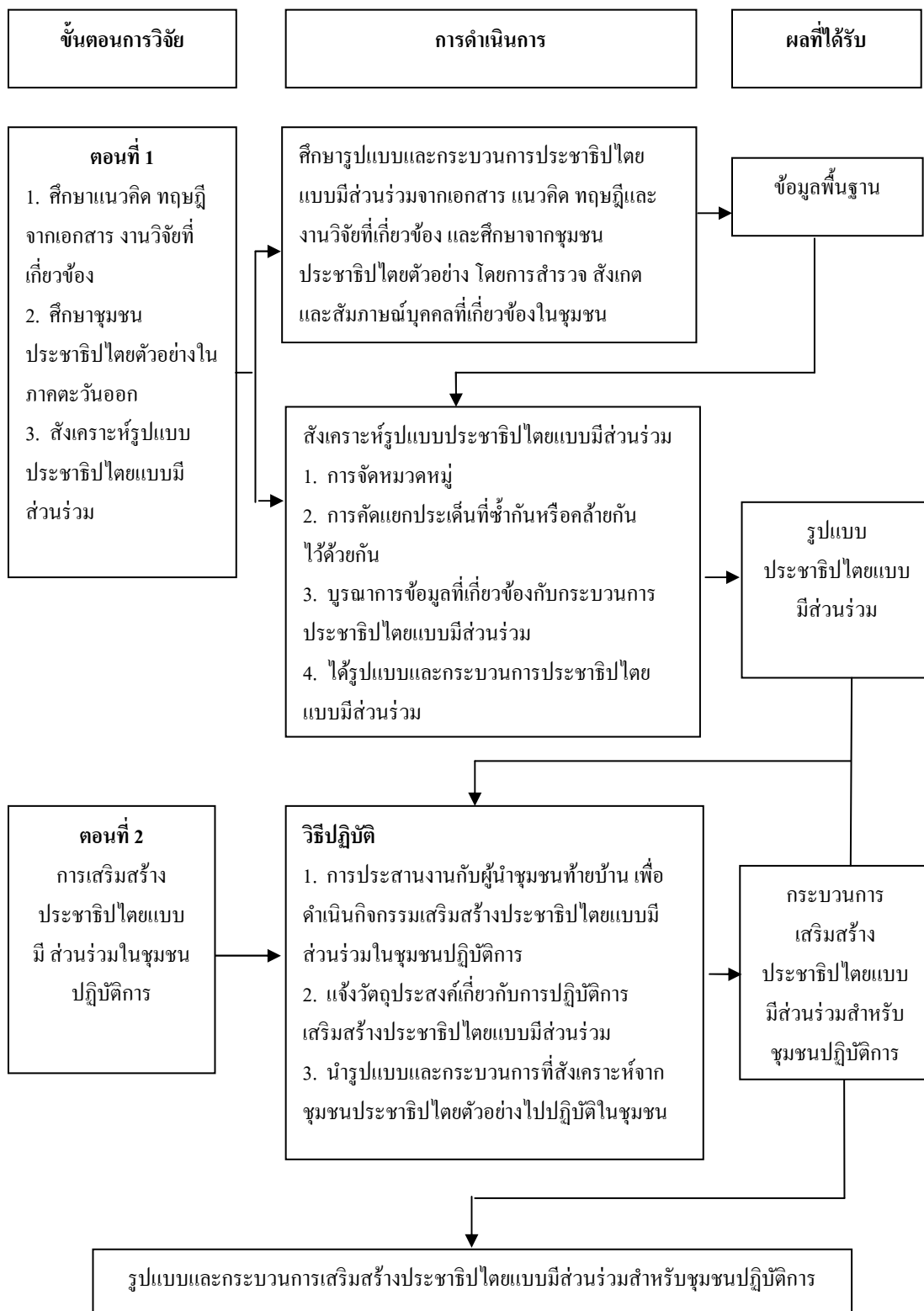
การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การประสานงานกับผู้นำชุมชนท้ายบ้าน เพื่อดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการ
2. แจกวัสดุประสงค์เกี่ยวกับการปฏิบัติการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
3. นำรูปแบบและกระบวนการที่สังเคราะห์จากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างไปปฏิบัติในชุมชน

ขั้นตอนการวิจัย

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับชุมชนปฏิบัติการ

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้นำเสนอผลการพัฒนารูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน เป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

เป็นการนำเสนอผลการศึกษาชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง จำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนนาพร้าว ชุมชนหนองพยอม ชุมชนแพรงวิหารแก้ว ชุมชนหนองเสม็ดแดง ชุมชนทรัพย์ประเมิน ชุมชนห้วยบอน เป็นรายชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลประวัติชุมชนและความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง ประชากร การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน การคมนาคม การประกอบอาชีพ ผู้นำ ข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ การสืบทอด และการพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย วัฒนธรรมและประเพณี

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการ

เป็นการนำเสนอผลการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ดำเนินการกับชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย การประสานงาน การอบรมให้ความรู้ การจัดทำแผนชุมชน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล

ตอนที่ 1 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ชุมชนนาพร้าว

ข้อมูลพื้นฐาน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนนาพร้าว ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จากการบอกเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวด ถึงสาเหตุของการเรียกชื่อชุมชนว่า นาพร้าว สืบเนื่องจากอดีตบริเวณบ้านนาพร้าว ไม่ค่อยมีต้นมะพร้าว แต่กลับมีมะพร้าวต้นหนึ่ง ขึ้นอยู่กลางทุ่งนาบริเวณบ้านนาพร้าวเก่า ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านศรีราชาวิลล่า เป็นสาเหตุในการเรียกชุมชนนี้ว่า “บ้านนาพร้าว” จนถึงปัจจุบัน

มีเรื่องเล่าอีกว่าชุมชนนาพร้าวเก่า ในอดีตมีวัดนาพร้าวตั้งอยู่ห่างจากชุมชนนาพร้าว ในปัจจุบันมาก ประกอบกับสมัยก่อนเส้นทางหมู่บ้านเป็นทางเกวียนเดินทางไม่สะดวก จึงมีการย้ายวัดนาพร้าวมาตั้ง ณ ชุมชนนาพร้าวในปัจจุบันและใช้ชื่อนาพร้าวเป็นการเรียกชุมชน

สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง ชุมชนนาพร้าวตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีพื้นที่เป็นที่ราบสูงลาดเอียงจากทิศตะวันออกมาทางทิศตะวันตก บ้านนาพร้าวมีพื้นที่รวมกับบ้านมังกรขาว หมู่ที่ 5 แต่ด้วยมีพื้นที่กว้าง เทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ จึงได้แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 2 ชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 โดยใช้ห้วยหนองน้ำคำจนถึงหมู่บ้านอัมพรเพลสเป็นหลักแบ่งเขต โดยพื้นที่อยู่ห่างจากเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ 5 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านทางตรง หมู่ที่ 8 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
 ทิศใต้ ติดกับ ชุมชนหนองน้ำคำ หมู่ 7 ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
 ทิศตะวันออก ติดกับชุมชนเขาน้อย หมู่ 6 ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
 ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนไร่กล้วย หมู่ 1 และชุมชนวังหิน หมู่ 1 ตำบลสุรศักดิ์
 อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ประชากร ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นคนพื้นที่ และบางส่วนย้ายถิ่นที่อยู่มาทำงานในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากความเจริญทางอุตสาหกรรม และชุมชนนาพร้าวอยู่ใกล้แหล่งอุตสาหกรรม ปัจจุบันชุมชนนาพร้าวมีประชากร 5,200 คน เป็นชาย 2,567 คน เป็นหญิง 2,633 คน มีจำนวน 2,943 ครัวเรือน

สถานที่สำคัญ คือ วัดนาพร้าว ตั้งอยู่ที่บ้านนาพร้าว ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2525 วัดมีพื้นที่ 30 ไร่ 1 งาน 20 ตารางวา มีอาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ศาลาอเนกประสงค์ ศาลาบำเพ็ญกุศล ฯลฯ วัดนาพร้าวก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2435 ที่ได้ชื่อว่าวัดนาพร้าว เพราะวัดเดิมชาวบ้านเรียกว่า วัดมะพร้าวเก่า ส่วนวัดที่ย้ายมาเรียกวัดนาพร้าวหรือนาพร้าวใหม่

การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน มีโรงเรียนวัดนาพร้าวเป็นสถานศึกษาที่สำคัญของชุมชน โรงเรียนวัดนาพร้าวเปิดสอนในระดับก่อนอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีการเรียนการสอนให้กับเด็กพิเศษเป็นการสร้างโอกาสให้เด็กพิเศษและเป็นการช่วยเหลือสังคม โดยการเรียนการสอนมีลักษณะเป็นแบบการเรียนรวม

การคมนาคม การคมนาคมของชุมชนนาพร้าว จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) บางนา-ตราด หลักกิโลเมตรที่ 118 เลี้ยวซ้ายเข้าถนนอัสสัมชัญ ระยะทางประมาณ

5 กิโลเมตร มีรถประจำทาง 2 สาย คือ สองแถวสีน้ำเงิน สายศรีราชา-หนองค้อ และ รถโดยสารประจำทางสาย ศรีราชา-มาบป๋วย

อาชีพและการประกอบอาชีพ ประชาชนในชุมชนนาพร้าวเดิมประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ และมีการพัฒนาการทำอาชีพมาเป็นลำดับ จนถึงปัจจุบันประชาชน ส่วนใหญ่ในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม รองลงมา ทำอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ตามลำดับ

ผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ได้แก่ พระครูพินิจสมาจาร ฐานะโม (เจ้าคณะตำบลสุรศักดิ์) เจ้าอาวาส วัดนาพร้าว นายมานิต ขาวเจริญ สมาชิกสภาเทศบาลนคร เจ้าพระยาสุรศักดิ์ นางวันเพ็ญ พงษ์ศิริ อดีตกำนันตำบลนาพร้าวเป็นประธานชุมชนนาพร้าว นายพัฒนา อเนกรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 นางสาวบุษบาวรรณ แจ่มชื่น ผู้อำนวยการโรงเรียน วัดนาพร้าว โดยผู้นำมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ด้านคุณธรรม คือ มีความประพฤติดี ยึดมั่นในหลักคุณธรรมของศาสนา ประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน ดังนี้

1.1 มีความตั้งใจจริง มุมานะทำงานให้สำเร็จลุล่วง สร้างฐานะให้มั่นคง พยายามตั้งใจ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และให้โอกาสทุกคนได้กระทำความดี ทุ่มเททำงานเพื่อส่วนรวม

1.2 เป็นผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากอยู่เสมอเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นอยู่เสมอ รักความยุติธรรม ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกชนิดและยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา มีความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ เป็นผู้เสียสละในการบำเพ็ญประโยชน์ในกิจการต่าง ๆ ของส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ เช่น มอบทุนการศึกษาทุนอาหารกลางวัน เป็นต้น

2. ด้านภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยการจัดประชุมปรึกษาหารือ การจัดเวทีประชาคมชุมชน เพื่อพูดคุย กำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรเครือข่าย หน่วยงานราชการและภาคเอกชน เข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมทำคุณประโยชน์ต่อพื้นที่และเป็นแบบอย่างของคนทั่วไปเป็นผู้เคารพและ ปฏิบัติตามกติกาของกลุ่มหรือองค์กร รู้จักให้เกียรติผู้อื่นเสมอ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือ หมู่คณะทุกครั้งทำให้สมาชิกทั้งหลายเกิดความรักและความเข้าใจในหมู่คณะ

3. ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน เป็นผู้ริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอ มีการทำงานเชิงรุก มีการวางแผน การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย รับฟังความคิดเห็นของส่วนรวม รู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน โดยดำเนินการ ดังนี้

3.1 การประชุมประชาคมชุมชนเพื่อปรึกษาหารือ สอบถามปัญหาความต้องการของประชาชนโดยตรง

3.2 การกำหนดวิสัยทัศน์จากเวทีประชาคมชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของชุมชน จากการนำเสนอความคิดเห็นจนเห็นพ้องต้องกัน

3.3 เป็นผู้ริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอ ทำงานเชิงรุก มีการวางแผนการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รับฟังความคิดเห็นของส่วนรวม และนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน

4. ด้านการสื่อสาร มีกระบวนการ ดังนี้

4.1 การประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การนำเสนอความคิดเห็น การวางแผนการดำเนินงาน การลงมือจัดทำกิจกรรมและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม โดยการแจ้งอย่างเป็นทางการด้วยหนังสือ การแจ้งผ่านผู้นำชุมชนและองค์กรเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกได้ทราบข่าวสารอย่างทั่วถึง

4.2 การปรึกษาหารือกับแกนนำในระดับต่าง ๆ การจัดเวทีประชาคมชุมชน เป็นการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมและการประชาสัมพันธ์โครงการกิจกรรมผ่านงานบุญต่าง ๆ ณ วัดนาพร้าว โรงเรียนนาพร้าวและกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ

4.3 การประชาสัมพันธ์เชิญชวน ประชาชน ชุมชน องค์กรเครือข่าย หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน เข้ามาร่วมประชุมเพื่อวางแผนชุมชนนาพร้าว โดยร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนกับผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน โดยการเชิญประชุมด้วยหนังสือ ในการทำหนังสือเชิญประชุม มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน และในรายละเอียดของหนังสือเชิญประชุมผู้นำชุมชนและผู้ใหญ่บ้านจะลงนามคู่กันเสมอ เป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมที่สำคัญของชุมชน

5. ด้านการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีกระบวนการ ดังนี้

5.1 ผู้นำมีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในชุมชน

5.2 ผู้นำเสียสละเวลา และทุนทรัพย์ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

5.3 การดำเนินกิจกรรมของชุมชนมีประสิทธิภาพเนื่องจากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำ ตั้งแต่การประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมประชุม การร่วมกันนำเสนอปัญหาของชุมชน การวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ชุมชน การร่วมกันนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา การนำเสนอโครงการเพื่อบรรจุลงแผนชุมชน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมจนประสบความสำเร็จ

5.4 ผู้นำสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ โดยการประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายปกครองอำเภอศรีราชา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การเครือข่ายระดับชุมชน ตำบล จังหวัดและประเทศ ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 การแสวงหาโอกาสในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยเข้าร่วมโครงการร้อยมือสร้างเมือง เพื่อนำเสนอโครงการสวนป่าของชุมชนนาพร้าว เพื่อเป็นปอดให้กับเมือง เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับเยาวชน ประชาชนของชุมชนนาพร้าวได้มีพื้นที่สีเขียว โดยมีพื้นที่สาธารณะ 160 ไร่ และจัดสรรให้โรงเรียนสุรศักดิ์วิทยา 80 ไร่ อีก 80 ไร่ กันไว้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน มีพืชพันธุ์ตามธรรมชาติขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิ เช่น ต้นพยุง ต้นยางนา ต้นประดู่ ต้นนมควาย ต้นมะขามป้อม ต้นไข่เต่า ต้นมะกอกน้ำ ต้นมะกอกไข่ ต้นขนุนป่า ฯลฯ ในการอนุรักษ์สวนป่าชุมชน ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยมีกลุ่มจิตอาสาเข้ามาร่วมกันในการดูแล มีการปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ จำนวน 1 ไร่ ส่งโรงแรมในเขตอำเภอศรีราชา และเมืองพัทยา รายได้จากการปลูกผัก แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 นำมาบริหารศูนย์ ส่วนที่ 2 บริจาคให้โรงเรียน ส่วนที่ 3 นำไปพัฒนาชุมชน และสวนป่า ทั้งนี้ชุมชนมีแหล่งน้ำ ประมาณ 25 ไร่ จึงมีการจัดทำเป็นศูนย์น้ำกินน้ำใช้ของชุมชน เพื่อผลิตน้ำดื่มให้ประชาชนในชุมชน และเพื่อสร้างรายได้ โดยการจำหน่ายน้ำพร้อมถัง โดยประชาชนจ่ายเงินครั้งแรก 100 บาท แต่สามารถเติมน้ำได้ทั้งปี

การวางแผนชุมชน กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชนนาพร้าว มีกระบวนการ ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน ชุมชนนาพร้าวมีการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประวัติและบทบาทของผู้นำชุมชน โครงสร้างทางสังคมชุมชน และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนชุมชน โดยผู้นำ และคณะกรรมการชุมชนร่วมกันศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

2. การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการของชุมชน โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ชุมชนนาพร้าวได้มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสืบค้นแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ ร่วมเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนในเวทีประชาคมชุมชน มีการอภิปรายประเด็นปัญหาาร่วมกัน และนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา

3. การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหา ความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชน

ผ่านเวทีการอภิปรายร่วมกันในเวทีประชาคม การนำเสนอโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชน โดยประชาชน หน่วยงานราชการ องค์กรเครือข่ายได้หารือร่วมกันจัดทำโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรจุลงในแผนชุมชนนาพร้าว การประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ที่บรรจุลงแผนชุมชนนาพร้าว เกิดขึ้นตั้งแต่การระดมสมอง การร่วมกันนำเสนอโครงการ/กิจกรรม อภิปราย แสดงความคิดเห็นจนมีความเห็นพ้องกัน จึงสามารถนำโครงการไปบรรจุลงแผนชุมชนนาพร้าว และเสนอโครงการในแผนชุมชนไปบรรจุในแผนพัฒนาสามปีของเทศบาล แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด เป็นต้น

องค์กรเครือข่าย

องค์กรเครือข่าย เป็นการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา โดยมีความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยมีองค์กรเครือข่ายที่สำคัญ ดังนี้

1. ชุติรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ทำหน้าที่คุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ประกอบด้วย ราษฎรอาสาสมัครในพื้นที่ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตร ชุติรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และมีฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกรมการปกครองได้จัดฝึกอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (พรส.) และราษฎรที่สมัครใจในหมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 30 คน จัดตั้งเป็นกองกำลังประชาชนในรูปแบบของราษฎร โดยมีกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ

- 1.1 เข้าร่วมประชุมกับชุมชน เพื่อพูดคุยประเด็นปัญหาต่าง ๆ
- 1.2 เข้าร่วมเวทีประชาคมชุมชน
- 1.3 ออกตรวจพื้นที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน
- 1.4 มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก จัดระเบียบรถ เมื่อมีงานประเพณี
- 1.5 ให้ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. กองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนอีกทั้งเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนมีการออม และชุมชนสามารถบริหารจัดการกองทุนของหมู่บ้านให้เข้มแข็งได้ โดยมีกระบวนการที่เสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ

- 2.1 กองทุนจะดำเนินการประชุมทุกวันจันทร์ที่ 2 ของเดือน เพื่อพิจารณาการกู้ยืม และชี้แจงการบริหารเงินกองทุน
- 2.2 การประชุมร่วมกับชุมชน

2.3 การนำผลกำไรไปพัฒนาชุมชน เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ทำบุญทอดผ้าป่า

3. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีหน้าที่ในการตรวจคัดกรองสุขภาพของประชาชน ในชุมชน เป็นหน่วยอาสาสมัครในการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้แก่ประชาชนปฏิบัติงาน ร่วมกับชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแลสังคมชุมชน โดยมีกระบวนการที่เสริมสร้าง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ

3.1 การให้ความรู้ประชาชนเรื่องการดูแลสุขภาพ และตรวจคัดกรองผู้ป่วย ความดัน เบาหวาน

3.2 การตรวจเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ร่วมกับชุมชนและให้ความช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

3.3 ให้การสงเคราะห์เงินสวัสดิการแก่สมาชิก อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่เจ็บป่วยต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนาพร้าว

3.4 การเข้าร่วมประชุมกับชุมชนนาพร้าว โรงเรียน และเข้าร่วมประชุมเวที ประชาคมชุมชน

4. กลุ่มแม่บ้านพัฒนาชุมชนนาพร้าว ได้มีการรวมกลุ่มและมีการสร้างผลิตภัณฑ์ สับปะรดกวน พิมพ์ข้าวตอก ข้าวตู่ ข้าวเหนียวแก้ว ทำเป็นสินค้า OTOP ชุมชน จำหน่ายทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน โดยร่วมประชุมกับชุมชนและนำเสนอ โครงการต่าง ๆ ในเวทีประชาคมชุมชน ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

5. ชมรมผู้สูงอายุ เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีอายุมากขึ้นทุกปี โครงสร้างประชากร ของประเทศมีการเปลี่ยนแปลง ในสังคมครอบครัวมีขนาดเล็กลง ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง ถูกทอดทิ้งเพราะครอบครัวไม่สามารถรับภาระได้ และผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งในครอบครัวมีฐานะ ยากจน ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพและดูแลตนเองได้ เพราะอายุมากและมีปัญหาสุขภาพ จึงมี การรวมกลุ่มเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแล มีโอกาสในการทำกิจกรรมและสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ ชุมชน โดยมีกระบวนการที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ

5.1 การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน เช่น การรดน้ำดำหัว

5.2 การเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมประชุมกับชุมชน

6. กลุ่มชมรม TO BE NUMBER ONE ชุมชนนาพร้าว เพื่อสร้างเครือข่ายในการดูแล ป้องกันการติดยาเสพติด กระตุ้นทุกฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกัน แก้ไขปัญหา ยาเสพติด โดยเข้าร่วมประชุมกับชุมชนเพื่อกำหนดกิจกรรมรณรงค์ป้องกัน แก้ไขปัญหา ยาเสพติด

7. ชมรมร่ำวงพื้นบ้านนาพร้าว ชมชนนาพร้าวเป็นชุมชนที่มีประเพณีร่ำวงพื้นบ้าน (ย้อนยุค) สืบต่อกันมานับร้อยปี เป็นกิจกรรมที่สำคัญของประชาชนที่เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างความสามัคคีกันของประชาชนในชุมชนมีคุณจิต สุหรัย เป็นประธานชมรม กิจกรรมร่ำวงพื้นบ้าน (ย้อนยุค) มีสืบต่อกันมานับ 100 ปี ซึ่งจัดขึ้นในวันเทศกาลสำคัญ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ ประเพณีกองข้าว วันลอยกระทง และถือเป็นการออกกำลังกาย สามารถดำเนินกิจกรรมโดยชุมชนเองทำให้สุขภาพประชาชนในชุมชนดีและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการร่ำวงพื้นบ้านมีกระบวนการที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ในประเด็นที่เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดี สืบเนื่องจากการร่ำวงพื้นบ้าน จะมีการจัดตามคุ้มต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดี

ประเพณีของชุมชน

ชาวนาพร้าวมีวิถีชีวิตที่มีสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความผูกพันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชน สายสัมพันธ์นี้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นปัจจุบัน รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งความผูกพันของชาวชุมชนนาพร้าว มีประเพณีเป็นเครื่องยึดโยงจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยชุมชนนาพร้าว มีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

วันขึ้นปีใหม่ ในวันที่ 1 มกราคมของทุกปี ประชาชนในชุมชนนาพร้าวร่วมกันทำบุญตักบาตร ฟังธรรมในช่วงเวลาเช้า และในช่วงเวลาเย็นมีการจัดงานสังสรรค์ ร่วมกิจกรรม ร่ำวงย้อนยุค ณ วัดนาพร้าว เพื่อรวบรวมเงินทำบุญถวายวัดนาพร้าว

วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญที่ประชาชนในชุมชนนาพร้าวร่วมกันทำบุญตักบาตร ในช่วงเวลาเช้า และร่วมปิดทองรอยพระพุทธรูป ณ เขาพระบาทบางพระ ต่อมาในเวลาเย็นร่วมกันเวียนเทียน ณ วัดนาพร้าว

วันตรุษจีน เป็นประเพณีที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งของประชาชนในชุมชนนาพร้าว เนื่องจากประชาชนบางส่วนมีเชื้อสายจีน จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี มีการไหว้ศาลพระภูมิ เจ้าที่ในบ้าน และไหว้ศาลเจ้าในช่วงเวลาสาย ในช่วงบ่ายมีการไหว้กลางแจ้งหน้าบ้าน เรียกว่า การไหว้ห่อเสียดี้ คือ การไหว้ผีไม่มีญาติ สิ่งของที่ใช้ในการไหว้ ประกอบด้วย ขนมเทียน ขนมแข่ง อาหารคาวหวานและผลไม้ เป็นต้น

วันเซ็งเม้ง คือ การไหว้บรรพบุรุษ มีการไหว้กันทุกปีหลังจากวันตรุษจีน โดยไปไหว้กันที่สุสาน ซึ่งตรงกับวันที่ 5 เมษายน ของทุกปี เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่ส่งเสริมในเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เริ่มเดือนเมษายน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนและ
วัดนาพร้าวจัดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ช่วยหล่อมเกลาคจิตใจของเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี

วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญที่ประชาชนในชุมชนนาพร้าวร่วมกันทำบุญตักบาตร
ฟังเทศน์ ฟังธรรมและ เวียนเทียนในตอนเย็น

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันสำคัญที่ประชาชนในชุมชนนาพร้าวร่วมกันทำบุญตักบาตร
ฟังเทศน์ ฟังธรรมและ เวียนเทียนในตอนเย็น

วันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร โดยจัดงานทั้งหมด 3 วัน โดยมีการแห่เทียนพรรษา
และถวายผ้าอาบน้ำฝนในเวลากลางคืน มีการร่ว่งพื้นบ้าน เพื่อรวบรวมเงินไว้ทอดผ้าป่าสามัคคี
ในโอกาสต่อไป

วันแม่แห่งชาติ มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้น
ประชาชนจะมารวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชนด้วยการทำความสะอาดชุมชน

วันสารทไทย มีการร่วมมือกันในการทำกระยาสารท ซึ่งเป็นขนมหลักในวันพีธี
และร่วมทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและช่วงบ่าย จัดพิธีไหว้บรรพบุรุษของแต่ละครอบครัว

วันออกพรรษา ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและพิธีตักบาตรเทโวโลหณะ
งานกฐิน ในเดือนตุลาคม ประชาชนในชุมชนนำเงินและปัจจัยสีมาร่วมทำบุญ
เพื่อถวายวัด โดยมีผ้าอาบน้ำฝนและสิ่งจำเป็นที่เกิดประโยชน์แก่พระสงฆ์ โดยงานนี้
เริ่มหลังออกพรรษาของทุกปี โดยสิ้นสุดงานกฐิน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12

วันพ่อแห่งชาติ มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้น
ประชาชนมารวมตัวกันเพื่อ พัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน

วันลอยกระทง งานประเพณีลอยกระทง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มีการเฉลิมฉลองกันที่วัด
นาพร้าว มีงานปิดทองหลวงพ่อดิ่ง ณ วัดนาพร้าว หมู่ที่ 5 มีการร่ว่งย่อนยุคและออกร้านขายอาหาร
บริเวณสระน้ำหน้าสถานีอนามัยนาพร้าว โดยรายได้ส่วนหนึ่งถวายวัดนาพร้าวและส่วนหนึ่ง
เข้ากองทุนชุมชน

การทอดผ้าป่า ในเดือนธันวาคม-เดือนมกราคม เพื่อนำเงินไปทำบุญ ณ วัดนาพร้าว
ประเพณีเฉพาะถิ่น มีดังนี้

วันสงกรานต์ เป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน เริ่มตั้งแต่วันที่ 12-18 เมษายน
ของทุกปี ระยะเวลาในการจัดงาน 7 วัน มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม การขนทรายเข้าวัด
การก่อพระเจดีย์ทราย และฉลองพระเจดีย์ทรายในวัดนาพร้าว พร้อมกับสงฆ์พระ ร่วมงาน
กองข้าวและทอดผ้าป่าเข้าวัดนาพร้าว เพื่อนำเงินไปถวายวัด ในการจัดงานสงกรานต์ของชุมชน

นาพริ้วจะมีการจัดซุ้มของประชาชนในคุ้มต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ซุ้มต้นไทร ซุ้มสังข์ทองหรือ ซุ้มรจนา ซุ้มนาตาแสง เป็นการรวมตัวกันของประชาชนในคุ้มต่าง ๆ มีการร่ำวง เพื่อนำเงินไปทำบุญ ณ วัดนาพริ้ว โดยในการจัดงานประเพณีสงกรานต์ มีรายละเอียด ดังนี้

วันที่ 12 เมษายน ทำบุญที่วัดนาพริ้ว ขนทรายเข้าวัดและมีการร่ำวงที่บ้าน ที่ซุ้มสวนป่า ชุมชนนาพริ้วจัดงานประเพณีสงกรานต์ร่ำวงที่บ้านสร้างความสนุกสนานและ ความสามัคคี ชุมชนนาพริ้วเป็นชุมชนเดียวที่ยังคงอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมร่ำวงที่บ้าน จากรุ่นสู่รุ่น นางรำที่มีอายุตั้งแต่ 6 ขวบถึง อายุ 76 ปี จากการสอบถามนางวันเพ็ญ พงษ์ศิริ อดีตกำนันตำบลสุรศักดิ์ ทราบว่าชุมชนนาพริ้วเป็นชุมชนที่มีผู้คนที่เป็นคนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การจัดกิจกรรมงานบุญ งานประเพณีจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนนาพริ้วมีความรักใคร่กลมเกลียวและเมื่อถึง งานประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ ประชาชนช่วยกันคนละไม้คนละมือ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกครั้ง

วันที่ 13 เมษายน ทำบุญที่วัดนาพริ้ว ขนทรายเข้าวัด และมีการจัดงานที่ซุ้มต้นไทร

วันที่ 14 เมษายน ทำบุญที่วัดนาพริ้ว ขนทรายเข้าวัด และมีการจัดงานที่ซุ้มสังข์ทองหรือ ซุ้มรจนา

วันที่ 15 เมษายน ประเพณีก่อกองพระเจดีย์ทราย และมีการจัดงานที่ซุ้มนาตาแสง

วันที่ 16 เมษายน ฉลองกองพระเจดีย์ทราย และมีการจัดงานที่ชุมชน ซึ่งแต่เดิมจัดที่บ้านลุงบัว

วันที่ 17 เมษายน ทำบุญกลางนา คือ การทำบุญกลางทุ่งนา การจัดของชุมชนจะนำเงินมาพัฒนาชุมชน โดยในวันที่ 17 เมษายน ชุมชนนาพริ้ว ได้จัดให้มีการร่ำวงที่บ้านที่ลานอเนกประสงค์วัดนาพริ้ว เพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความรักความสามัคคีในหมู่บ้าน ชุมชนนาพริ้วเป็นชุมชนเดียวที่ยังคงอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมร่ำวงที่บ้าน โดยนายมานิต ขาวเจริญ สมาชิกสภาเทศบาลนครเจ้าพระยาสุรศักดิ์ กล่าวว่า ผู้คนส่วนใหญ่ เป็นคนพื้นที่ที่เกิดในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมประเพณีจึงได้รับความร่วมมือด้วยดีเสมอมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนนาพริ้วมีความรักใคร่กลมเกลียวกันและเมื่อถึงงานประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ ก็จะออกมาช่วยกันคนละไม้คนละมือ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกครั้งไป

วันที่ 18 เมษายน ประเพณีกองข้าวของชุมชนนาพริ้ว เป็นประเพณีที่เก่าแก่ยาวนานกว่า 100 ปีและมีความสำคัญมาก จัดงานกองข้าวกันที่บริเวณท้ายหมู่บ้าน งานกองข้าวชุมชนนาพริ้ว มีพิธีกรรมในการไหว้ คือ การนำใบตองของต้นกล้วยเป็นวัสดุสำหรับปลุงบนพื้นจำนวน 2 แถว และชาวบ้านจะนำอาหาร คาว หวาน มาวางที่ใบตองและจุดธูปเชิญผีมากินอาหาร เพื่อให้ผีช่วย

นำเอาความทุกข์โศกของประชาชนไปด้วย เป็นพิธีกรรม เพื่อสร้างความเป็นสุขให้แก่ประชาชน ในชุมชนนาพริ้ว และเพื่ออัญเชิญผีกลับไปไปยังภพภูมิของตน

การรำวงย้อนยุค เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นมรดกตกทอดของบ้านป่าจิว และมีผู้สืบทอด คือ คุณประภาพร พนาวัน (น้ำปุ่น) และพี่ตุ๊กตา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาล สงกรานต์จนถึงงานพิธีกองข้าว งานเริ่มตั้งแต่วันที่ 12-18 เมษายน มีทั้งหมด 7 วัน โดย 6 วันแรก รายได้นำมาทอดผ้าป่าถวายวัดนาพริ้ว สำหรับคืนวันที่ 17 เมษายน รายได้จะนำมาพัฒนาชุมชน ต่อไป

วันที่ 12 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับซุ้มสวนป่า

วันที่ 13 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับซุ้มสังข์ทอง

วันที่ 14 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับซุ้มไทรทอง (ซุ้มรจนาเดิม)

วันที่ 15 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับซุ้มนาตาแสง

วันที่ 16 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับ ชุมชนนาพริ้ว (แต่เดิมจัดที่บ้านลุงบัว)

วันที่ 17 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับวัดนาพริ้ว

วันที่ 18 เมษายน รำวงย้อนยุคร่วมกับวัดนาพริ้ว

การตัดขาตราช้าวสาร มีการทำบุญตัดขาตราช้าวสาร โดยใช้ข้าวสารและน้ำตาลทราย เป็นพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมา

กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนร่วมได้หลากหลายวิธีและมีการยอมรับด้วยเหตุผล โดยมีกิจกรรม คือ

1.1 การประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนร่วมได้หลากหลายวิธี และมีการยอมรับด้วยเหตุผล

1.2 การปฏิบัติตามกฎหมาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ ระเบียบกติกาศักดิ์ของชุมชน

1.3 มีการประชามติแผนชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

2. การเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์

2.1 จัดกิจกรรมการเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์

2.2 การสร้างความรักความเข้าใจในการรู้จักหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

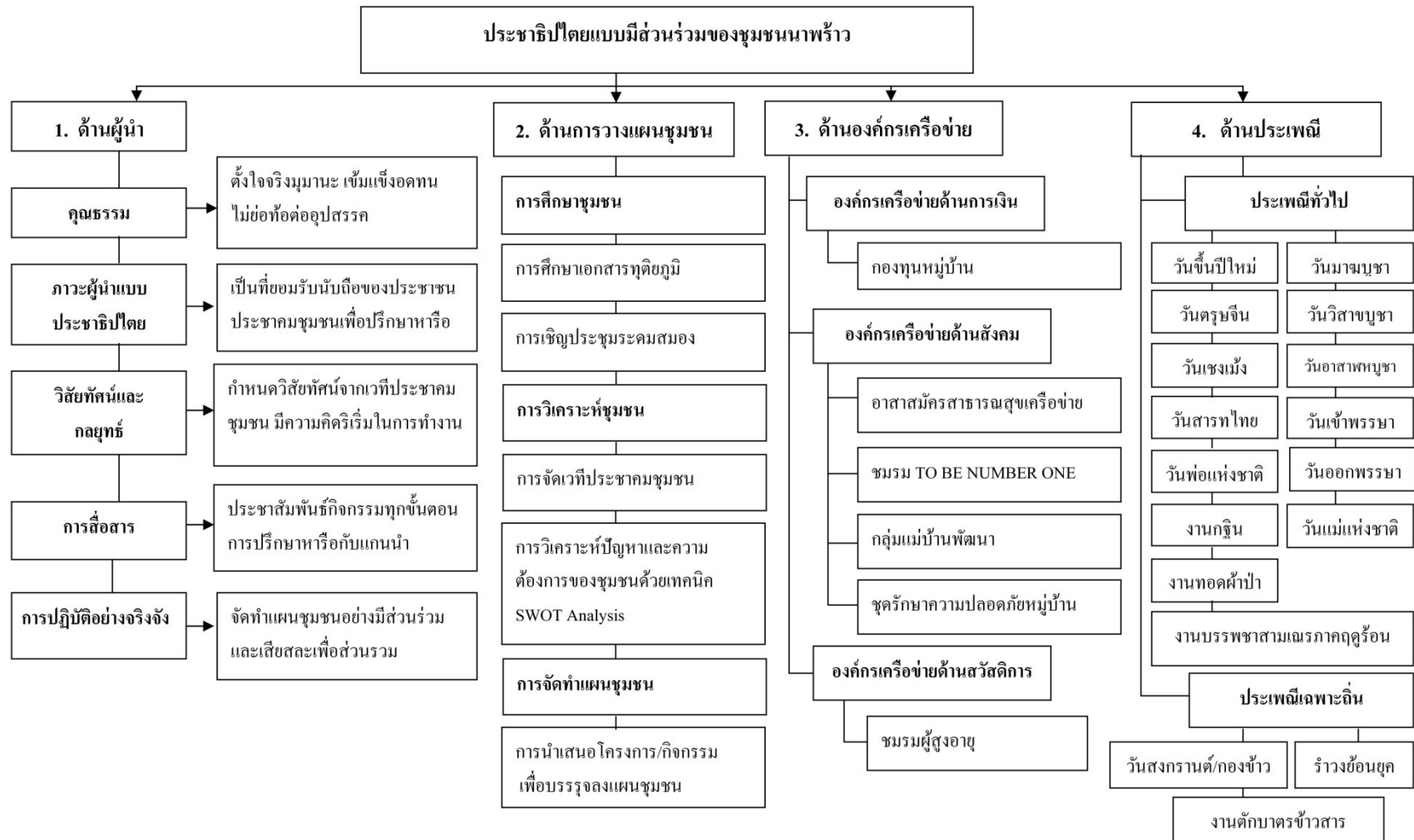
2.3 การสร้างความสมานฉันท์ของคนในชุมชน

3. การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 การส่งเสริมกลุ่มแม่บ้านเกษตร จัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ สับปะรดหวาน

เป็นสินค้าชุมชน

- 3.2 การปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ (ผักไร้ดินปลอดสารพิษ) เพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน
- 3.3 การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่งเสริมให้ประชาชนออมเงินทุกเดือน
4. การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.1 การประชุมประชาคม การจัดการเงินกองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อตรวจสอบการทำงานขององค์กรในพื้นที่
 - 4.2 ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกิจกรรมทางศาสนา ทอดกฐิน และผ้าป่าสามัคคี
5. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 - 5.1 ประชาชน คณะกรรมการชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ร่วมกันปลูกสวนป่าชุมชน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 5.2 ประชาชน คณะกรรมการชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนช่วยกันทำความสะอาดที่สาธารณะ
 - 5.3 การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมการคัดแยกขยะเชิงปฏิบัติการ
 - 5.4 การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ

ภาพที่ 3 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนาพร้าว

ชุมชนหนองพยอม

ข้อมูลพื้นฐาน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนหนองพยอม ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ห่างจากถนนสายบ้านบึง-พานทอง (สายบ้านหนองก้าน้ำ) โดยเดินทางมาจากอำเภอบ้านบึง เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร มีวัดพะยอมเป็นศาสนสถานสำคัญ ซึ่งก่อตั้งมาเป็นระยะเวลา 30 ปี โดยมีบริเวณใกล้เคียงกับวัดเป็นป่าช้าหรือสถานที่ฝังศพ ต่อมาประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงไม่มีที่อยู่อาศัย จึงได้อพยพมาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวได้ทำการล้างป่าช้าแล้วและไม่มีการฝังศพในบริเวณพื้นที่นี้แล้ว ผู้นำท้องถิ่นจึงมีความคิดเห็นที่จะให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย จึงให้ประชาชนอพยพมาปลูกสร้างบ้านเรือน โดยเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่าชุมชนหนองพยอมหรือบ้านหนองพยอม

สภาพภูมิศาสตร์และที่ตั้ง พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนหนองพยอมเป็นที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี มีพื้นที่ 4,844 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 1,720 ไร่ พื้นที่อุตสาหกรรม 30 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 120 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง และหมู่ 6 ตำบลหนองหงษ์ อำเภopanทอง จังหวัดชลบุรี

ทิศใต้ ติดกับ หมู่ 3 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ 2 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่ 6 ตำบลมาบไผ่ และหมู่ 6 ตำบลหนองหงษ์ อำเภopanทอง จังหวัดชลบุรี

ประชากร ชุมชนหนองพยอมมีประชากร จำนวน 1,040 คน เป็นชาย จำนวน 524 คน เป็นหญิง จำนวน 516 คน มีจำนวนครัวเรือน จำนวน 343 ครัวเรือน มีผู้สูงอายุรวมทั้งสิ้น จำนวน 108 คน เป็นผู้สูงอายุ เพศชาย จำนวน 40 คน เป็นผู้สูงอายุ เพศหญิง จำนวน 68 คน

สถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพยอม ซึ่งเป็นศูนย์กลางหมู่บ้านที่ประชาชนใช้ในการประกอบพิธีทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา

การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้ก่อตั้งชื่อ นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง มีการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อการกสิกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การปลูกสัตว์ การพลังงาน การแพทย์ เกษษกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาตะวันออก โดยมีนายวิวัฒน์ ศัลยกำธร นำแนวคิด เรื่อง ทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง

มาประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตรและดำรงชีวิต โดยจัดตั้งเป็นชมรมกิจกรรมธรรมชาติไท ดำเนินการรณรงค์เผยแพร่ให้ความรู้เรื่องการทำกิจกรรมธรรมชาติ และลงมือปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ โดยเริ่มทำการเกษตรในพื้นที่ดินที่เสื่อมโทรม มีการบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ ทำนาปลูกพืชผัก สมุนไพร ไม้ผล ไม้ใช้สอย และเลี้ยงปลา จากนั้น ได้ตั้งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ มาบเอื้องที่อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นต้นแบบขยายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนในชุมชน

การคมนาคม การคมนาคมของชุมชนหนองพยอม มีพื้นที่อยู่ห่างจากถนนสาย บ้านบึง-พานทอง (สายบ้านหนองกาน้ำ) โดยเดินทางมาจากอำเภอบ้านบึง เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร มีถนนสายหลักที่เป็นคอนกรีต 10 กิโลเมตร เป็นลูกรังหรือหินคลุก 7 กิโลเมตร

อาชีพและการประกอบอาชีพ ประชาชนชุมชนหนองพยอมประกอบอาชีพหลัก คือ การเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ จำนวน 158 ครัวเรือน ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ครัวเรือน เป็นพื้นที่ทำนา จำนวน 661 ไร่ และได้ผลผลิตข้าวเปลือก ไร่ละ 500 กิโลกรัม ขายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 10 บาท โดยมีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 78 ครัวเรือน มีที่ดินเป็นของตนเองและเช่าเพิ่มเติม จำนวน 67 ครัวเรือน รองลงมา ได้แก่ อาชีพค้าขาย จำนวน 27 ครัวเรือน ทำงานประจำและรับราชการ จำนวน 10 ครัวเรือน ทำงานเอกชนบริษัทและโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 135 ครัวเรือน รับจ้างทั่วไปและมีผู้ว่างงาน จำนวน 45 คน

ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นางวันเพ็ญ ลาภขจรกิจ เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 นายจิระศักดิ์ เพียรประสิทธิ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล นายเรวัตร์ สุตันตกิจถาวร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่มีความสามัคคี โปร่งดองและเข้มแข็ง ผู้นำและประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน คณะกรรมการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะ อุตทน ร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจกันพัฒนาชุมชนหนองพยอมให้มีความเจริญ ประชาชนอยู่ดีมีสุข โดยมีกระบวนการ คือ

1.1 การตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยมีการตั้งด่านตรวจสารเสพติด การบำบัดรักษา การเข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อคืนคนดีให้กับสังคม จัดประชุมประชาคม ยาเสพติดระหว่างฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการจัดกิจกรรม TO BE NUMBER ONE เพื่อต่อต้านยาเสพติด

1.2 การคุ้มครองดูแลทรัพย์สินอันเป็นประโยชน์ของชุมชน ไม่ให้มีการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์

- 1.3 มีการช่วยกันสอดส่องดูแลป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของชุมชน
2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำชุมชนหนองพยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง มีการส่งเสริมประชาธิปไตยของชุมชน ดังนี้
 - 2.1 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
 - 2.2 จัดประชุมคณะกรรมการชุมชนบ้านหนองพยอม หมู่ที่ 1 เป็นประจำ ทุกเดือน โดยจัดประชุมทุกวันที่ 10 ของเดือน ณ สำนักงานคณะกรรมการชุมชนบ้านหนองพยอมและมีการจัดประชุมทบทวนแผนพัฒนาหมู่บ้านปีละ 1 ครั้ง ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยมีตัวแทนจากส่วนราชการ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วม
 - 2.3 คณะกรรมการชุมชนหนองพยอม ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยส่งเสริมอุดมการณ์และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชน ดังนี้
 - 2.3.1 การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผลและสันติวิธี
 - 2.3.2 การปฏิบัติตามเสียงข้างมาก รับฟังเสียงข้างน้อย
 - 2.3.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม
 - 2.3.4 การเสียสละและรับผิดชอบต่อส่วนรวม
 - 2.3.5 การรณรงค์ส่งเสริมการเลือกตั้งทุกระดับ
 - 2.3.6 การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- สาธารณะประโยชน์
 - 2.3.7 รับฟังความคิดเห็นร่วมกัน โดยยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
 - 2.3.8 การส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและกฎกติกาข้อบังคับของชุมชน
 - 2.3.9 การสร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท
3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน มุ่งเน้นในเรื่องการเกษตรต้นแบบ ทูมความสามารถเพื่อส่วนรวมเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความยั่งยืน โดยมีกระบวนการ ดังนี้
 - 3.1 ประชาชนในชุมชนร่วมกันกำหนดความมุ่งหวังของชุมชนและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต

3.2 ประชาชนในชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อการผลิตสินค้าโอท็อป ทำให้มีความร่วมมือร่วมใจกันมีกิจกรรมร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

4. ด้านการสื่อสาร มีกระบวนการ ดังนี้

4.1 มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน โดยผู้นำมีการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวชุมชน การบอกต่อกันของประชาชน การใช้เครื่องมือสื่อสารในการแจ้งข่าวแก่ประชาชนในชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

4.2 การปรึกษาหารือกับแกนนำในระดับต่าง ๆ การจัดเวทีประชาคมชุมชน เพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมกับหน่วยงาน เช่น วัด โรงเรียน กลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ

4.3 คณะกรรมการชุมชนหนองพยอม ได้จัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ และมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารแบบเคลื่อนที่ให้ประชาชนทราบ

5. การทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีกระบวนการ ดังนี้

5.1 มีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

5.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ ประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อำเภอบ้านบึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเครือข่ายระดับชุมชน ตำบล จังหวัดและประเทศ

5.3 การปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย และการจัดทำแผนและออกตรวจรักษาความสงบเรียบร้อยในแต่ละอาทิตย์

5.4 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและภัยอันตรายของชุมชน

5.5 ตั้งด่านตรวจสารเสพติดเพื่อนำผู้เสพสารเสพติดเข้ารับการบำบัด เข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อคืนคนดีให้กับสังคม ทำให้ลดปัญหาสารเสพติดในชุมชน ชุมชนอุ่นใจ ได้ลูกหลานกลับมาคืน

การจัดทำแผนชุมชน การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนหนองพยอม หมู่ที่ 1 ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย

1. การศึกษาชุมชน ดำเนินการโดยคณะกรรมการชุมชน คณะทำงานด้านการจัดทำแผนชุมชนบ้านหนองพยอม ดำเนินการศึกษาชุมชน เพื่อนำข้อมูลทั่วไปของชุมชน สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ข้อมูลจากการสำรวจ จปฐ. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการประชุมกรรมการชุมชน (กม.) และการประชุมประจำเดือน โดยจัดประชุมทุกวันที่ 10 ของเดือน ณ สำนักงานคณะกรรมการชุมชนหนองพยอม และทบทวนแผนพัฒนาชุมชนปีละ 1 ครั้ง โดยมีตัวแทนจากส่วนราชการ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กร เข้าร่วมประชุม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน โดยวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและอุปสรรคของชุมชน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย และการบริหารจัดการ ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน มีการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนที่เกิดจากการจัดเก็บและประมวลข้อมูล จปฐ. และปัญหาความต้องการของประชาชนในชุมชน ซึ่งในเวทีประชาคม ประชาชนมีการหยิบยกประเด็นปัญหามาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีการนำเสนอโครงการที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยมีกระบวนการปรึกษาหารือร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหา และวิเคราะห์ SWOT Analysis ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและอุปสรรคของชุมชน

2.1.1 จุดแข็ง (Strengths)

2.1.1.1 สภาพพื้นที่เหมาะแก่การเกษตร

2.1.1.2 เป็นที่ราบสูง น้ำไม่ท่วมขังและไม่ประสบปัญหาด้านอุทกภัย

2.1.1.3 เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง (มาบเอื้อง)

2.1.1.4 เป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)

2.1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

2.1.2.1 มลภาวะเป็นพิษจากทั้งภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม

2.1.2.2 การคมนาคมไม่สะดวก ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อไม่ได้มาตรฐาน (เนื่องจากไม่ขยายช่องทางจราจร ไม่มีไหล่ทาง)

2.1.2.3 ประชากรแฝง สร้างปัญหาเศรษฐกิจ สังคม

2.1.2.4 ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น

2.1.2.5 ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ ขาดแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร

2.1.3 โอกาส (Oppontunities)

2.1.3.1 มีถนนสายหลักของหมู่บ้านที่มุ่งไปสู่อิสเทิร์นซีบอร์ด และ สนามบินสุวรรณภูมิ

2.1.3.2 เป็นแหล่งอุตสาหกรรมในอนาคต

2.1.3.3 มีการจ้างแรงงาน

2.1.4 ภัยคุกคาม (Threats)

2.1.4.1 ความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดความเสื่อมทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.1.4.2 การก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

2.2 ประชาชนชุมชนหนองพยอมเข้าร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.2.1 เสนอปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของชุมชนนำเสนอเป็นโครงการ

2.2.2 รับรองโครงการ/ กิจกรรมโดยประชาชน

2.2.3 นำโครงการบรรจุลงในแผนพัฒนาชุมชน พร้อมจัดลำดับความสำคัญ

2.2.4 เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบอนแดง พิจารณานำเข้าแผนพัฒนา

ท้องถิ่น

2.2.5 การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาชุมชน

3. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนหนองพยอม ได้มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาในอนาคต โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน คือ “ชุมชนเกษตรกรรมต้นแบบ สามัคคีเชิดชู แหล่งเรียนรู้ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง พอเพียง ” มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมาย ในการพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีการเรียนรู้ และดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในการทำแผนพัฒนาชุมชนหนองพยอม จากบันทึกรายงานการประชุมประชาคมเพื่อบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีประชาชน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน (อพป.) เข้าร่วมประชุม โดยมีกระบวนการที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน (อพป.) ทำหน้าที่ประธานที่ประชุม กล่าวเปิดการประชุมประชาคม และสรุปข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

3.2 ประธานที่ประชุม ขอให้ที่ประชุมพิจารณาทบทวน ข้อมูลความต้องการของประชาชน โดยขอให้ทุกภาคส่วน คณะทำงานทุกด้านของคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลางหมู่บ้าน (อพป.) รวบรวมแผนทั้งหมดที่มีในหมู่บ้านและร่วมกันเสนอความต้องการ โครงการ/ กิจกรรม เพื่อให้ที่ประชุมประชาคม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 การจัดหมวดหมู่ข้อมูล

3.2.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน

3.2.3 จัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม

3.2.4 นำเสนอโครงการ/ กิจกรรมเพื่อบรรลุแผนพัฒนาชุมชน

องค์กรเครือข่าย เป็นการสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ตามลักษณะโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนี้

1. กองทุนชุมชนหนองพยอม เป็นกองทุนที่สนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหนองพยอมเป็นส่วนหนึ่งของกองทุน และมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน รวมทั้งองค์กรสตรี (กพสม.) ทำขนมหวาน การทำน้ำยาล้างจาน การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ การทำปุ๋ยชีวภาพ และส่งขนมหวานไปขายยังกลุ่มแม่บ้านเกษตรทุ่งโปรง มาบเอื้อง เป็นการสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน โดยมีกระบวนการที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ

1.1 มีการประชุมร่วมกับชุมชน ทุกวันที่ 10 ของเดือน

1.2 ร่วมประชุมเวทีประชาคมชุมชน

1.3 นำผลกำไรไปร่วมพัฒนาชุมชน เช่น ร่วมงานประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว

ผู้สูงอายุและแจกลูกของฝากไว้

2. กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยรักษาความสงบเรียบร้อย โดยมีกระบวนการ คือ ร่วมประชุมกับชุมชน คัดเลือกประชาชนจากเวทีประชาคมชุมชน จำนวน 4 คน มาปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชนร่วมกับตำบล เป็นเครือข่ายที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับตำบลในการร่วมกันออกตรวจเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีกิจกรรม คือ การดูแลให้คำแนะนำด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน และให้ความรู้ในการกำจัดลูกน้ำยุงลาย เพื่อป้องกันไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วนของประชาชนในชุมชน

4. กลุ่ม อปพร. เป็นหน่วยงานอาสาสมัครในการช่วยตรวจตรารักษา ความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยในชุมชน มีการกำหนดแผนตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยในแต่ละอาทิตย์ ประชาชนในชุมชน 7-8 คน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบอนแดง ในการรักษาความปลอดภัยชุมชน

5. ชุติรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน หรือเรียกย่อว่า ชรบ. คือ หน่วยกำลังคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยราษฎรอาสาสมัครในพื้นที่ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรชุติรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และมีฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกรมการปกครองได้จัดฝึกอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ (พรส.) และราษฎรที่สมัครใจ

ในหมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 30 คน จัดตั้งเป็นกองกำลังประชาชนในรูปแบบของราษฎรชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ร่วมกับชุมชนในการรักษาความปลอดภัย ตรวจสอบตราสอดส่องไม่ให้เกิดเหตุร้ายเกิดขึ้นในชุมชน

องค์กรที่เกิดขึ้นในชุมชนหนองพยอม ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อรองรับอำนาจหน้าที่ของระบบราชการที่ต้องการกระจายอำนาจมายังท้องที่มีลักษณะเป็นการจัดตั้งโดยไม่พร้อม ทำให้องค์กรเครือข่ายบางกลุ่มไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้ ผู้นำหมู่บ้านเพียงคนเดียวไม่สามารถทำกิจกรรมขับเคลื่อนกลุ่มองค์กรเครือข่ายจำนวนมากได้ ทำให้บางกลุ่มมีแต่การจัดตั้งขึ้นมาเท่านั้น และยังมีองค์กรที่มาจากตัวตนของชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหนองพยอม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นองค์กรที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนที่มุ่งเน้นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืน

ประเพณีของชุมชน มีดังนี้

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

วันเข้าพรรษา ประชาชนและชุมชนร่วมกันแห่เทียนพรรษาเป็นประเพณีที่สำคัญ ประชาชนนำเทียนพรรษาไปถวายพระ เพื่อไว้ใช้บูชาในช่วงจำพรรษา นอกจากเทียนพรรษา ก็ยังมีผ้าอาบน้ำฝน และเครื่องไทยธรรมเพื่อนำถวายพระสงฆ์

วันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนที่ประชาชนร่วมกันทำบุญและสืบสานประเพณีที่สำคัญ เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของคนไทย เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่คนไทย ส่วนใหญ่จะกลับภูมิลำเนาและรดน้ำขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต

วันลอยกระทง เป็นการสะเดาะเคราะห์และขอมาต่อพระแม่คงคา ประเพณีลอยกระทงได้กำหนดจัดในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ติดกับแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำต่าง ๆ

ประเพณีเฉพาะถิ่น มีดังนี้

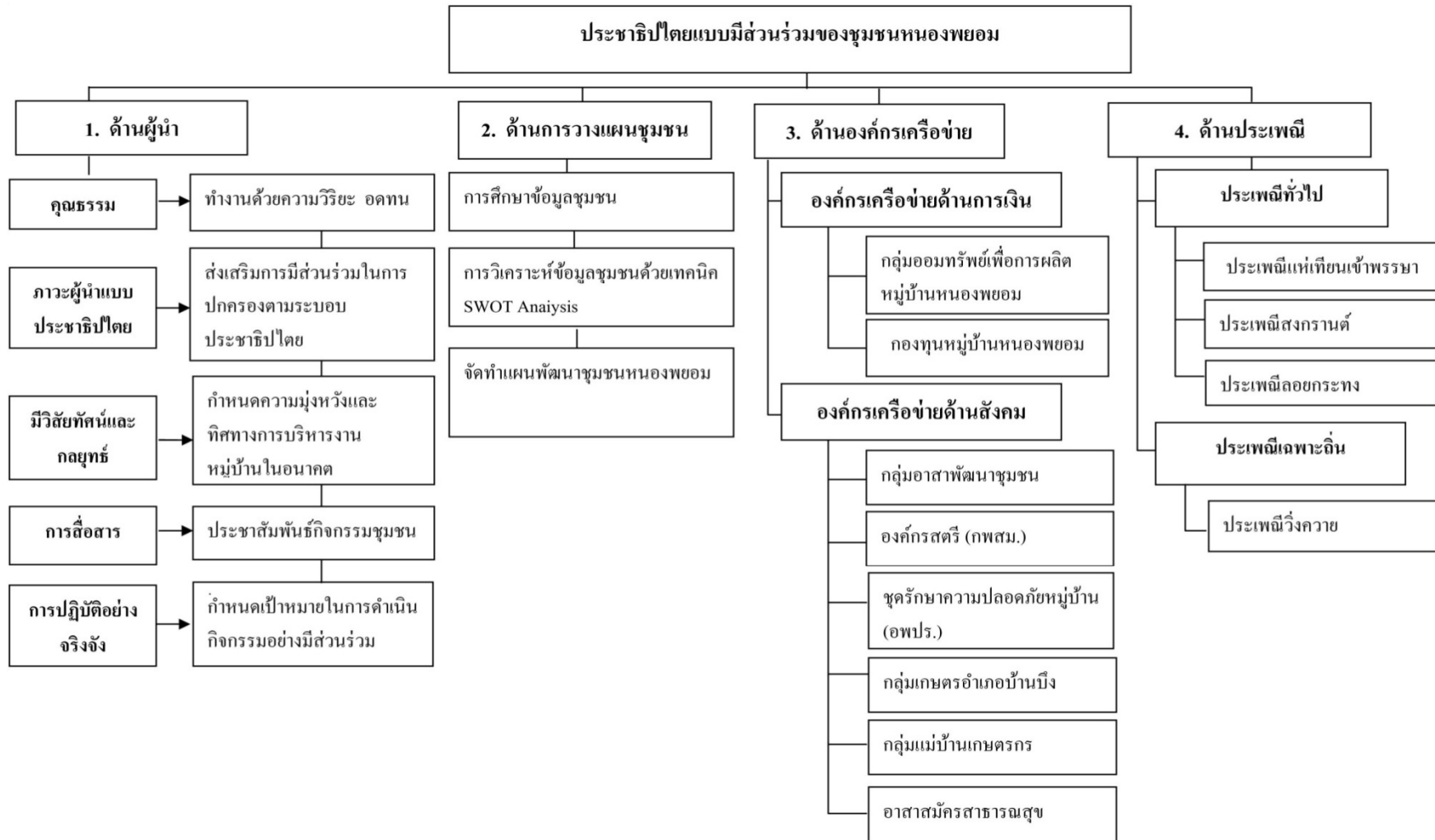
งานวิ่งควาย เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เพื่อเป็นการทำขวัญควายและให้ควายได้พักผ่อนหลังจากการทำงานมายาวนาน นอกจากนี้ประเพณีวิ่งควายยังเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อสัตว์ที่มีบุญคุณต่อชาวนาและคนไทยและเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้พักผ่อน พบปะสังสรรค์กันในงานประเพณีวิ่งควาย

กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจปัญหาของส่วนร่วมได้หลากหลายวิธีและมีการยอมรับด้วยเหตุผล โดยมีกิจกรรม คือ

1.1 การประชุมคณะกรรมการชุมชน เพื่อชี้แจงข้อราชการ และรับฟังปัญหาต่าง ๆ

- 1.2 การปฏิบัติตามกฎหมาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ ระเบียบกติกาของชุมชน
- 1.3 มีการประชุมประชาคมแผนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้ประชาชน
2. การเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
 - 2.1 จัดกิจกรรมการเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
 - 2.2 การเข้าร่วมโครงการพัฒนาคนของแผ่นดิน มีกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ
 - 2.3 น้อมนำแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน
3. การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 หมู่บ้านหนองพยอม เป็นที่ตั้งของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการฝึกอบรมอาชีพให้ประชาชนในชุมชนเป็นอาชีพเพื่อพึ่งพาตนเองได้
 - 3.2 มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน สร้างรายได้ให้กับประชาชน
 - 3.3 มีการบริหารจัดการกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ อย่างเข้มแข็ง ส่งเสริมให้ประชาชนออมเงินทุกเดือน
4. การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.1 การประชุมประชาคม เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่
 - 4.2 ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา
 - 4.3 การเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม
 - 4.4 การจัดทำบัญชีครัวเรือนสร้างวินัยในการใช้จ่ายของประชาชน
5. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 - 5.1 การประชาคมรับฟังความคิดเห็นในการวางแผนการจัดการขยะชุมชน
 - 5.2 การฝึกอบรมการทำน้ำมันไบโอดีเซล การผลิตแก๊สชีวภาพจากเศษอาหาร และแจกจ่ายถังไบโอดีเซลให้กับประชาชนที่สนใจ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

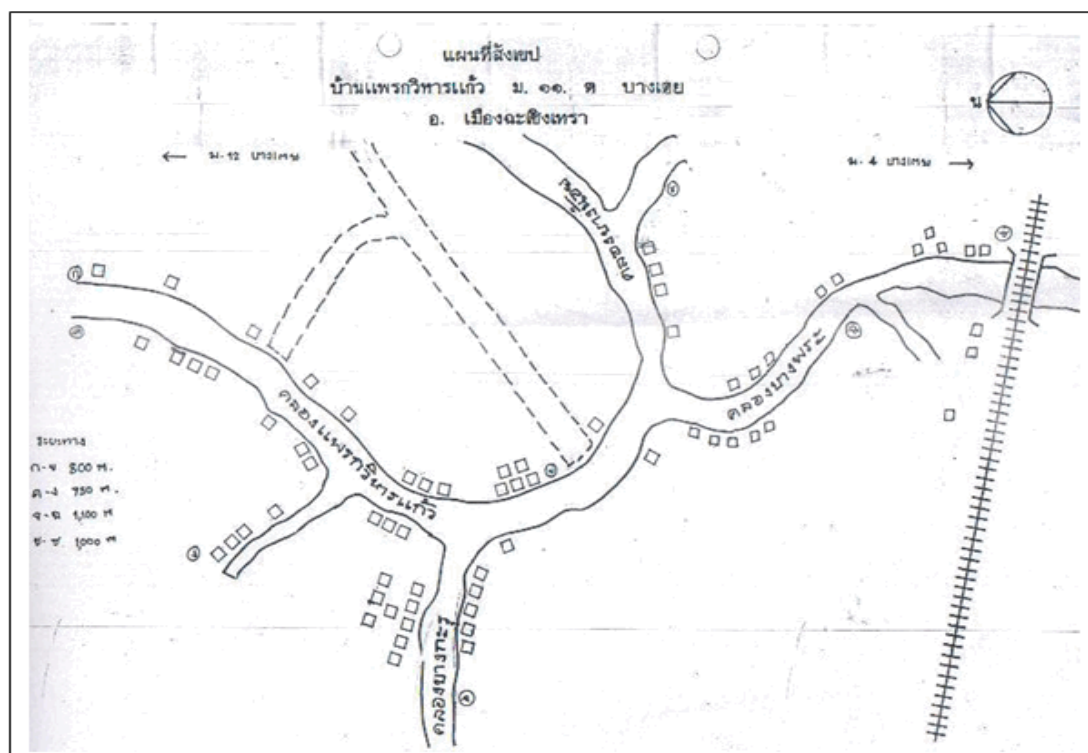
ภาพที่ 4 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหนองพยอม

ชุมชนแพรภิหารแก้ว

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนแพรภิหารแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนมาประมาณ 80-90 ปีมาแล้ว โดยชื่อแพรภิหารแก้ว สันนิษฐานว่า บริเวณปากคลองวิหารแก้วพบหลักฐานของซากหม้อไห โบราณแตกทับถมกันอยู่ใต้ดินบริเวณ ปากคลองและสันนิษฐานว่าบริเวณดังกล่าวอาจเป็นวัดมาก่อน จึงเรียกชื่อ คลองวิหารแก้วหรือ แพรภิหารแก้ว มีนายทอง คัมพารักษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก แต่เดิมชุมชนแพรภิหารแก้ว มีประชาชนอาศัยอยู่น้อยแต่ต่อมามีประชาชนจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่อาศัย

สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง ชุมชนแพรภิหารแก้วเป็นที่ราบสูง ลักษณะพื้นที่เป็น ดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีพื้นที่อยู่อาศัย 65 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,033 ไร่ พื้นที่ ทำนา 410 ไร่ ทำนาปีละ 2 ครั้ง มีแหล่งน้ำสาธารณะ 2 แห่ง คือ คลองบางพระมีความยาว 9 กิโลเมตร และคลองแพรภิหารแก้ว โดยชุมชนแพรภิหารแก้ว ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ห่างจากอำเภอเมือง 12 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ภาพที่ 5 แผนที่ชุมชนแพรภิหารแก้ว

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 12 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดกับ หมู่ 4 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ 3 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนไร่กล้วย หมู่ 6 และ หมู่ 8 ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประชากร ชุมชนแพรวกวิหารแก้ว ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

มีประชากร 420 คน เป็นชาย 207 คน เป็นหญิง 213 คน มีจำนวนครัวเรือน 98 ครัวเรือน

การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน คือ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบลบางเตย

อาชีพและการประกอบอาชีพ ประชาชนในชุมชนแพรวกวิหารแก้ว มีอาชีพทำนาข้าว เป็นอาชีพหลัก จำนวน 42 ครัวเรือน เลี้ยงปลา จำนวน 10 ครัวเรือน ค้าขาย จำนวน 4 ครัวเรือน เลี้ยงกุ้ง จำนวน 27 ครัวเรือน โดยมีการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ปลูกข่า ปลูกตะไคร้ เป็นอาชีพเสริม จำนวน 40 ครัวเรือน

ผู้นำ ชุมชนแพรวกวิหารแก้วในปัจจุบันมี นายชาญชัย ไชยมโน เป็นผู้นำชุมชนแพรวกวิหารแก้ว มีคณะกรรมการชุมชน จำนวน 16 คน เป็นชาย 12 คน เป็นหญิง 4 คน โดยผู้นำมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม ผู้นำยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในคุณธรรม ศีลธรรมอันดี ใช้หลักธรรมในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการปกครอง เข้าวัดปฏิบัติธรรมทุกวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา และน้อมนำหลักคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติที่ดีงาม ประกอบอาชีพอย่างสุจริต ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาดำเนินชีวิตโดยทุกครัวเรือน ไม่หมกมุ่นในอบายมุขทั้งปวง ไม่ดื่มสุราและไม่เล่นการพนัน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครอง ประนีประนอม จัดกิจกรรมพัฒนาอบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่ประชาชน และจัดกิจกรรมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น โดยร่วมกับวัดเกาะ จัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางศาสนา จัดกิจกรรมทอดกฐิน ทอดผ้าป่าประจำปี จัดกิจกรรมเทศมหาชาติประจำปี อุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมปฏิบัติธรรมของอุบาสก อุบาสิกาในวันพระ

2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ เป็นผู้นำที่ประชาชนในชุมชนเคารพนับถือ เสียสละเพื่อส่วนรวม ทำคุณประโยชน์ต่อพื้นที่และเป็นแบบอย่างของคนทั่วไปเป็นผู้เคารพและปฏิบัติตามกติกาของกลุ่มหรือองค์กร รู้จักให้เกียรติผู้อื่นเสมอ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือหมู่คณะทุกครั้งทำให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดความรักสามัคคี

3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน การบริหารชุมชนแพรงกิวการแก้วมี คณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็งมีความรู้ ความสามารถ ทำงานเป็นทีม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชน มีการประชุมประชาคม เพื่อวางแผนปฏิบัติงาน มีความรู้ ความเข้าใจในระเบียบกฎหมาย ทางราชการ การทำงานแบบบูรณาการ โดยให้หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงาน ตามแผนชุมชน

4. ด้านการสื่อสาร มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของชุมชน โดยในการประชุมประชาคม เชิญประชาชนเข้าร่วมประชุมทุกครัวเรือน ประชาสัมพันธ์ ส่งหนังสือเชิญประชุมทุกครัวเรือน ประชาสัมพันธ์ผ่านงานบุญและงานประเพณีต่าง ๆ และ ประชาสัมพันธ์ผ่านองค์กรเครือข่าย ธารรงค์ให้ประชาชน ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยการให้กระจาย ข่าวเป็นการประชาสัมพันธ์ แจกเอกสารให้คณะกรรมการชุมชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

5. การปฏิบัติอย่างจริงจัง การปฏิบัติงานด้านการปกครอง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คน สร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน สร้างสังคมที่ดี สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี สร้างความมั่นคง ในด้านความเป็นอยู่ พัฒนาให้คนมีสุขภาวะที่ดี จิตใจอารมณ์ร่างกายแข็งแรง มีคุณธรรม มีความรู้ มีสัมมาอาชีพ มีความมั่นคงในชีวิต ชุมชนยังยืนเป็นสุข เสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง มีความเป็นธรรมมั่นคงสงบเรียบร้อย โดยการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพท้องถิ่นให้ยั่งยืน

การจัดทำแผนชุมชน

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแพรงกิวการแก้วประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ แผนชุมชนตั้งแต่การศึกษาชุมชน การค้นหาปัญหาของชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมเสนอปัญหา ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค และนำเสนอในเวทีประชาคม การหยิบยกประเด็นปัญหามาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

องค์กรเครือข่าย มีดังนี้

1. กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) เป็นหน่วยรักษาความสงบเรียบร้อย โดยประชาชน ที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมชุมชนมาปฏิบัติงานเพื่อเป็นผู้ช่วยพัฒนากรอำเภอ โดยคัดเลือก จากประชาชนในชุมชน จำนวน 4 คน เป็นชาย 2 คน และหญิง 2 คน เป็นตัวแทนเข้ามาทำงาน ร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นองค์กร เครือข่ายที่ส่งเสริมประชาธิปไตยให้กับชุมชน โดยการธารรงค์ให้ความรู้ในเรื่องประชาธิปไตย การส่งเสริม ให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทน เป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้

ในเรื่องประชาธิปไตยในชุมชนและส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในวิธีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

2. อาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพิ่มประสิทธิภาพด้านสุขภาพของประชาชน
3. พัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ทำให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยเหลือเด็กและสตรี
4. กลุ่มพืชผักสวนครัว เป็นแหล่งทุนเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพที่ดีเพิ่มรายได้สมาชิก
5. กลุ่มออมทรัพย์ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพรวกิวहारแก้ว หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย มีคณะกรรมการ 15 คน ดำเนินกิจกรรมด้านการบริหารจัดการกองทุน (ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกกองทุน 60 คน) อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544
6. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตรและการผลิตของชุมชน ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 เพื่อการออมและเป็นแหล่งเงินของประชาชน มีเงินทุนจำนวน 450,000 บาท
7. กลุ่มทำนา เพื่อเป็นเงินทุนเพิ่มผลผลิตในการช่วยเหลือชาวนาได้มีทุนหมุนเวียนในการลงทุนทำนา
8. กลุ่มแม่บ้าน เพื่อความร่วมมือส่งเสริมการผลิตสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมกลุ่มทำกิจกรรมช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
9. กองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 11 จัดตั้งกองทุนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในรูปแบบของคณะกรรมการกองทุนคัดเลือกโดยการทำประชามขประชาชนภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในกองทุนรู้จักการออม มีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีวินัยในการเงิน ระดมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สมาชิกของกองทุนมีแหล่งเงินทุนอยู่ใกล้ตัวและบริหารการเงินด้วยตนเอง โดยผ่านรูปแบบคณะกรรมการกองทุน สร้างสำนึกการเป็นชุมชน กำหนดระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนชุมชนแพรวกิวहारแก้ว โดยยึดถือระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นแม่บทในการบริหารจัดการของกองทุนมีส่วนบริหารการเงิน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

9.1 เงินกองทุนจำนวน 1,000,000 บาท เป็นทุนเริ่มต้น โดยรัฐบาลสนับสนุนให้เป็นทุนเริ่มต้น

9.2 เงินกองทุนอันเกิดจากการออมของสมาชิก เป็นเงินที่สมาชิกต้องมีการระดมหุ้นออมทุกเดือน จึงเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนแพรวกิวहारแก้ว หมู่ที่ 11 อีกหนึ่งกองทุน เพื่อให้กองทุนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ ได้มีการประชุมคณะกรรมการกองทุนและกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และมีการแจ้งให้สมาชิกปฏิบัติตาม

กฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนอย่างเคร่งครัดไม่มีหนี้เสีย ได้จัดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

10. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเวลาที่มีผู้เสียชีวิต

11. ศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านแพรงกิวรแก้ว เพื่อส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเพื่อให้เกษตรกรนำไปเพาะปลูก คณะกรรมการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอต้นแบบ มีคณะกรรมการจำนวน 42 คน มีหน้าที่ในการร่วมกันบริหารจัดการขับเคลื่อนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนแพรงกิวรแก้วในการถ่ายทอดเรียนรู้สู่ประชาชนทั้งด้านการเกษตร ด้านยาเสพติด ด้านดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง ต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานประชาชนชุมชนแพรงกิวรแก้วมีความรู้ความเข้าใจ จนสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผลผลิตสูงและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับอำเภอต้นแบบ และระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2553 และส่งผลให้ชุมชนแพรงกิวรแก้ว หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตยได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอในปี พ.ศ. 2554

12. โรงเรียนเกษตรกร (ข้าว) ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานลดการใช้สารเคมี กิจกรรม โรงเรียนข้าวชุมชนตำบลบางเตย เป็นกิจกรรม โครงการตำบลละ 1,000,000 บาท เป็นโครงการแปรรูปผลผลิต (ข้าว) ของตำบลบางเตย โดยให้เกษตรกรที่เป็นชาวนาได้เพาะปลูกข้าวแล้วนำมาสีกินเองในครอบครัว เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือนของประชาชนในชุมชนตำบลบางเตย และตำบลใกล้เคียงโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

13. กองทุนแม่ของแผ่นดิน คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดินมีคณะกรรมการ 30 คน มีหน้าที่ในการดูแลประชาชนในชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 86 ครัวเรือน ในการเฝ้าระวังป้องกันขจัดปัญหาเสพติดตลอดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยคณะกรรมการได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง ต่อเนื่อง จนทำให้ได้รับการประเมินเป็นชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติด ระดับ ก และได้รับพระราชทานกองทุนแม่ของแผ่นดินในปี พ.ศ. 2551

14. คณะกรรมการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับอำเภอต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การดำเนินชีวิตของชุมชน ทั้งการให้ความรู้ ฝึกทักษะและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

ประเพณีของชุมชน ประชาชนแพรงวิหารแก้ว มีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

วันขึ้นปีใหม่ จัดขึ้นในวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี ประชาชนชุมชนแพรงวิหารแก้ว ร่วมกันทำบุญตักบาตร ถือศีล ฟังธรรม

วันสงกรานต์ เป็นประเพณีเก่าแก่ของคนไทย ประชาชนในชุมชนจะไปทำบุญ ตักบาตร สรงน้ำพระ และถือว่าวันสงกรานต์เป็นวันครอบครัว

วันวิสาขบูชา ประชาชนชุมชนแพรงวิหารแก้วมีการทำบุญตักบาตร เป็นวันรำลึกถึง พระพุทธเจ้า เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ร่วมกันทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและ เวียนเทียนในตอนเย็น เพื่อน้อมรำลึกถึง พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณและพระบริสุทธิคุณ

วันอาสาฬหบูชา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันสำคัญทางศาสนา เป็นวันที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกเป็นปฐมเทศนา คือ ธัมมะจักกัปปวัตตะนะสูตรแก่ ปัญจวัคคีย์ และทำให้พระรัตนตรัยครบสามองค์ คือ มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ประชาชน ร่วมกันทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม งดเว้นการทำบาปทั้งปวงและร่วมเวียนเทียนในตอนเย็น

วันเข้าพรรษา เป็นช่วงเวลาที่พระภิกษุจะต้องอยู่ประจำวัดตลอด 3 เดือน และ ต้องสวดมนต์ทำวัตรทุกเช้าเย็น พุทธศาสนิกชนจึงร่วมกันมีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ถวายแห่เทียนจำนำพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน และเครื่องใช้ที่จำเป็น แม้การเข้าพรรษาจะเป็น เรื่องของภิกษุแต่พุทธศาสนิกชนถือเป็น โอกาสที่ดีที่ได้ทำบุญ รักษาศีลชำระจิตใจให้ผ่องใส

วันออกพรรษา ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและตักบาตรเทโวโลหณะ

วันลอยกระทง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นประเพณีที่ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน ประเพณีที่ดั่งงามของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ติดกับแม่น้ำ ลำคลอง

วันแม่แห่งชาติ เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ประชาชน ผู้นำชุมชนร่วมจัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษารวมกับองค์การบริหารส่วนตำบล บางเตย ซึ่งรวมถึงวันสำคัญของชาติอื่น ๆ เสมอมาทุกปี ทุกบ้านในชุมชนประดับธงตราสัญลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันสำคัญ ทุกโอกาส

วันพ่อแห่งชาติ ประชาชน ผู้นำชุมชนร่วมจัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคมหาราช รวมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางเตย โดยทุกบ้านในชุมชนประดับธงตราสัญลักษณ์และพระบรมฉายาลักษณ์ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จุดเด่นด้านประเพณี เป็นค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่นเป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชน โดยชุมชนแพรงวิหารแก้ว มีกระบวนการส่งเสริมประเพณี ด้วยกิจกรรมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นในการดำรงประเพณีที่ค้ำจุนของชุมชน กิจกรรมด้านประเพณีต่าง ๆ ข้างต้นนั้น ในด้านการปฏิบัติจะทำงานร่วมกับหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งถ้าเกี่ยวข้องกับศาสนาจะไปร่วมกันปฏิบัติที่วัดราษฎร์บำรุงวนาราม (วัดเกาะ) หมู่ที่ 4 ตำบลบางเตย รวมถึงการร่วมกันในหมู่บ้านและครอบครัวที่ปฏิบัติกันตามความเหมาะสมตามความสะดวกของแต่ละบุคคล

กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนร่วมได้หลากหลายวิธีและมีการยอมรับด้วยเหตุผล โดยมีกิจกรรม คือ

1.1 การทำประชาคมชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ โดยการให้ยกมือแล้วลงมติด้วยเสียงส่วนใหญ่เป็นเอกฉันท์

1.2 ประชุมประชาคม เพื่อเป็นเวทีให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยการให้ทุกคนร่วมกันเสนอการปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ของชุมชน และเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน จนนำมาเป็นข้อสรุปและวางแผนชุมชน เพื่อเป็นแผนชุมชนร่วมกัน

1.3 การเสนอหรือการลงมติในที่ประชุมให้เสนอความคิดเห็นโดยวิธีการลับ หรือเปิดเผยแล้วแต่เรื่องที่ลงความคิดเห็น เพื่อหาข้อยุติปัญหาในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เป็นวิธีการที่ถูกต้อง

1.4 ให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นตลอดเวลา โดยตั้งผู้รับเรื่องราวร้องทุกข์และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในชุมชน หรือแจ้งโดยตรงต่อหัวหน้าชุมชนของหมู่ 11 คือ กำนันตำบลบางเตย ถ้ามีปัญหาต่าง ๆ ทางหมู่บ้านจะประชุมสมาคมชุมชน ระดมความคิดเห็นแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่รับการร้องทุกข์โดยทันที

จากทั้ง 4 ประการทำให้การดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนได้ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยเสมอภาคและยุติธรรม รวมถึงการเกิดคณะกรรมการกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน คณะกรรมการอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนฐาน คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ฯลฯ เป็นต้น ได้ร่วมจัดทำโครงการ ต่าง ๆ เพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และการร่วมกิจกรรมของชุมชนในทุก ๆ ด้าน

2. สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติตามกฎหมาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ และระเบียบกติกาของชุมชน ดังนี้

- 2.1 ประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองที่ดี โดยได้มีการใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นอย่างคึกคัก ในระดับชาติ ร้อยละ 90.37 ระดับท้องถิ่น ร้อยละ 93.45
- 2.2 ประชาชนที่เป็นสมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติตามกฎหมายทุกอย่างของบ้านเมืองที่กำหนดอย่างเคร่งครัด
- 2.3 ประชาชนในชุมชนได้เสียภาษีต่อหน่วยงานราชการตามหน้าที่ของประชาชนทุกครัวเรือน
- 2.4 ประชาชนเพศชายเข้ารับตรวจเลือกการเกณฑ์ทหารตามหน้าที่ของประชาชนชาวไทย ในชุมชนได้เข้ารับการคัดเลือกตามกฎหมายกำหนดทุกคน
- 2.5 ประชาชนในชุมชนแพรงวิหารแก้วปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบข้อบังคับของชุมชนอย่างเคร่งครัด ต่อเนื่อง เช่น สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ผู้กู้ยืมเงินจะส่งเงินตรงตามกำหนดเวลาสม่ำเสมอไม่ต้องทวงถาม รวมถึงการส่งเงินออมและเงินอื่น ๆ ในกลุ่มออมทรัพย์ตามที่ตกลงไว้ในระเบียบอย่างเคร่งครัดเสมอมา
- 2.6 ประชาชนในชุมชนปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนทุกคน โดยไม่มีการฝ่าฝืน จนทำให้ชุมชนแพรงวิหารแก้ว หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย เป็นชุมชนที่ประชาชนมีระเบียบวินัย ไม่มีร้านค้าจำหน่ายสุรารายในชุมชน ไม่มีการดื่มสุราในสถานที่กำหนดตามกฎหมาย (สถานที่ราชการ วัด โรงเรียน) เด็ก เยาวชน ประชาชน ไม่มีการทะเลาะกัน ไม่มีคดีโดนจำคุก ไม่มีสถานที่เป็นแหล่งการพนันและอบายมุขทั้งหลาย ไม่มีปัญหาเสพติดในพื้นที่ของหมู่บ้าน จนทำให้ได้รับการประเมินจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองให้เป็นชุมชนเข้มแข็งในด้านการจัดและป้องกันปัญหาเสพติด และได้รับพระราชทานเงินกองทุนแม่ของแผ่นดิน เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2551 เป็นชุมชนที่มีความรักสามัคคี ร่วมกันทำกิจกรรมและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน
3. การเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
- 3.1 ทุกบ้านในชุมชนประดับธงตราสัญลักษณ์และพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันสำคัญทุกโอกาส
- 3.2 ประชาชน ผู้นำชุมชนร่วมจัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคมหาราช และวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ดำเนินการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางเตย ซึ่งรวมถึงวันสำคัญของชาติอื่น ๆ เสมอมาทุกปี

4. การดำเนินงานตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอต้นแบบ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยกิจกรรมหลักของศูนย์เป็นกิจกรรมถ่ายทอดเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ประชาชนน้อมนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนในชุมชน รวมถึงการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในครอบครัวของสมาชิกภายในชุมชนทั้งหมดประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชน จนได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอของจังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. 2554 เป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบรอบ 84 พรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2554

ภาพที่ 6 ศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอต้นแบบ

ชุมชนแพรงกิวหารแก้ว มีศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอต้นแบบชุมชน กิจกรรมหลักของศูนย์ฯ คือ การถ่ายทอดเรียนรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ จัดกิจกรรมถ่ายทอดเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การดำเนินชีวิตของชุมชน โดยทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนใช้เอง เช่น การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน

4.1.2 จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยศูนย์เรียนรู้จัดกิจกรรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตข้าวอย่างมีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต เช่น การผลิตปุ๋ยหมักใช้เองแทนปุ๋ยเคมี การทำน้ำหมักชีวภาพ การเผาถ่านทำน้ำส้มควันไม้ใช้ได้แมลง การเลี้ยงหมูหลุมเพื่อนำมูลมาทำปุ๋ย การเลี้ยงปลาน้ำจืด การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงกบในกระชัง การปลูกพืชสมุนไพร การเพาะเห็ด ซึ่งประชาชนได้รับความรู้จนนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน

ภาพที่ 7 กิจกรรมการอบรมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ศูนย์การเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของชุมชนแพรกวินแคว้น หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย ปัจจุบันได้พัฒนาตนเองจนเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้ของตำบลบางเตย เป็นศูนย์เรียนรู้ระดับอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จนปัจจุบันพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวิทยากรประจำศูนย์เป็นชาวบ้านในชุมชนแพรกวินแคว้นและในตำบลบางเตย รวมถึงหน่วยงานราชการอื่นมาร่วมเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบองค์กรเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานด้านการเกษตร องค์กรบริหารส่วนตำบลบางเตย สำนักงานพัฒนาชุมชน การศึกษา วัฒนธรรม เป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้ารับการเรียนรู้และอบรมภายในศูนย์ การเรียนรู้จากการร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนแพรกวินแคว้นเกิดศูนย์การเรียนรู้ขึ้นแล้วยังส่งผลให้ประชาชนของชุมชนน้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นต้นแบบในหมู่บ้านอื่น ๆ มาศึกษา โดยมีกิจกรรม ดังนี้

4.2.1 ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเองภายในครัวเรือน และส่วนที่เหลือจากรับประทานจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เช่น ปลูกข่า ตะไคร้ กะเพรา ผักบุ้ง โหระพา มะกรูด ทุกครัวเรือน เป็นรายได้เสริมและเป็นอาชีพหลักได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 8 การปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเองภายในครัวเรือน

4.2.2 ส่งเสริมโครงการคลองสวยน้ำใสในลำคลองสาธารณะเป็นสถานที่ปลูกพืช น้ำ ได้แก่ ผักบุ้ง ผักกระเฉด จำหน่าย เป็นการกำจัดวัชพืชในลำคลองสาธารณะของหมู่บ้าน และเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนอีกส่วนหนึ่ง

ภาพที่ 9 โครงการคลองสวยน้ำใสในลำคลองสาธารณะ

4.2.3 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยใช้เอง ได้แก่ การทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพใช้เอง ในการเพาะปลูก เพื่อลดต้นทุนการผลิต และลดการใช้ปุ๋ยเคมี เป็นการปรับปรุงบำรุงดินอีก ส่วนหนึ่ง

4.2.4 ส่งเสริมการผลิตน้ำหมักชีวภาพเพื่อแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และทำสารไร้แมลง ร่วมกับน้ำหมักชีวภาพเป็นการลดการใช้สารเคมี เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของประชาชน และรักษาสิ่งแวดล้อม

4.2.5 ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนไว้ใช้เอง ได้แก่ การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของประชาชน

4.2.6 ส่งเสริมให้เกษตรกรให้ลดภาวะโลกร้อนและเพิ่มปุ๋ยในนาข้าว ในการทำนา โดยงดเผาตอซังข้าวให้ใช้วิธีไถกลบ ใช้การทำเกษตรแบบผสมผสาน ใช้หลักวิชาการมาช่วย ในการเพาะปลูก ลดการใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืช โดยมีศูนย์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชน แพรกวิหารแก้ว หมู่ที่ 11 ตำบลบางเตย เป็นผู้ให้การส่งเสริมให้ความรู้แนะนำแก่ประชาชน

ภาพที่ 10 โครงการรณรงค์ไถกลบตอซังและฟางข้าว

4.2.7 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนและตำบลบางเตย ได้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมารับบริการ มีประชาชนในชุมชนเป็นไกด์นำทาง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวจ้จกรยานเพื่อชมวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนและตำบลบางเตย โดยแวะรับประทานอาหารที่ชุมชนแพรกวิหารแก้วตำบลบางเตย มีกิจกรรมภายในศูนย์เรียนรู้เป็นที่รับรองอีกส่วนหนึ่ง

ภาพที่ 11 นักท่องเที่ยวต่างชาติมาศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน

4.2.8 ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตบริโภคเองภายในชุมชน โดยเกษตรกรที่ปลูกข้าวได้เก็บไว้ส่วนหนึ่งบริโภคเอง โรงสีข้าวชุมชนตำบลบางเตยที่อยู่ในชุมชน ปัจจุบันเกษตรกรได้นำข้าวมาสีกินเอง บางส่วนสีข้าวขายให้ชุมชนในราคาถูก เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในชุมชน

ภาพที่ 12 การสีข้าวในชุมชน

4.2.9 ประชาชนได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์น้ำไว้เป็นอาหารในครัวเรือน ได้แก่ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบในกระชัง หรือบ่อดินขนาดเล็กใช้พลาสติกกรองเป็นบ่อน้ำในครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนมีอาหารบริโภคได้ตลอดปี ถ้าเหลือจากรับประทาน แจกจ่าย แลกเปลี่ยนเพื่อนบ้านหรือขาย

4.3 สมาชิกในชุมชนหรือหมู่บ้านได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนหรือหมู่บ้านได้

4.3.1 ภายในชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวได้ให้การส่งเสริมประชาชนกลุ่มทำนาให้ใช้วิธีปลูกข้าวที่ถูกต้อง จนประชาชนสามารถผลิตข้าวที่ดีมีคุณภาพปลอดสารเคมี และมีวิธีการลดต้นทุนการผลิตโดยการไม่เผาตอซังข้าว ทำให้ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และผลผลิตข้าวมีคุณภาพ ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นกว่าเดิม สามารถสร้างรายได้ให้ประชาชน

4.3.2 ให้การส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้ำในชุมชน โดยส่งเสริมให้ความรู้วิธีการเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างมีคุณภาพ โดยให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพในการปรับสภาพน้ำในบ่อเลี้ยงกุ้ง และบ่อเลี้ยงปลาแทนการใช้สารเคมีทำให้บ่อกุ้ง บ่อปลาของเกษตรกรมีน้ำที่สีเหมาะกับการเลี้ยงกุ้งและเลี้ยงปลา ส่งผลให้เกษตรกรได้ผลผลิตที่มีคุณภาพปลอดสารเคมี จำหน่ายได้ราคา ลดต้นทุนการผลิต ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เป็นผลผลิตที่ปราศจากสารตกค้าง จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ตลาดต้องการทั้งภายในและต่างประเทศ

4.3.3 สนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านปลูกข้าว ตะไคร้เป็นอาชีพเสริม โดยใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ปลอดสารพิษ และรายได้เพิ่มขึ้นในครัวเรือนเป็นอาชีพเสริมจากการทำนาและการเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา กุ้ง ที่ประชาชนในหมู่บ้านดำเนินการอยู่

4.4.5 สนับสนุนประชาชนในชุมชนปลูกพืชผักสวนครัวเช่น โหระพา กะเพรา พริก มะเขือ ผักกาด ผักคะน้า กวางตุ้ง ถั่วฝักยาว ถั่วพู ไว้รับประทานเองในครัวเรือนเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ถ้าเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนนำไปขายได้เป็นการเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และเป็นผักปลอดสารพิษเป็นที่ต้องการของตลาด

4.4.6 ส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรจัดทำกิจกรรมด้านขนมหวาน เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยรวมทุนในกลุ่มแม่บ้านได้ส่วนหนึ่งจากธนาคารเกษตร และสหกรณ์ส่วนหนึ่งมีทุนเริ่มต้น 6,700 บาท โดยผลิตขนมชั้น เม็ดขนุน ทองหยิบ ทองหยอด ขนมหม้อแกง ขนมลูกตาล จำหน่ายทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน มีรายได้ประมาณเดือนละ 2,000-3,000 บาทต่อคน

4.5 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน กลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ โดยดำเนินการอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

4.5.1 กองทุนชุมชนแพรงวิหารแก้ว หมู่ที่ 11 จัดตั้งกองทุนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในรูปแบบของคณะกรรมการกองทุนคัดเลือกโดยการทำประชาคมประชาชนภายในชุมชน เพื่อการส่งเสริมให้สมาชิกในกองทุนรู้จักการออม มีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีวินัยในการเงิน

ระดมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สมาชิกของกองทุนมีแหล่งเงินทุนอยู่ใกล้ตัวและบริหารการเงินด้วยตนเอง โดยผ่านรูปแบบคณะกรรมการกองทุน เป็นการสร้างสำนึกการเป็นชุมชน กำหนดระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนชุมชนแพรวกิวารแก้ว โดยยึดถือระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นแม่บทหรือแนวให้เหมาะสมกับชุมชนแพรวกิวารแก้ว ในการบริหารจัดการของกองทุนมีส่วนบริหารการเงินมี 2 ส่วน คือ เงินกองทุนจำนวน 1,000,000 บาท เป็นทุนเริ่มต้นโดยรัฐบาลสนับสนุนให้เป็นทุนเริ่มต้น เงินกองทุนอันเกิดจากการออมของสมาชิก เป็นเงินที่สมาชิกต้องมีการระดมหุ้นออมทุกเดือน จึงเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพรวกิวารแก้ว หมู่ที่ 11 อีกหนึ่งกองทุน เพื่อให้กองทุนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ ได้มีการประชุมคณะกรรมการกองทุนและกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และมีการแจ้งให้สมาชิกเกี่ยวกับอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สมาชิกให้ความร่วมมือปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนอย่างเคร่งครัด ไม่มีหนี้เสีย ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

4.5.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตรและการผลิตของชุมชน ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 เพื่อการออมและเป็นแหล่งเงินของประชาชนของชุมชน ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน 450,000 บาท

4.5.3 กองทุนแม่ของแผ่นดินเกิดจากการสร้างชุมชนเข้มแข็งจนเป็นชุมชนปลอดยาเสพติด มีคณะกรรมการกองทุนบริหารกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน มีทุนเริ่มต้น 8,000 บาท ปัจจุบันมีเงินกองทุน 20,640 บาท ให้ใช้จ่ายในกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด

4.5.4 ศูนย์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชน มีจุดมุ่งหมายในการผลิตพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเพื่อเกษตรกรนำไปเพาะปลูกประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดำเนินการโดยคณะกรรมการที่เป็นเกษตรกรผู้ทำนาข้าวของบ้านแพรวกิวารแก้ว โดยเริ่มต้นจากรัฐบาลได้มอบพันธุ์ข้าวและปุ๋ยให้เกษตรกรใช้ในการผลิตและแปลงผลผลิตเป็นเงินทุนของศูนย์ จำนวน 90,000 บาท ปัจจุบันมีเงินทุนประมาณ 110,000 บาท เพื่อเป็นเงินยืมให้สมาชิกไปประกอบอาชีพและผลิตพันธุ์ข้าว เพื่อให้เกษตรกรของหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียงนำไปเพาะปลูกเป็นอาชีพ

5. การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม

5.1 สมาชิกในชุมชนหรือหมู่บ้านให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานขององค์กรในพื้นที่ ดังนี้

5.1.1 ดำเนินการคัดเลือกตัวแทนของหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบลบางเตย เพื่อตรวจสอบการทำงานของสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบลบางเตย (สมาชิกสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบลบางเตย)

5.1.2 สมาชิกในชุมชนดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบการทำงานของกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ มีหน้าที่เข้าตรวจสอบการทำงานของกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ประจำของหมู่บ้าน

5.2 สมาชิกในชุมชนหรือหมู่บ้านยึดมั่นคุณธรรมและจริยธรรมที่ดั่งงาม โดยปฏิบัติตนดังนี้

5.2.1 สมาชิกในหมู่บ้านปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทุกประเภท จนได้รับประกาศจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติดระดับ ก เป็นชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติด

5.2.2 สมาชิกในชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี โดยปฏิบัติตนรู้บทบาทหน้าที่ของตน ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบกติกากองชุมชนเป็นคนมีสำนึก ซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ส่งผลทำให้การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ประจำของหมู่ที่ 11 บ้านแพรกวิหารแก้วบริหารงานได้ราบรื่น (ประชาชนส่งเงินกองทุนและเงินออมทรัพย์ตรงเวลา) ไม่มีหนี้เสีย

5.2.3 ผู้นำและสมาชิกในชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี โดยเข้าวัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และน้อมนำหลักคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติที่ดั่งงาม ประกอบอาชีพอย่างสุจริต โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาดำเนินชีวิตทุกคร้วเรือนในชุมชน โดยปลูกข้าว ตะไคร้เป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในคร้วเรือน และการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการค้าขาย จากผลการปฏิบัติตนมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำชุมชนเป็นประจำสม่ำเสมอนี้ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านได้รับประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นคนดีที่ควรยกย่องตาม โครงการเมืองไทยคนดีประจำปี พ.ศ. 2552 ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

5.2.4 เด็กและเยาวชนในชุมชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม โดยเข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และน้อมนำหลักธรรมทางศาสนาปฏิบัติ จนทำให้เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี รักษาจารีตประเพณีที่ดั่งงามของไทยและท้องถิ่น กล่าวคือ มีสัมมาคารวะต่อผู้สูงอายุ วานอนสอนง่าย รักนวลสงวนตัว ไม่มีปัญหาด้านมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และการทะเลาะวิวาทในชุมชน

5.2.5 สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งงามของท้องถิ่นและของชาติ โดยการร่วมกันจัดงานและเข้าร่วมงานวัฒนธรรมประเพณี เช่น วันสำคัญทางศาสนา วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ประเพณีเทศน์มหาชาติ อย่างพร้อมเพรียงกัน

5.2.6 สมาชิกในชุมชนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เคารพในสิทธิของผู้อื่น และยึดมั่นในวิถีวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยการใช้สิทธิเลือกตั้ง และเข้าร่วมเวทีประชาคมหมู่บ้านทุกครั้งอย่างสม่ำเสมอ และเคารพยอมรับในมติเสียงข้างมากของที่ประชุม โดยไม่มีการโต้แย้ง

5.2.7 ประชาชนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนสถาน โดยการร่วมมือกันอุทิศแรงกาย แรงใจ กำลังทรัพย์ ในการบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนสถาน เช่น ร่วมทำความสะอาดและพัฒนาวัดใกล้บ้าน เป็นกรรมการวัด จัดงานทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสร้างบำรุงวัด เป็นต้น

5.3 สมาชิกในชุมชนส่งเสริม และสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในการเสียสละ และอุทิศเวลาอาสาสมัครทำงานเพื่อส่วนร่วม

5.3.1 สมาชิกในชุมชนมีการร่วมกลุ่มกันตัดแต่งกิ่งไม้ริมถนนที่กีดขวางทางจราจร ในโอกาสวันสำคัญ เช่น 12 สิงหาคมแม่แห่งชาติ และ 5 ธันวาคมราชวันพ่อแห่งชาติ

5.3.2 อาสาสมัครสาธารณสุขมูลชุมชนคอยเฝ้าระวังปัญหาโรคระบาดต่าง ๆ เช่น โรคไข้เลือดออก แนะนำการใช้ทรายอะเบท และมีการพ่นหมอกควันในพื้นที่ของชุมชน ทุกครัวเรือน คอยดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุเฝ้าระวังไข้หวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 และไข้หวัดนก และคอยช่วยเหลือดูแลกระตุ้นให้ประชาชนหมั่นคอยดูแลสุขภาพ กลั่นกรองสุขภาพเบื้องต้น ป้องกัน การเกิดโรคติดต่อต่าง ๆ และให้ประชาชนสนใจเรื่องสุขภาพให้มากขึ้น

5.4 สมาชิกในชุมชนส่งเสริมความสามัคคีในครอบครัว

5.4.1 ส่งเสริมให้สมาชิกทุกครัวเรือนดูแลผู้สูงอายุ

5.4.2 ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวให้ดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดกับบุตรหลาน

5.4.3 สมาชิกในชุมชนส่งเสริมความสามัคคีโดยเข้าร่วมกิจกรรมคัดเลือก แม่ดีเด่นประจำปีของทุกปี เพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นแม่ตัวอย่าง

5.4.4 สมาชิกในชุมชนส่งเสริมและร่วมกันจัดกิจกรรมลดน้ำค่าหัวผู้สูงอายุของ ชุมชน โดยส่งเสริมให้ทุกครอบครัวนำลูกหลานร่วมกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของ ครอบครัว

5.4.5 สมาชิกในชุมชนส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่พาร่วมกับองค์การบริหาร ส่วนตำบลบางเตย จัดกีฬาต้านยาเสพติดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ความสามัคคี และสามัคคีที่เกิดขึ้น ในชุมชน

6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

6.1 สมาชิกของชุมชน ได้ร่วมจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ริมถนนและภายในบริเวณ

ที่สาธารณะ รวมไปถึงบริเวณที่ว่างภายในบ้านของสมาชิกในชุมชนเอง ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ และเป็นแกนนำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ 80 ล้านต้น กระจายต้นไม้ จำนวน 10,000 ต้น ให้ประชาชนในตำบลบางเตยทั้ง 13 ชุมชน ปลูกในสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ณ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ปัจจุบันเป็นศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต้นแบบอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

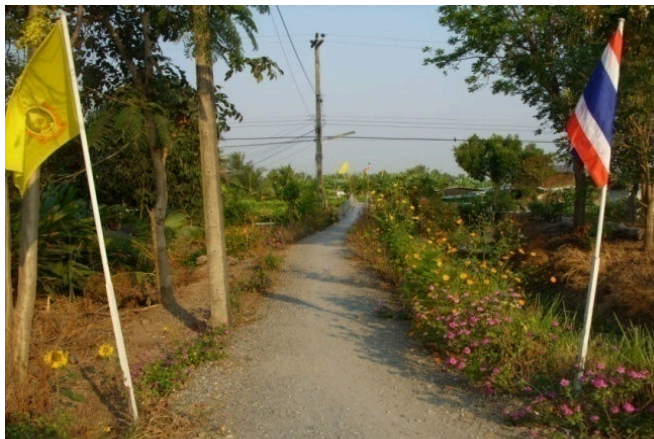

ภาพที่ 13 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ 80 ล้านต้น

6.2 สมาชิกของชุมชนจัดโครงการคลองสวยน้ำใส โดยการปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ในลำคลอง เพื่อเกิดเป็นผลผลิตและนำไปขายเป็นอาชีพเสริมเพิ่มราย ได้แก่ ครอบครัว และเป็นการกำจัดวัชพืชในลำคลองได้อย่างยั่งยืนอีกทางหนึ่ง ทำให้ลำคลองภายในชุมชนปราศจากวัชพืชโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น น้ำมีคุณภาพดี

6.3 ชุมชนจัดกิจกรรมลอกคลอง โดยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางเตย องค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา ขอความอนุเคราะห์อุปกรณ์ รถแมคโคร ในการขุดลอกคลอง เป็นการแก้ไขปัญหาการตื้นเขินของลำคลอง เพื่อให้ประชาชนมีน้ำในการอุปโภคอย่างพอเพียงและทั่วถึงตลอดปีในคลองตาซุบที่ตื้นเขิน

6.4 สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมทำความสะอาด ตัดกิ่งไม้ที่กีดขวางทางจราจร การกำจัดวัชพืชบริเวณที่สาธารณะของชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมลดอุบัติเหตุบนท้องถนนจากกิ่งไม้ข้างทาง ปลูกดอกไม้ประดับริมทาง ปลูกต้นกล้วย เพื่อความร่มรื่นและนำมารับประทานได้

ภาพที่ 14 การปลูกดอกไม้ประดับริมถนน

6.5 รมรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในคูคลอง ที่สาธารณะ และ
ไม่ระบายน้ำเสียจากครัวเรือนหรือแปลงเกษตรลงลำคลอง เพื่อป้องกันน้ำเสียในคูคลอง

6.6 ส่งเสริมให้ประชาชนทำนาโดยไม่เผาตอซังใช้วิธีไถกลบแทน เพื่อรักษา
สิ่งแวดล้อม ลดภาวะโลกร้อน และรักษาคุณภาพดิน

6.7 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำ
การเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหามลภาวะเป็นพิษเป็นการรักษาระบบนิเวศ

6.8 ส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
โดยส่งสมาชิกของชุมชนเข้าอบรมที่ศูนย์เรียนรู้แพรกจิหารแก้ว ตำบลบางเตย อย่างสม่ำเสมอ
โดยมีวิทยากรจากหลายหน่วยงานให้ความรู้ เช่น พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล เป็นต้น

6.9 ส่งเสริมและให้ความรู้แนะนำให้ประชาชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง ประชาชนทุกครัวเรือนได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์
ในการทำนา เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ปลูกต้นไม้ แทนปุ๋ยเคมี เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้รณรงค์ให้ประชาชนทำนาโดยวิธีการไถหมักกลบวัชพืชตอซังข้าว
แทนการเผาตอ เพื่อรักษาทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อม

6.10 สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
โดยการที่ประชาชนทุกครัวเรือนไม่ปล่อยน้ำเสียหรือสารเคมีลงลำคลอง และยังร่วมมือกันกำจัด
วัชพืชในคูคลอง ลอกคลอง เพื่อไม่ให้ให้น้ำเน่าเสีย คลองตื้นเขินและรักษาระบบนิเวศของสัตว์น้ำ

6.11 รมรงค์ให้ประชาชนจัดเก็บขยะให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ให้ทิ้งลงในที่สาธารณะ ถนน คูคลอง และใช้วิธีขุดหลุมฝังกลบขยะแทนการเผาขยะ เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและมีการจัดทำป้ายห้ามทิ้งของในที่สาธารณะ

6.12 สมาชิกในชุมชนร่วมกันรณรงค์จัดเก็บขยะมูลฝอย ตัดกิ่งไม้ ถางวัชพืชตามถนนหนทางในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น

6.13 ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันรณรงค์ให้ดำเนินการแยกขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้และสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เก็บไว้จำหน่ายแทนการฝังหรือเผาทิ้ง

6.14 ชุมชนมีการวางแผนงานในการเข้าร่วมโครงการนำของกลับมาใช้ใหม่ โดยได้ไปศึกษาดูงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางเตย ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมเรียบร้อยแล้ว โดยไปศึกษาดูงานที่เทศบาลเมืองพิษณุโลก และบริษัท วงศ์วานิชย์ จังหวัดพิษณุโลก

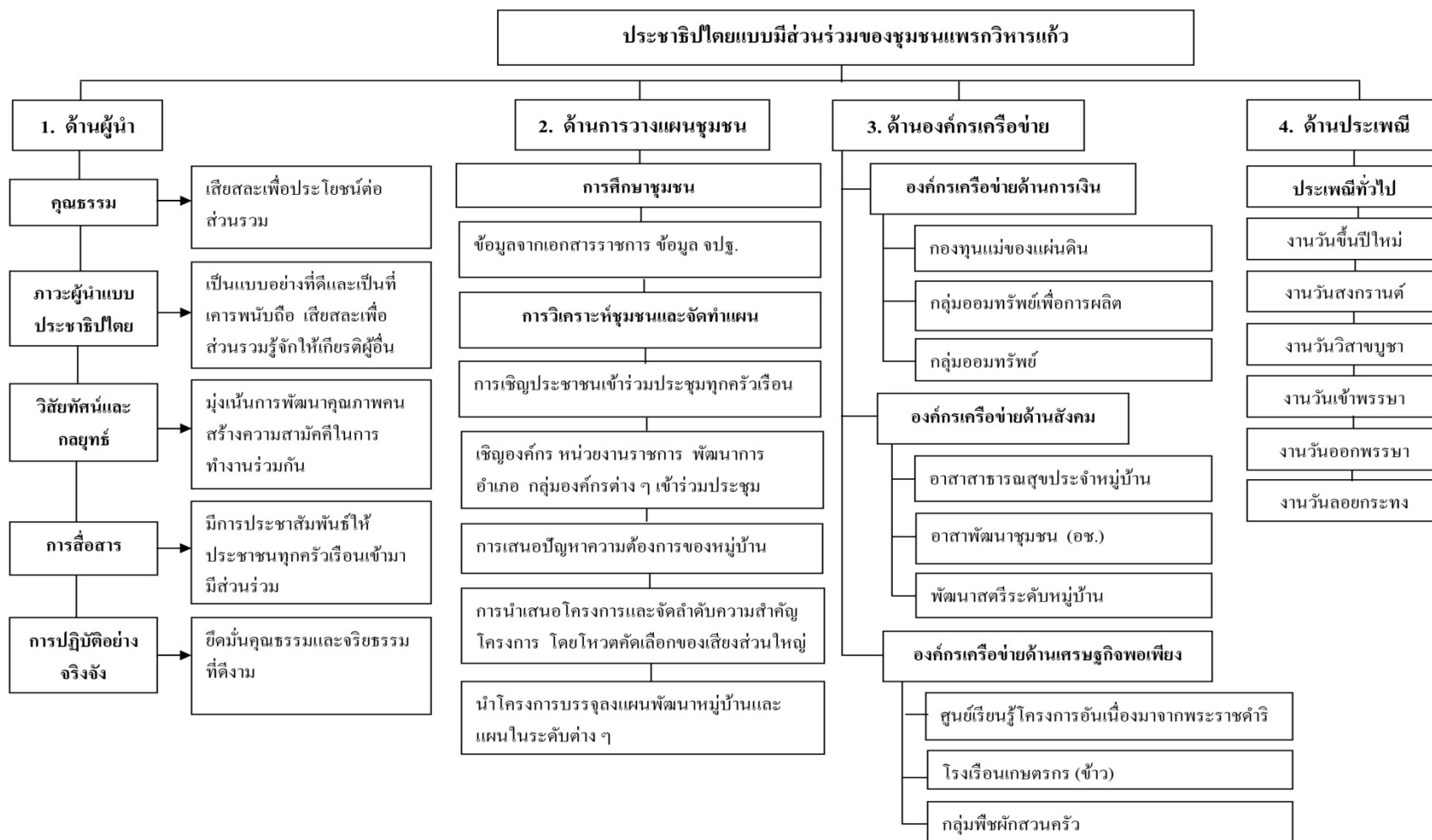
ภาพที่ 15 การศึกษาดูงานโครงการธนาคารขยะ ลดภาวะโลกร้อน จังหวัดพิษณุโลก

6.15 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนนำเศษสิ่งที่เหลือใช้ เช่น ฟางข้าว หญ้า ใบไม้ นำมาเป็นปุ๋ยหมักใช้เอง โดยนำมูลสัตว์และส่วนผสมอื่นนำมาผสมกองเป็นปุ๋ยหมักใช้ได้

6.16 ชุมชนได้รับการรณรงค์ใช้น้ำและใช้ไฟอย่างประหยัดทุกครัวเรือน และรณรงค์ให้ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์)

6.17 ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่จะประหยัดพลังงาน โดยการเดินทางโดยรถประจำทาง รถไฟ แทนรถส่วนตัว

6.18 ส่งเสริมให้ประชาชนใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยอินทรีย์ในการเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกพืชผักสวนครัวโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี

ภาพที่ 16 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแพรววิหารแก้ว

ชุมชนหนองเสม็ดแดง

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนหนองเสม็ดแดง เดิมเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านเนินสมบุรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลคลองปูล อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เมื่อปี พ.ศ. 2532 ทางราชการได้แบ่งแยกพื้นที่ การปกครองของหมู่ที่ 2 บางส่วน เป็นชุมชนหนองเสม็ดแดง หมู่ที่ 9 โดยตั้งชื่อตามลักษณะชุมชน เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านจะมีหนองน้ำและมีต้นเสม็ดแดงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของ ชื่อหมู่บ้านว่าหนองเสม็ดแดง โดยมีนายสนั่น ประจักษ์กิจ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก เป็นผู้วางรากฐาน การพัฒนาชุมชน

ต่อมาชุมชนหนองเสม็ดแดงได้รับประกาศให้เป็นชุมชน “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” เมื่อปี พ.ศ. 2538 ผู้ใหญ่สนั่น ประจักษ์กิจ เป็นผู้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์สาธิต การตลาดจัดหาทุนซื้อที่ดินเพื่อสร้างศาลาชุมชนเข้มแข็ง เมื่อท่านเสียชีวิตบุตรชาย คือ นายอาตุร เมฆหมอก ได้เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง ดำรงตำแหน่งในวาระ 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2549 ได้สานต่อการทำงาน ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เมื่อหมดวาระ นายสมชาย ภัคศิริ ได้เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยเสียงสนับสนุนจากชาวบ้านหนองเสม็ดแดง เริ่มปฏิบัติงานในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน เป็นผู้ใหญ่บ้านคนหนุ่มไฟแรง มีวิสัยทัศน์ ก้าวคิดกล้า ตัดสินใจเป็นผู้นำการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ส่งเสริมประสบการณ์การทำงานจากการเป็นผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านสมัยท่านผู้ใหญ่อาตุร เมฆหมอก เมื่อเข้ารับตำแหน่งได้นำความรู้และประสบการณ์ มาใช้ได้อย่างเหมาะสม รับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกคน ยอมรับมติของที่ประชุมสามารถ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้อย่างรอบคอบมีทิศทางในการพัฒนาหมู่บ้านมีผลงานเป็นที่ ประจักษ์ นำชุมชนเข้ารับรางวัลชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี พ.ศ. 2550 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

ปี พ.ศ. 2549 ชุมชนหนองเสม็ดแดง ได้รับการพิจารณาจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (ปปส.) ให้ได้รับเงินขวัญถุงจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ “กองทุนแม่” จำนวน 8,000 บาท โดยนายสมชาย ภัคศิริ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวแทน เข้ารับเงินขวัญถุงพระราชทานจากทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549

ปี พ.ศ. 2550 ชุมชนหนองเสม็ดแดง ได้รับโล่รางวัลพระราชทานจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข ”

ปี พ.ศ. 2551 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนหนองเสม็ดแดงได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์เรียนรู้ของจังหวัด ระยอง

ปี พ.ศ. 2552 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหนองเสม็ดแดง มีผลการดำเนินงานดีเด่นได้รับการพิจารณาให้เป็นแกนนำในการจัดตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการทุนชุมชนเป็นระบบเป็นเอกภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยชุมชนเป็นแหล่งออมเงิน แหล่งทุน และแหล่งสวัสดิการ ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายและเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน โดยมีคำขวัญ คือ บ้านหนองเสม็ดแดงน่าอยู่ เชิดชูภูมิปัญญา พัฒนารวมกลุ่ม ชุกชุมผักปลา ศึกษาต่อเนื่อง ลือเลื่องการออม น้อมนำวิถีพอเพียง ร้อยเรียงความสามัคคี

สภาพภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

ชุมชนหนองเสม็ดแดง หมู่ที่ 2 ตำบลคลองปูน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองหนองเต่าไหลผ่าน ซึ่งเป็นลำคลองสายหลัก สภาพพื้นที่จึงเหมาะแก่การทำเกษตรประกอบกับสภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม เช่น ทำสวนผลไม้ สวนยางพาราการปลูกพืชอายุยาวและอายุสั้น การทำนา การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนหนองเสม็ดแดง มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับหมู่ที่ 2 ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ทิศใต้ ติดกับหมู่ที่ 3, 6 ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ทิศตะวันออก ติดกับหมู่ที่ 4 ตำบลพังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ทิศตะวันตก ติดกับหมู่ที่ 3, 8 ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 435 คน เป็นชาย 202 คน หญิง จำนวน 233 คน ผู้สูงอายุ จำนวน 43 คน ผู้พิการ จำนวน 3 คน คริวเรือน จำนวน 117 คริวเรือน

การศึกษาและการเรียนรู้ชุมชน บ้านหนองเสม็ดแดง ได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข ต้นแบบดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2550 ซึ่งน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อให้หมู่บ้านอื่นเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหนองเสม็ดแดง มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2542 ซึ่งกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นกลุ่มการเงินที่ตรงความต้องการให้ประชาชนรู้จักการประหยัด การออมเงินเพื่อนำไปลงทุนในการประกอบอาชีพ เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม การบริหารจัดการด้านการเงิน ทำให้สมาชิกและกรรมการเกิดการเรียนรู้ในเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์ เสียสละ ใฝ่หาใจ ขยัน อดทน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จุดนี้ทำให้ขยายการเรียนรู้ไปถึงการจัดตั้งร้านค้าชุมชน หรือ ศูนย์สาธิตการตลาดที่ประชาชนบ้านหนองเสม็ดแดงต้องการ

ที่จะซื้อของใช้ที่ราคาถูกลงกว่าท้องตลาดมีการปันผลให้สมาชิก มีสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

1. ศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนที่แสดงถึงความสำเร็จจากประสบการณ์การดำเนินชีวิต การทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีวิธีการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและชุมชน โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากชีวิต การลองผิดลองถูก เรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลางปัญหาที่หลากหลายมีการถ่ายทอดบทเรียนการเรียนรู้สามารถตกผลึกจนกลายเป็นภูมิปัญญา ซึ่งหลักคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ควรได้เรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต

2. การเรียนรู้ของชุมชนหนองเสม็ดแดง แบ่งออกเป็น 6 ฐาน ประกอบด้วย การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การเรียนรู้การออม การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเอื้ออารีต่อกัน รู้รักสามัคคี

การคมนาคม ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตั้งอยู่ติดถนนสายหนองตอง ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมต่อกับบ้านพังราดไทย หมู่ที่ 4 ตำบลพังราดและไปเชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิท ถนนสายหลักที่จะไปยังจังหวัดจันทบุรี และตราด อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแกลง ประมาณ 20 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถส่วนตัวใช้เวลาเดินทางเที่ยวเดียว 25 นาที ถนนภายในชุมชนเป็นถนนลาดยาง 2 สาย, ถนนคอนกรีตตามซอยต่าง ๆ รวมระยะทาง 2,000 กิโลเมตร, ถนนลูกรัง รวมระยะทาง 1,000 กิโลเมตร เป็นถนนที่ชาวบ้านใช้สัญจรไปมาระหว่างกัน ซึ่งอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองปูน

อาชีพและการประกอบอาชีพ ชุมชนหนองเสม็ดแดง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ไร่ละ 90 ไร่รับจ้างและค้าขาย ไร่ละ 10 ไร่อาชีพการเกษตร เช่น ทำสวน ทำนา ปลุกผัก มีพื้นที่ทำการเกษตรภายในชุมชน ส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำสวนเป็นของตนเอง และบางรายมีพื้นที่ทำกินนอกตำบล นอกจากทำสวนของตนเองแล้วยังรับจ้างทำสวนของเพื่อนบ้าน การทำสวนอาศัยน้ำจากสระน้ำที่ขุดกันเอง น้ำบาดาล มีการใช้ปฎิบัติวิทยาศาสตร์และสารเคมี ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยปีละ 200,000 บาท

อาชีพรับจ้าง โดยรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นวัยทำงาน จำนวน 46 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 120,000 บาท/ปี

อาชีพค้าขาย ร้านขายของชำในชุมชน ร้านขายอาหาร จำนวน 5 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 200,000 บาทต่อปี อาชีพรับราชการ จำนวน 5 ครัวเรือน อาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ไก่ จำนวน 3 ครัวเรือน อาชีพช่างและบริการ 20 ครัวเรือน รายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 150,000 บาทต่อคนต่อปี รายได้เฉลี่ยของประชากร ปี พ.ศ. 2555 (ตามเกณฑ์ จปฐ.) 70,091 บาท ต่อคนต่อปี

ประชากรในหมู่บ้านมีการประกอบอาชีพทำสวนและหลังฤดูการเก็บเกี่ยว คือ การทำประมงมือเปล่าเป็นการจับสัตว์น้ำในบริเวณปากน้ำประแส เป็นการทำประมงด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้มือเปล่าในการจับกุ้ง หอย ปู ปลา โดยไม่ใช้อุปกรณ์จับสัตว์แต่อย่างใด การทำกะปิ น้ำปลา ไข่กน ในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงแบ่งขาย และมีกลุ่มรักษัสมุนไพรรวม ทำน้ำยาล้างจาน แชมพูสระผม น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นอาชีพเสริม ประชาชนมีทักษะฝีมือแรงงานที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ คือ การเกษตร ทำสวน เลี้ยงสัตว์ การปลูกผักไว้กินเอง เหลือกินรวบรวมกันไปขายที่ตลาด การทำประมง การตอกหมันเรือ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างก่อสร้าง ช่างทาสี ช่างตัดผม

ผู้นำ ประกอบด้วยผู้ใหญ่สมชาย ภักคีรี เป็นผู้ใหญ่วัย 60 ปี ผู้ช่วยศรีสุข เจริญสุข ผู้ช่วยครุฑทองเถื่อน นายสมพร ทองเถื่อน นายสุทิน บุญยิ่งเหลือ เป็นแกนนำในการบริหารและพัฒนาชุมชนหนองเสม็ดแดง โดยมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม มีความประพฤติที่ดี เป็นที่รักใคร่นับถือของประชาชนในตำบล คลองปูน มีคุณธรรมในการครองตน ครองคน ครองงาน ขยันในการประกอบอาชีพ จนมีฐานะที่มั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดีของนักปกครองท้องถิ่น เป็นผู้มีความตั้งใจใฝ่ใฝ่ในพระพุทธศาสนา ช่วยเหลือบุคคลอื่นที่มีความเดือดร้อนหรือด้อยกว่าตนเองเสมอ
2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส พุดจาสุภาพ เรียบร้อย ไม่พุดจาหยาบคาย ไม่ใจร้อน สุขุมรอบคอบ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา และเป็นกันเองกับทุกคน และส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดประชุมชุมชน ทุกวันที่ 4 ของเดือน เพื่อแสดงผลการดำเนินงาน นำเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชน และตรวจสอบการทำงาน
3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ กำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนหนองเสม็ดแดง ดังนี้
“ร่วมแรงพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐานส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเพื่อให้ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชนดี และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน”

โดยมีพันธกิจ คือ เป็นแหล่งส่งเสริมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นต้นแบบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศูนย์เรียนรู้ที่พัฒนาอย่างยั่งยืน เพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานในทุกภาคส่วน

มียุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน คือ ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รากฐานชีวิตการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารเคมี พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ด้านการสื่อสาร ผู้นำชุมชนมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในงานวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน เป็นการปลูกจิตสำนึกและสร้างความผูกพันให้ประชาชนรักใคร่สามัคคีปรองดอง โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชนและองค์กรเครือข่าย

5. การปฏิบัติอย่างจริงจัง มีการพัฒนาด้านสังคม การเมือง การปกครอง ประกอบด้วย

5.1 การอบรมเพิ่มประสิทธิภาพคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ชุมชน ปลูกจิตสำนึกในการไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง

5.2 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับปรุงแผนชุมชน จัดเวทีประชาคมคัดเลือกระบบกรรมการชุมชน

5.3 ได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มอาชีพ องค์กรต่างในหมู่บ้านให้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มต่าง ๆ มากมายให้การช่วยเหลือทั้งความรู้ เงินทอง ในการสนับสนุนกิจการของกลุ่มอาชีพ, องค์กรต่าง ๆ เป็นประจำ เช่น กลุ่มน้ำดื่มชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มรักษาสมุนไพรหอม กองทุนแม่ของแผ่นดิน ฯลฯ

5.4 ความสนใจในระเบียบ กฎหมายของทางราชการอยู่เสมอ เข้าร่วมอบรมทุกครั้ง เพื่อต้องการนำความรู้หรือทักษะที่ได้รับมานั้นถ่ายทอดหรือนำมาปฏิบัติในฐานะชุมชน

5.5 สร้างทีมงานในรูปแบบกรรมการของหมู่บ้าน (กม.) บ้านหนองเสม็ดแดง ได้ประชาคมชี้แจงนโยบายของฝ่ายปกครองให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้าน โดยใช้เวทีประชาคมประจำเดือนของหมู่บ้านคัดสรรบุคคลที่มีจิตอาสาที่จะพัฒนาหมู่บ้านที่มาจากกลุ่มฯ องค์กรต่าง ๆ เข้ามาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ปกครองประชาชนด้วยความสามัคคีและยึดหลักประชาธิปไตยและความถูกต้องเป็นพื้นฐานในการปกครองชุมชน

5.6 จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เหนือสิ่งอื่นใด ส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีประชาคมเป็นศูนย์กลางในการปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้รู้จักตอบแทนบุญคุณของแผ่นดิน ร่วมกันรับฟังข่าวสาร รู้จักวิเคราะห์ข่าวสาร และเฝ้าระวัง ความเคลื่อนไหวที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติและราชบัลลังก์ พุดคุยชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความวุ่นวายขึ้นในทุกระดับทั้งในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติ ทุกครั้งที่มีการพุดคุยหรือประชุมกัน จะพุดให้ประชาชนมีความรักชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องปกป้อง รักเคารพ เทิดทูนไว้เหนือสิ่งใด ทุกครั้งที่ทางรัฐบาลต้องการให้ประชาชนร่วมพลัง แสดงออกถึงความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในฐานะผู้นำของหมู่บ้านและประชาชนคนหนึ่ง ให้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนเต็มที่พร้อมทั้งเชิญชวน

ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้าร่วมแสดงพลังทุกครั้งไป และปลูกฝังให้ประชาชนในหมู่บ้าน
มีความรัก สามัคคี ความสมานฉันท์ ให้มีอยู่ในจิตสำนึกของทุกคน

การจัดทำแผนชุมชนหนองเสม็ดแดง มีดังนี้

1. การศึกษาชุมชน โดยการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติผู้นำชุมชน
สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้ง การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีชุมชน ใช้ในการทำ
ความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชุมชน เพื่อนำเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนชุมชน

2. การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการของชุมชน ชุมชนมีการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน
วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ในการวิเคราะห์
ศักยภาพของชุมชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยการระดมความคิดเห็นของ
สมาชิกในชุมชน นำไปสู่การสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหา จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของ
ชุมชน ดังนี้

2.1 จุดแข็ง (Strengths)

- 2.1.1 ผู้นำ/ สมาชิกกลุ่ม/ องค์กรที่เข้มแข็ง
- 2.1.2 มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตศูนย์สาธิตการตลาด
- 2.1.3 มีรายได้จากการทำการเกษตรตลอดทั้ง
- 2.1.4 มีภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างต่อเรือ การทำประมงมือเปล่า
- 2.1.5 เวทีชาวบ้านขึ้นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบ
- 2.1.6 มีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ 1 ส่งเสริมสุขภาพ

2.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

- 2.2.1 ดินถูกทำลาย มีการทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างกว้าง จากการผลิตเพื่อ
บริโภคแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น
- 2.2.2 การกู้หนี้ยืมสินมาซื้อรถขับกันเกินความจำเป็น
- 2.2.3 ไม่มีวัด สถานิอานามัย ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน
- 2.2.4 ขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยสำหรับการเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.3 โอกาส (Oppontunities)

- 2.3.1 มีเงินกองทุนหมู่บ้าน 1,000,000 บาท และเงินกู้ยืมจากธนาคารออมสิน
- 2.3.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย ให้การสนับสนุน
- 2.3.3 การคมนาคมสะดวกรวดเร็ว

2.4 ภัยคุกคาม (Threats)

- 2.4.1 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศซบเซาตกต่ำ

2.4.2 ปัญหาขาดแคลนน้ำใช้ในภาคการเกษตร

2.4.3 ผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาด

3. การจัดทำแผนชุมชน มีจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ความต้องการของชุมชน การนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความต้องการ การกำหนดโครงการ/ กิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาและจัดทำแผนชุมชนหนองเสม็ดแดง เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน ต่อไป

องค์กรเครือข่าย

องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน มีดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองเสม็ด ทุนหมุนเวียน 2,500,000 บาท

นายสมชาย ภัทศิรี เป็นประธานกลุ่ม

2. กองทุนหมู่บ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 1,500,000 บาท นายสมชาย ภัทศิรี เป็นประธานกลุ่ม

3. กลุ่มออมวันละบาทบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 30,000 บาท

นายครุณ ทองเถื่อน เป็นประธานกลุ่ม

4. กองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 40,000 บาท

นายชัยชนะ สีเสม เป็นประธานกลุ่ม

5. สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 800,000 บาท

นายสมชาย ภัทศิรี เป็นประธานกลุ่ม

6. กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลคลองปูน ทุนหมุนเวียน 100,000 บาท

นายสมชาย ภัทศิรี เป็นประธานกลุ่ม

องค์กรเครือข่ายด้านสังคม มีดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุบ้านหนองเสม็ดแดง/ อสม.

2. กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา

3. กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) เป็นหน่วยรักษาความสงบเรียบร้อย โดยประชาชน ที่ได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้านมาปฏิบัติงานเพื่อเป็นผู้ช่วยพัฒนากรอำเภอ โดยรณรงค์ให้ความรู้ในเรื่องประชาธิปไตย จากการปฏิบัติจริง

4. กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 50,000 บาท

5. กลุ่มน้ำดื่มชุมชนบ้านหนองเสม็ดแดง

องค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 70,000 บาท

นายครุณ ทองเถื่อน เป็นประธานกลุ่ม

2. กลุ่มปฎิอินทรีย์ชีวภาพบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 45,000 บาท
นายชัยชนะ สีเสมอ เป็นประธานกลุ่ม นายอุทิศ ภักดิ์ศิริ เป็นประธานกลุ่ม
3. กลุ่มประมงมือเปล่าบ้านหนองเสม็ดแดง
4. ธนาคารขยะบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 4,000 บาท นายศรีสุข เจริญสุข
เป็นประธานกลุ่ม

5. กลุ่มรักษัสมุนไพรรอบบ้านหนองเสม็ดแดง ทุนหมุนเวียน 30,000 บาท
น.ส.กัณฑ์ฤทัย กสิกรรม เป็นประธานกลุ่ม

ประเพณีของชุมชน มีดังนี้

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

วันเข้าพรรษา ประชาชนบ้านหนองเสม็ดแดง ร่วมกันตกแต่งประเทียบจ่านำพรรษา
เพื่อร่วมขบวนแห่เทียนจ่านำพรรษาไปถวายยังวัดต่าง ๆ ในตำบลคลองปูน และ
ตำบลปากน้ำกระแสด เป็นประจำทุกปี

วันสงกรานต์ เป็นวันปีใหม๋ไทย เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ
เป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เริ่มตั้งแต่วันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี มีการทำบุญตักบาตร
ฟังเทศน์ฟังธรรม การขนทรายเข้าวัด การก่อพระเจดีย์ทราย และฉลองพระทรายในวัด พร้อมกับ
สงรงน้ำพระพุทธรูป มีกิจกรรมสงรงน้ำ รดน้ำและเล่นน้ำ

วันทำดีเพื่อแม่ 12 สิงหาคมหาราชินีและ วันทำดีเพื่อพ่อ 5 ธันวาคมหาราช จัดกิจกรรม
วันทำดีเพื่อพ่อและแม่ ผู้ใหญ่สมชาย ภักดิ์ศิริ ประชุมร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านหนองเสม็ดแดง
เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมวันพ่อ วันแม่แห่งชาติ เป็นประจำทุกปี เพื่อสืบทอดประเพณีอันดีงาม
มีการกิจกรรม 2 ช่วง ภาคกลางวันร่วมกันพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน กลางคืนมีการจัด
กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ จุดเทียนชัยถวายพระพร การตั้งปณิธานทำดีเพื่อพ่อหลวง เพื่อแม่ของ
แผ่นดิน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมอพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ชุมชนหนองเสม็ดแดง
มีประชาชนที่มีภูมิปัญญาเฉพาะตัว ที่ประชาชนให้ความนับถือ และขอรับการช่วยเหลือ มีจำนวน
หลายคน ด้วยกัน เช่น

1. นางสำอาง ประกอบกิจ อายุ 60 ปี มีความรู้ความชำนาญ 2 ด้าน คือ ด้านสมุนไพรไทย
และการรักษาแบบไทยโบราณ มีความรู้ความชำนาญ ในการรักษาโรคที่เกี่ยวกับเด็ก เช่น โรคซาง
ลิ้นขาว ฯลฯ และด้านทางพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีตั้งศาลพระภูมิ ยกบ้านใหม่

2. นายบุญ นึกสม อายุ 69 ปี มีความรู้ความชำนาญด้านแพทย์แผนไทย รักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคผิวหนัง ผุพอง โรคเรื้อม เฝ็บวม ปวดท้อง ฯลฯ รักษาโรคด้วยยาสมุนไพรไทย

3. นายสำรอง นึกสม อายุ 40 ปี มีความรู้ความชำนาญ ด้านแพทย์แผนไทย รักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคผิวหนัง ผุพอง โรคเรื้อม เฝ็บวม ปวดท้อง ฯลฯ รักษาโรคด้วยยาสมุนไพรไทย และด้านการช่างฝีมือ มีความชำนาญงานด้านการต่อเรือประมง ประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านการต่อเรือ การตอกหมันเรือ ภูมิปัญญาด้านประดิษฐ์งานจากวัสดุเหลือใช้ ภูมิปัญญาด้านการทำประมงมือเปล่า (จับกุ้ง หอย ปู ปลา ด้วยมือเปล่า) ปราชญ์ชาวบ้าน มีการสืบทอดภูมิปัญญาให้กับบุตร หลาน เพื่อดำรงไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. จัดเวทีประชาคมทุกวันที่ 4 ของเดือน เพื่อเสนอปัญหาความต้องการ
2. การปฏิบัติตามกฎหมาย การรู้จักสิทธิหน้าที่ และระเบียบกติกาชุมชน
3. สมาชิกในชุมชนรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชน
4. การให้เกียรติซึ่งกันและกัน นับถือความเป็นอาวุโส
5. สนับสนุนและส่งเสริมการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข การจัดกิจกรรมวันเฉลิมพระชนมพรรษาและกิจกรรมพัฒนาชุมชน ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน และพิธีลงนามถวายพระพร

6. การสนับสนุนนโยบายรัฐบาล

6.1 ดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6.1.1 ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ วันละบาท จัดตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน

6.1.2 ส่งเสริมให้ผลิตปุ๋ยและปลูกผักเอง

6.2 ดำเนินการตามโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

6.2.1 จัดตั้งชุมชนเข้มแข็ง 1 ครัวเรือน (1 ครัวเรือน ดูแล 3 ครัวเรือน)

6.2.2 จัดตั้งกองทุนแม่ จัดหาทุนดูแลด้านยาเสพติดในชุมชนและส่งเสริมอาชีพ

6.3 สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันดำเนินการเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยจัดตั้งเวรยามในชุมชน ออกตรวจอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายชุมชนในเรื่องความปลอดภัยและป้องกันมิฉ้อฉล

6.4 สมาชิกในชุมชนมีผลิตผลผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ดังนี้

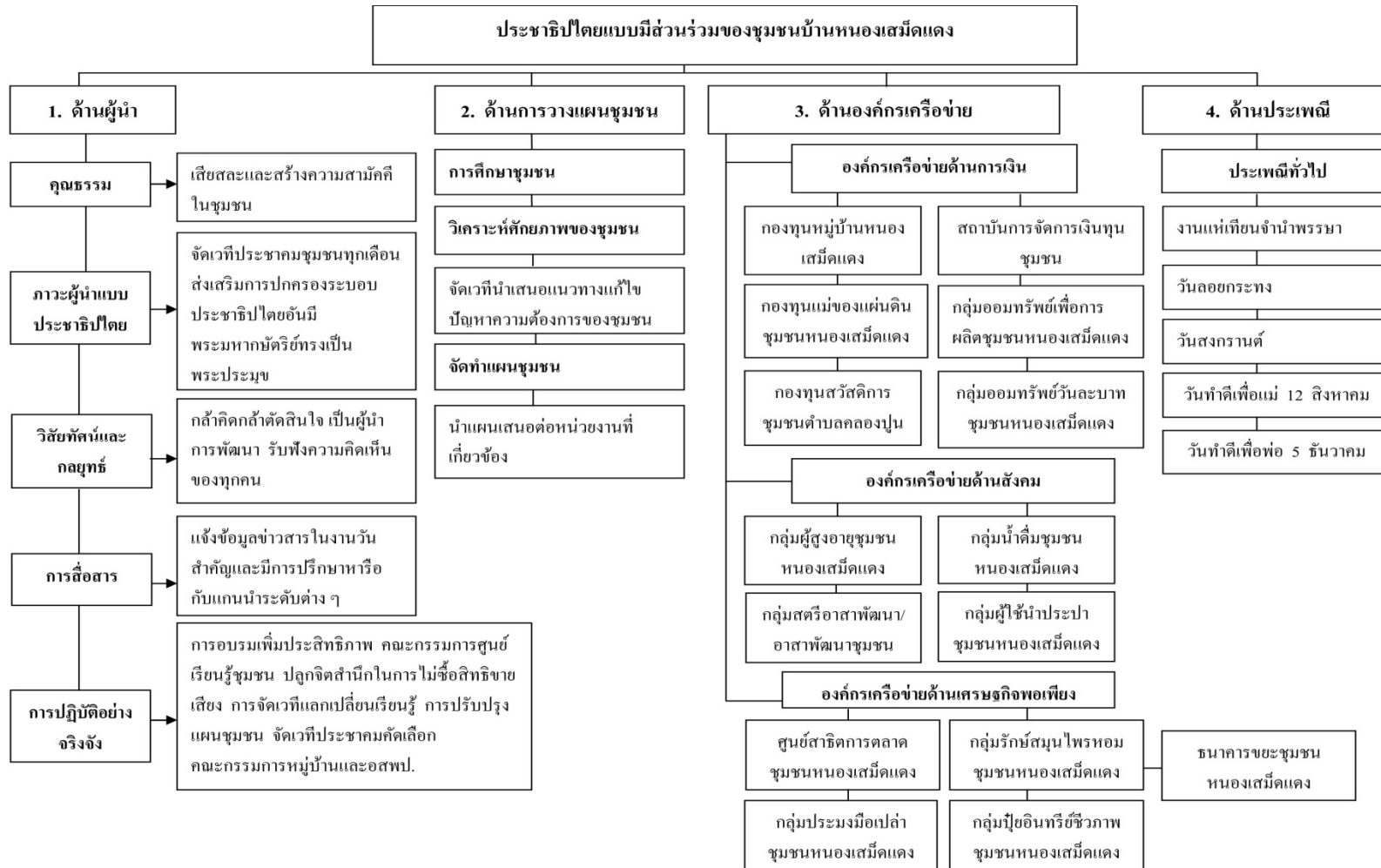
6.4.1 ผลิตน้ำดื่มชุมชน

- 6.4.2 ผลิตผักปลอดสารพิษ
- 6.4.3 แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ทูเรียนทอด กะปิ เป็นต้น
- 6.5 สมาชิกในชุมชนได้บริหารจัดการกองทุน กลุ่มออมทรัพย์มีการเก็บเงินออม
ทุกวันที่ 1 และ 2 มีการปล่อยกู้และชำระเงินทุกเดือน
- 6.6 สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสาธารณสุข
- 6.6.1 จัดตั้งธนาคารขยะ ดูแลความสะอาดในชุมชน
- 6.6.2 พัฒนาที่รกร้างสองข้างทาง
- 6.6.3 เปิดศูนย์เรียนรู้เรื่องชุมชนพึ่งตนเอง เป็นศูนย์แพทย์แผนไทย
7. เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม
บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั่งาม
- 7.1 ทุกวันที่ 4 ของเดือน ทุกกลุ่มองค์กรต้องมีการแสดงผลการดำเนินงาน
- 7.2 สมาชิกในชุมชนยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม โดยมีการทำบุญทุกวันสำคัญ เช่น
วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
- 7.3 สมาชิกในชุมชน สนับสนุนการรวมกลุ่มในการเสียสละแรงกายแรงใจ ทรัพย์สิน
อุทิศเวลาในการทำงานเพื่อส่วนรวม บริหารชุมชนโดยใช้เงินในชุมชนเป็นหลักพึ่งพิงภาครัฐ
ให้น้อยที่สุดและไม่คิดถึงผลประโยชน์ตอบแทน
- 7.4 การจัดกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ เพื่อส่งเสริมความสามัคคี
ในครอบครัว
- 7.5 มีการประชุมเพื่อปรับแผนพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
- 7.6 สมาชิกในชุมชนร่วมกันธำรงรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งามของท้องถิ่น รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำ
ประมงมือเปล่า ภูมิปัญญาหมอพั้นบ้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 7.7 มีการส่งเสริมยกย่องบุคคลตัวอย่างในชุมชนที่ประพฤติปฏิบัติตนดี เสียสละ
เพื่อส่วนรวม
8. เป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่
- 8.1 มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และขอบริจาคที่ดินเพื่อขุดสระน้ำขนาดใหญ่ ส่งเสริม
ให้ชุมชนใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า

8.2 สมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินงานในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล โดยการจัดตั้ง
ธนาคารขยะในชุมชน โดยระดมหุ้นจากสมาชิกในชุมชน มาบริหารจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะ
เพื่อขายเพื่อสร้างรายได้ให้สมาชิก

8.3 มีการผลิตปุ๋ยใช้เองในชุมชน เช่น การทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารในครัวเรือน

8.4 มีการปลูกป่าชุมชนสองข้างทาง และมีการอนุรักษ์สัตว์น้ำในเขตน้ำสาธารณ

ภาพที่ 17 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหนองเสม็ดแดง

ชุมชนทรัพย์ประเมิน

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนทรัพย์ประเมินเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม เดิมรวมอยู่กับหมู่บ้านเขาหอม ตั้งอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยมีคนจากต่างจังหวัดมาซื้อที่ดินจำนวน 400 ไร่ จากชาวบ้านในพื้นที่ ชื่อ นายเมิน เพื่อตั้งรกรากทำมาหากิน ซึ่งบริเวณที่ดินที่ซื้อนั้นมีคลองชลประทานเล็ก ๆ มีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกว่าชุมชนทรัพย์ประเมิน ต่อมาประชาชนเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงแยกออกมาจากหมู่บ้านเขาหอม ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดิมและตั้งเป็นชุมชนทรัพย์ประเมิน เมื่อปี พ.ศ. 2527 จนถึงปัจจุบัน

สภาพภูมิศาสตร์และที่ตั้ง พื้นที่ของชุมชนทรัพย์ประเมิน มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 8 บ้านจางวาง-บ้านโพธิ์ อำเภอโป่งน้ำร้อน

จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้ ติดกับ บ้านเขาหอม ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านวังกระทิง ตำบลโป่งน้ำร้อน และบ้านคลองเร็ว

ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านเขาหอม ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน

จังหวัดจันทบุรี

ประชากร มีประชากร 563 คน เป็นชาย 287 คน เป็นหญิง 276 คน มีจำนวนครัวเรือน 207 ครัวเรือน ผู้สูงอายุ 51 คน ครัวเรือน

ศาสนสถานที่สำคัญ ชุมชนทรัพย์ประเมินมีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัด โรงเรียนทรัพย์ประเมิน ศาลาประชาคมหมู่บ้าน ป้อมยามรักษาการ ศาลปู่ตา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่ชาวบ้านสักการบูชา

การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน คือ โรงเรียนบ้านทรัพย์ประเมิน ตั้งอยู่เลขที่ 30 หมู่ที่ 9 ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทรัพย์ประเมิน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521 มีลักษณะเป็นอาคารชั่วคราวหลังคามุงด้วยสังกะสี กั้นฝาด้วยไม้ไผ่ปลูกติดกับพื้นดิน มีขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 16.50 เมตร โดยนายเดช ทวีผล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 และประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกันสละทรัพย์และแรงงานสร้างขึ้น ค่าก่อสร้างประมาณ 50,000 บาท สำหรับที่ดินนั้นได้รับบริจาคจากนายทวีป ด่านดิวรพงษ์ บริจาคให้ 14 ไร่ 56 ตารางวาและได้ขออนุญาตจากอำเภอโป่งน้ำร้อนทำการเปิดสอน ตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2522 มี 2 ชั้น คือ ประถมศึกษาปีที่ 1

ประถมศึกษาปีที่ 2 มีนักเรียน 34 คน มีครู 2 คน คือ นางสาววรรณ ทวีผล และนางระเบียบ คงสอน โดยให้เป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านเขาหอม

ปี พ.ศ. 2523 ได้โอนโรงเรียนประชาบาลไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนได้ขอทำการเปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียน 47 คน ได้รับบรรจุครูใหม่อีก 4 คน แต่ไปช่วยราชการวัดสำโรง 1 คน และที่โรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน 1 คน คงมีครูทำการ 4 คน และโรงเรียนได้แต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนขึ้นจำนวน 22 คน เพื่อช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ

ปี พ.ศ. 2524 โรงเรียนบ้านทรัพย์ประเมิน ได้เปิดทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีนักเรียน 46 คน เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 ได้ขออนุญาตเปิดเป็นเอกเทศ โดยนางสุวรรณ ทวีผล เป็นผู้บริหารคนแรกในตำแหน่งครูใหญ่

ปี พ.ศ. 2536 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 99 คน

ปี พ.ศ. 2538 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ชั้นละ 1 ห้อง

ปี พ.ศ. 2541 ได้จัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 122 คน มีครู 8 คน

ปี พ.ศ. 2543 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 132 คน ว่าที่ร้อยตรีสุชาติ สงวนทรัพย์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ นางสาวธรรมา ทวีผล ย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ที่บ้านเขาหอม

ปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 170 คน มีข้าราชการครู 6 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน วิทยากรท้องถิ่น 1 คน โดยมีนายหนที แจ่มพลอย ได้รับคำสั่งให้มารักษาราชการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ บ้านทรัพย์ประเมิน มีข้าราชการครู 7 คน พนักงานราชการ 1 คน

ปี พ.ศ. 2551 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 122 คน มีข้าราชการครู 7 คน พนักงานราชการ 1 คน โดยมีนายภานพ แจ่มพลอย เป็นผู้บริหาร ซึ่งต่อมาได้รับคำสั่งย้ายไปดำรงตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2551 นายเดชาวัต ผลิพิซซ์ ได้รับคำสั่งให้มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทรัพย์ประเมิน ถึงปัจจุบัน

การคมนาคม หมู่บ้านทรัพย์ประเมิน อยู่ห่างจากอำเภอโป่งน้ำร้อน 23 กิโลเมตร ไปตามเส้นทางถนนทับไทร-คลองใหญ่ และห่างจากศาลากลาง จังหวัดจันทบุรี ตามเส้นทางจันทบุรี-สระแก้ว ระยะทาง 65 กิโลเมตร

อาชีพและการประกอบอาชีพ ชุมชนทรัพย์ประเมินมีพื้นที่ทำการเกษตร ทำสวนลำไย มะม่วง สละ ยางพารา ฝรั่ง มันสำปะหลัง มะละกอ มะกอกฝรั่ง มะกอกน้ำ มีการทำสวนครัว ปลูกพริก โหระพา กะเพรา แมงลัก มะเขือ หัวผักกาด เป็นต้น

ผู้นำ มีนายวิชัย ทองอาจ เป็นผู้ใหญ่นบ้าน ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. 2533 ผู้ช่วยผู้ใหญ่นบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อำนวยการ โรงเรียนทรัพย์ประเมิน เจ้าอาวาสวัดและผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านคุณธรรม ผู้นำส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยการประชุมประจำเดือนเพื่อชี้แจง ข่าวสารด้านต่าง ๆ การยอมรับเสียงข้างมากและรับฟังเสียงส่วนน้อย ดังนี้

1.1 ส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2 ส่งเสริมอุดมการณ์และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับราษฎรในชุมชน

1.3 ส่งเสริมดูแลให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมายและกฎ ระเบียบข้อบังคับของชุมชน

1.4 สร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท

2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมาย การสร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท มีกิจกรรมเทิดพระเกียรติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การปลูกจิตสำนึกในการรู้จักหน้าที่ของพลเมือง การสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนให้ความรู้เรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของประชาชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำส่งเสริมการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 ส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.2 ส่งเสริมอุดมการณ์และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับราษฎรในชุมชน

2.3 ส่งเสริมดูแลให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมายและกฎ ระเบียบข้อบังคับ

สร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท

3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการ คือ เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกผัก เลี้ยงปลา ผลผลิตของชุมชนมาแปรรูป

พันธกิจของชุมชน คือ จัดแหล่งงานมีรายได้ ลดอบายมุข ราษฎรไม่ออกไปเป็นแรงงานต่างถิ่น รายจ่ายลดลง

กำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ แปรรูปผลผลิตที่มีในหมู่บ้าน การผลิตปุ๋ยหมักใช้เอง มีแหล่งจำหน่ายสินค้าแปรรูป ปลูกทำเอง ส่งมาที่จุดศูนย์กลาง จำหน่ายสินค้าราคาถูก

4. ด้านการสื่อสาร มีการประชุมประจำเดือนชี้แจงข่าวสารต่าง ๆ และแนวทางแก้ไข ปัญหาของหมู่บ้านให้ประชาชนทราบ

5. การปฏิบัติอย่างจริงจัง การส่งเสริมความร่วมมือกับโรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมวันเด็ก การให้ความร่วมมือกับ กอ.รมน. ภาค 1 ฝึกอบรมราษฎรอาสาป้องกันภัยยาเสพติด การจัดเวรยามตรวจสถานที่ราชการ ชุมชนร่วมกับชุด ชรบ. เป็นขวัญกำลังใจให้ประชาชนปลอดภัย การจัดสวัสดิการในชุมชนสงเคราะห์ผู้ยากจนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

การจัดทำแผนชุมชน

กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากกิจกรรมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ทรัพยากรประเพณี มีดังนี้

1. การศึกษาชุมชน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ประวัติหมู่บ้าน ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบต่อชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลประชากร การคมนาคม

2. การวิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาของชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ข้อมูลศักยภาพชุมชน วิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. กชช.2 ค. โดยร่วมกันศึกษาสภาพปัญหา หาแนวทาง แก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรม โครงการที่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูล (ศักยภาพชุมชน) ข้อมูล จปฐ. และกชช. 2 ค.

ที่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/ โครงการ
1	ช่องทางการสื่อสาร ไม่ครอบคลุม	ขยายช่องทางการสื่อสาร	ปรับปรุงเสียงตามสาย
2	ปัญหาสุขภาพประชาชน	ส่งเสริมการออกกำลังกาย	จัดทำสนามกีฬา
3	ประชาชนมีค่านิยมการดื่มสุรา	ปรับเปลี่ยนค่านิยม	จัดทำป้าย แผ่นพับรณรงค์
4	ครัวเรือนบางครัวเรือน ยังไม่เข้าใจการรวมกลุ่ม	ส่งเสริมความเข้าใจและ การมีส่วนร่วม	จัดประชุม ประชาคม ชุมชน
5	รับประทานอาหาร ไม่ถูกสุขลักษณะ	ปรับเปลี่ยนค่านิยมและ ให้ความรู้	จัดทำแผ่นพับให้ความรู้ เรื่องอาหารปลอดภัย
6	หลักประกันสุขภาพ	จัดทำประชาคมหมู่บ้าน สสำรวจ	แก้ไขปัญหาผู้ไม่มีชื่อ ในทะเบียนบ้าน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ที่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/โครงการ
7	ครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์	ส่งเสริมการประกอบอาชีพ	อบรมแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร
8	ครัวเรือนยังไม่มีการออม	สร้างนิสัย	เก็บออมวันละ 2 บาท
9	มีการสูบบุหรี่	ปรับเปลี่ยนค่านิยม	จัดทำป้าย แผ่นพับรณรงค์
10	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กชช.2ค.	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	จัดทำกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วม
11	คุณภาพดิน	ปรับสภาพฟื้นฟูดิน	ทำปุ๋ยหมักปรับสภาพดิน
12	น้ำเพื่อการเกษตร	จัดหาแหล่งน้ำเพิ่ม	ขุดสระ สร้างฝาย ลอกคลอง
13	การมีงานทำ	อาชีพเสริม	จักสาน แปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีในหมู่บ้าน

2. การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน โดยสรุปเป็นรายเดือนทำให้ทราบรายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต ค่าใช้จ่ายในการอุปโภค บริโภค ทำให้ทราบสภาพปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

ตารางที่ 2 สรุปวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของหมู่บ้าน จำนวน 207 ครัวเรือน (เฉลี่ยเป็นรายเดือน)

รายรับ	จำนวนเงิน	รายจ่าย	จำนวนเงิน/ บาท
1. ขายผลผลิต	29,000,000	1. รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต	
2. รับจ้าง	500,000	1.1 ค่าพันธุ์สัตว์	50,000
3. ค้าขาย	400,000	1.2 ค่าสารเคมีเพื่อการผลิต ปุ๋ย ยากฆ่าแมลง	30,000
		1.3 ค่าจ้าง/ ค่าแรง/ ค่าเช่า	4,000,000
		1.4 ค่าเครื่องจักรต่าง ๆ ค่าน้ำมันและอื่น ๆ	150,000

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายรับ	จำนวนเงิน	รายจ่าย	จำนวนเงิน/ บาท
		2. รายจ่ายที่เป็นค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค	
		2.1 ค่าอาหาร	4,000,000
		2.2 ค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย	40,000
		2.3 ค่ารักษาพยาบาล	50,000
		2.4 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	2,000,000
		2.5 ค่าเดินทาง	6,000,000
		2.6 ค่าน้ำ ค่าไฟ	100,000
		2.7 ค่าโทรศัพท์	1,400,000
		2.9 ค่าของใช้ส่วนตัว	60,000
		2.10 ค่าบันเทิง หวย และการพนัน	480,000
		2.11 ค่าสุรา	500,000
รวมรายเดือน	2,491,666.60	รวม	2,650,000
รวม	29,900,000	รวม	31,800,000

จากการจัดทำสรุปวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของหมู่บ้าน จำนวน 207 ครัวเรือน (เฉลี่ยเป็นรายเดือน) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน โดยสรุปเป็นรายเดือนทำให้ทราบรายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต ค่าใช้จ่ายในการอุปโภค บริโภค โดยร่วมกันศึกษาสภาพปัญหาหาแนวทางแก้ไขปัญหา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาการใช้จ่ายของชุมชน

ที่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/ โครงการ
1	ค่าพันธุ์สัตว์	ซื้อเฉพาะแม่พันธุ์	เพาะพันธุ์เอง
	ค่าสารเคมีเพื่อการผลิต ปุ๋ย	ลดค่าใช้จ่าย	ทำปุ๋ยใช้เอง
	ยามาแมลง		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ที่	สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/ โครงการ
	ค่าจ้าง/ ค่าแรง/ ค่าเช่า	ลดการจ้างแรงงาน	ทำเอง
	ค่าเครื่องจักรต่าง ๆ ค่าน้ำมัน และอื่น ๆ	ใช้รถเท่าที่จำเป็น	ใช้น้ำมันไบโอดีเซล
	ค่าอาหาร	ลดรายจ่าย	ปลูกผัก เลี้ยงปลาไว้ รับประทาน
	ค่าเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย	ซื้อเท่าที่จำเป็น	ลดการใช้ของฟุ่มเฟือย
	ค่ารักษาพยาบาล	ตรวจสอบสุขภาพ	ออกกำลังกาย รับประทาน อาหารมีประโยชน์
	ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	เรียน โรงเรียนในชุมชน	ส่งเสริมให้มีสถานศึกษา ในชุมชน
	ค่าเดินทาง	ลดการใช้น้ำมัน ไปด้วยกัน วางแผน ก่อนการเดินทาง	การณรงค์
	ค่าน้ำ ค่าไฟ	ใช้เท่าที่จำเป็น	การณรงค์
	ค่าโทรศัพท์	1 บ้าน ต่อ 1 เมตร	ใช้โทรศัพท์ร่วมกัน
	ค่าของใช้ส่วนตัว	ประหยัดในการใช้สิ่งของ	การณรงค์
	ค่าบันเทิง หวย และการพนัน	ไม่เล่นการพนัน	การณรงค์
	ค่าสุรา	ไม่ดื่มสุรา เข้าวัดงดสุรา	การณรงค์

3. มีการทำประชาคมแผนชุมชน ในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ซึ่งในแผนชุมชน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของชุมชน 2) สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และ 3) โครงการต่าง ๆ รายละเอียดโครงการทั้งหมด และภาพประกอบการจัดทำโครงการทั้งหมดของชุมชน

วิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพชุมชน

1. จุดแข็ง

มีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนปื๊ยา กองทุน กข.คจ. กลุ่มสตรี กลุ่มออม. กลุ่ม อปพร. ผู้ประสานพลังแผ่นดิน ชมรมฉาบฉวยหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

2. จุดอ่อน

2.1 ประชาชนในชุมชนขาดเงินทุนหมุนเวียน

2.2 มีกองทุนแต่เงินยังไม่เพียงพอ

2.3 กู้เงินและเป็นหนี้ในระบบ

2.4 ผู้สูงอายุได้เบี้ยยังชีพไม่ทั่วถึง

3. โอกาส

3.1 ให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก

3.2 ส่งเสริมราย ได้แก่ สตรี

3.3 ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

3.4 ส่งเสริมกีฬาหมู่บ้าน

3.5 ส่งเสริมอาชีพคนในชุมชน

4. อุปสรรค

4.1 ฝนไม่ตกตามฤดูกาล

4.2 ปื๊ยา ขาฆ่าแมลงมีราคาแพง

4.3 แหล่งน้ำทำการเกษตรไม่เพียงพอ

4.4 ราคาน้ำมันแพง

4.5 ฟ้าไร ฟ้าสวน ลำไย ราคาตกต่ำ

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพชุมชนทรัพย์ประเมิน นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการประชุมร่วมกันของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนทรัพย์ประเมิน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนทรัพย์ประเมิน

ที่	ปัญหา/ ความต้องการ	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/ โครงการ
1	แหล่งเงินทุน	แหล่งเงินทุนมี น้อย	จัดหาแหล่งเงินทุน เพิ่ม	จัดตั้งกองทุนออมวันละ 2 บาท
2	แหล่งน้ำทำ การเกษตร	น้ำไม่พอใช้	หาแหล่งน้ำเพิ่ม	ขยาย ลอกคลอง ขุดสระ
3	แหล่งน้ำอุปโภค บริโภค	ไม่พอใช้ในช่วง แล้ง	หาที่กักเก็บน้ำ ขนาดใหญ่	ทำที่กักเก็บน้ำ จัดหาแท้ง เก็บน้ำ
4	แหล่งรวบรวม สินค้า	ไม่มีแหล่ง รวบรวมสินค้า	หาดลาดแหล่ง รวบรวมสินค้า	รวมกลุ่มจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อรวบรวม จัดจำหน่าย สินค้า
5	อาชีพเสริม	ขาดทักษะด้าน การประกอบ อาชีพ	จัดอบรมส่งเสริม อาชีพแก่ชุมชน	การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผลไม้
6	เทคนิคใหม่ ภาคเกษตร	ไม่มีองค์ความรู้ เทคนิคใหม่ ๆ	อบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับเทคนิค ด้านการพัฒนา การเกษตร	อบรมเกษตรกรทฤษฎีใหม่
7	ใช้เลือดออก	มีการระบาด	กำจัดแหล่ง เพาะพันธุ์ยุง	รณรงค์ให้ประชาชนกำจัด แหล่งเพาะพันธุ์ยุง
8	เส้นทางชำรุด	ขาด การบำรุงรักษา	ปรับปรุงพื้นถนน	การซ่อมบำรุงจาก หน่วยงานรัฐ
9	ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ	เกิดความแห้งแล้ง	หาแหล่งกักเก็บน้ำ	ร่วมกันจัดทำฝายน้ำล้น
10	แหล่งน้ำตื้นเขิน	ดินพังทลาย	ทำเครื่องป้องกัน ตลิ่งพัง	ขุดลอกคูคลอง แหล่งน้ำ
11	น้ำเซาะถนนชำรุด	ฝนตกหนัก	ทำท่อลอดเหลี่ยม คลองสายทรัพย์ ตะเคียน	ร่วมกันจัดทำท่อลอดเหลี่ยม คลองสายทรัพย์ตะเคียน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ที่	ปัญหา/ ความต้องการ	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	กิจกรรม/โครงการ
12	ไฟฟ้าไม่เพียงพอ	ไฟฟ้า ไม่ครอบคลุม ทุกครัวเรือน	นำเสนอปัญหาและ โครงการขยายเขต ไฟฟ้า ซอยคลอง ขนุน	ขยายเขตไฟฟ้า ซอยคลองขนุน คลองเสารี่
13	ประปาไม่เพียงพอ	บางครัวเรือนไม่มี มีประปาใช้	นำเสนอปัญหาและ โครงการขยาย เขตประปา	ขยายเขตประปา
14	ประปาหมู่บ้านไม่ สะอาด	ระบบกรองน้ำ ชำรุด	ซ่อมบำรุงระบบ กรองน้ำ	-
15	น้ำล้นท่อ	ท่อระบายน้ำมี ขนาดเล็ก	วางท่อระบายน้ำ ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น	การก่อสร้างท่อระบายน้ำ
16	เส้นทางสัญจรใหม่	เส้นทางสัญจร ไม่สะดวก	เสนอให้มีการขยาย เส้นทางใหม่	-
17	การศึกษาเด็กเล็ก	ไม่มีศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก	จัดตั้งศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก	-
18	ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส	ไม่ได้รับการดูแล	สนับสนุนเบี้ย ยังชีพและจัดหางาน	หากิจกรรมให้ผู้สูงอายุทำ
19	ป้ายบอกชื่อซอย	หลงทางเสีย น้ำมัน	สะดวกแก่ การเข้าซอย	จัดทำป้ายบอกชื่อซอย
20	การกีฬา	เยาวชนเกี้ยวข้อง ยาเสพติด	ส่งเสริม การออกกำลังกาย	จัดกิจกรรมการออกกำลังกาย
21	ต้นทุนการเกษตร สูง	ปุ๋ย-ยาแพง	อบรมการทำปุ๋ย หมักอัดเม็ด	ศึกษาดูงาน

องค์กรเครือข่าย

ชุมชนทรัพย์ประเมิน มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เป็นเครือข่ายและมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และการดำรงชีวิตแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบด้วย

1. กองทุนเงินล้าน มีสมาชิก จำนวน 140 คน เงินกองทุน 1,520,000 บาท
2. กองทุน กข. คจ. มีสมาชิก จำนวน 29 คน เงินกองทุน 294,000 บาท
3. กองทุนออมทรัพย์ มีสมาชิก จำนวน 108 คน เงินกองทุน 396,500 บาท
4. กองทุนสตรีอาสาหมู่บ้าน มีสมาชิก จำนวน 39 คน เงินกองทุน 100,000 บาท
5. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีสมาชิก จำนวน 14 คน เงินกองทุน 132,000 บาท
6. กองทุนหมุนเวียน มีสมาชิก จำนวน 14 คน เงินกองทุน 198,000 บาท
7. กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีสมาชิก จำนวน 207 คน เงินกองทุน 41,800 บาท
8. กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน มีสมาชิก จำนวน 140 คน เงินกองทุน 300 บาท

ประเพณี ประชาชนของชุมชนทรัพย์ประเมิน มีดังนี้

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

ชุมชนทรัพย์ประเมินมีการทำบุญตามวัฒนธรรมประเพณี ที่สืบทอดกันมา มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง สงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ทำบุญกลางบ้าน ทำบุญตักบาตรในวันพระ เทศกาลทางศาสนา การแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีประเพณีที่สำคัญ เช่น การทำบุญ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ที่บริเวณหน้าศาลปู่ตาที่เป็นสถานที่สักการบูชา อาหารที่นำมา คือ ข้าวสวย ไข่ต้ม ไก่ต้มทั้งตัว เหล้าขาว น้ำหวาน น้ำเปล่า เป็นต้น

ภาพที่ 18 การทำบุญกลางบ้าน ชุมชนทรัพย์ประเมิน

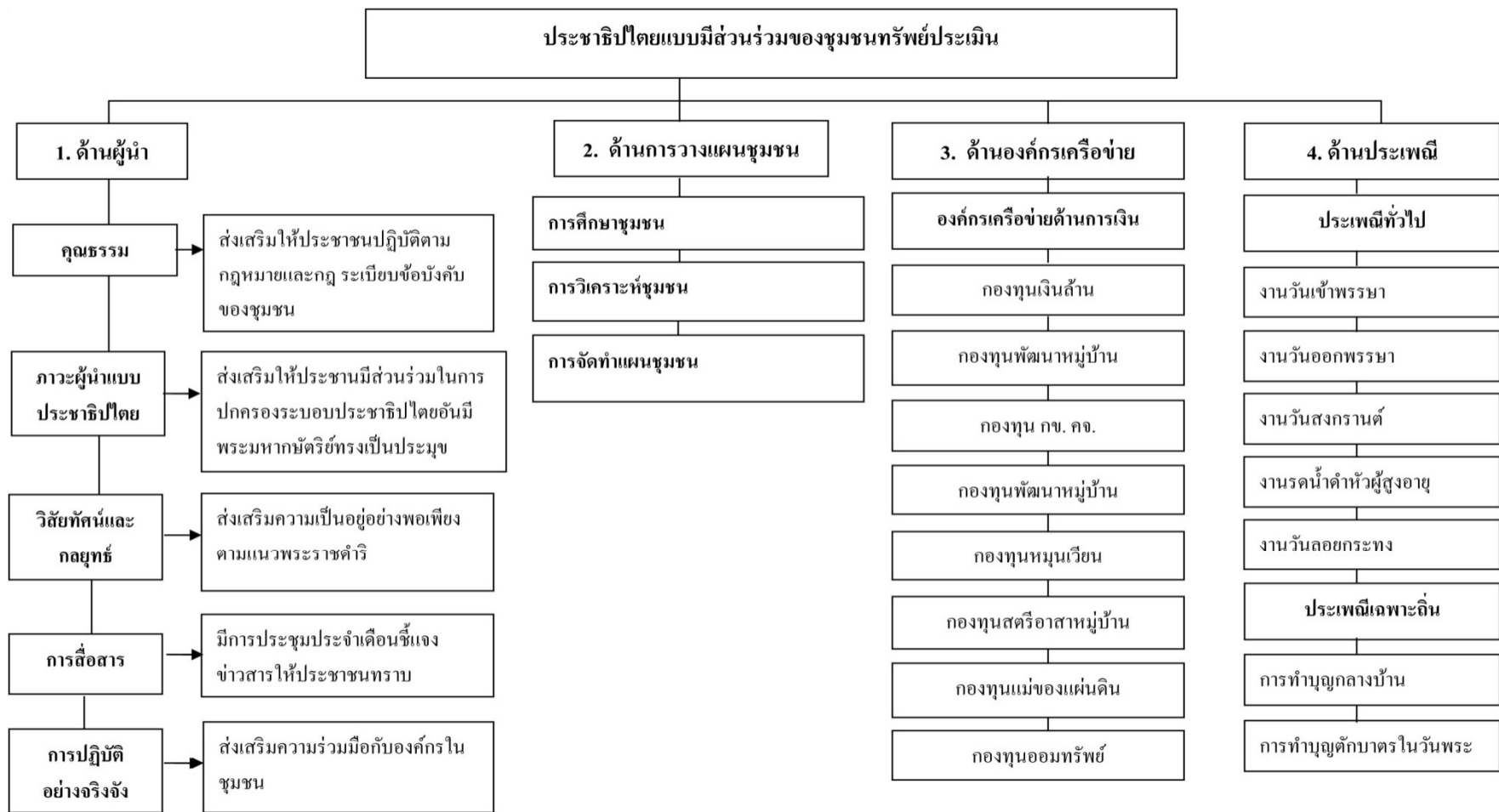
กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนรวมได้หลากหลายวิธีและมีการยอมรับด้วยเหตุผล โดยมีกิจกรรม คือ
 - 1.1 การประชุมประชาคม
 - 1.2 การปฏิบัติตามข้อตกลงชุมชนอย่างเคร่งครัด
2. การเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
 - 2.1 จัดกิจกรรมการเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
 - 2.2 การสร้างความรักความเข้าใจในการรู้จักหน้าที่ของพลเมืองที่ดี
 - 2.3 การสร้างความสมานฉันท์ของคนในชุมชน
 - 2.4 ดำเนินตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.5 สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคให้กับประชาชน
3. การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 การส่งเสริมการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน ส่วนที่เหลือขายเป็นรายได้สำหรับครัวเรือน การทำขนมไทยจากกล้วยชนิดต่าง ๆ การทำปุ๋ยชีวภาพจากพืชที่เหลือใช้
 - 3.2 การผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพ
 - 3.3 การทำโรงสีข้าวขนาดเล็ก
 - 3.4 การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่งเสริมให้ประชาชนออมเงินทุกเดือน
4. การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบล
 - 4.2 ส่งเสริมให้ประชาชนยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม เข้าวัดปฏิบัติธรรม
 - 4.3 การร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ตัดหญ้า ปลูกต้นไม้ สมาชิกที่ไม่ว่างจะร่วมบริจาคทรัพย์ เช่น น้ำมัน อาหาร เครื่องดื่ม
 - 4.4 การสร้างความสมานฉันท์ในครอบครัว โดยการพบปะพูดคุยกันเดือนละครั้ง
 - 4.5 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน
5. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 - 5.1 ประชาชน ครูและนักเรียนร่วมกันปลูกต้นไม้ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2 การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านถึงประโยชน์และความสำคัญ
ในการรักษาสีงแวดล้อม การดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่า

5.3 การทำเกษตรอินทรีย์ โดยการลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี การทำปุ๋ยหมัก
ปุ๋ยชีวภาพ นำกลับมาใช้ปลูกผลไม้

5.4 การคัดแยกขยะ เป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชน

ภาพที่ 19 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนทรัพย์ประเมิน

ชุมชนห้วงบอน

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติความเป็นมา ชุมชนห้วงบอน ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นชุมชนริมชายฝั่งทะเล ในอดีตการคมนาคมไม่สะดวก ประชาชนส่วนใหญ่ใช้การคมนาคมทางน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง ในสมัยก่อนมีเรือสำเภามาเล่นเข้ามาหาน้ำและอาหารในบริเวณพื้นที่ หมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นป่าดงดิบใกล้เทือกเขาบรรทัดและมีเชื้อชุมมาก ลูกเรือที่เข้ามาถูกเสือกัดตาย และต่างหนีตายกันอลหม่านบางคนหนีขึ้นไปบนต้นขนาง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความถี่มาก เมื่อปีนขึ้นไปบนกิ่งไม้ก็จะรอดตกลงมา จึงเป็นที่มาของชื่อชุมชนไม้รูด

ชุมชนไม้รูดเป็นส่วนหนึ่งของตำบลกลองใหญ่แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าแยกออกมาเมื่อใด โดยได้รับการประกาศจากกระทรวงมหาดไทยเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2540 ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 40 และ มาตรา 41 มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีนายสุรศักดิ์ อินทรประเสริฐ เป็นกำนันตำบลไม้รูด และเป็นประธานกรรมการบริหาร โดยตำแหน่งคนแรกต่อมาได้เปลี่ยนเป็นตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีนายสนทยา กล่อมสังข์ เป็นนายกคนแรก (พ.ศ. 2544-2548) ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลไม้รูด ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง พื้นที่ของชุมชนห้วงบอน ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นพื้นที่ราบระหว่างริมทะเลกับเชิงเขา ลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียวยาว ทอดตัวไปกับทิวเขาอันสวยงาม และหาดทรายสีขาวที่ทอดตัวไปกับเทือกเขาบรรทัด เป็นเส้นแบ่งเขตแดนไทย-กัมพูชา และชายฝั่งทะเลอ่าวไทย โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 1 ชุมชนไม้รูด ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

ทิศใต้ ติดกับ ชุมชนหนองน้ำดำ หมู่ 2 บ้านหนองม่วง ตำบลไม้รูด

อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

ทิศตะวันออก ติดกับ ประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดกับ ทะเลอ่าวไทย

ประชากร ชุมชนห้วงบอนมีประชากร 642 คน เป็นชาย 329 คน เป็นหญิง 313 คน มีจำนวนครัวเรือน 213 ครัวเรือน

สถานที่สำคัญ มีสถานที่สำคัญ คือ ศาลาประชาคมชุมชน โรงเรียนวัดหนองม่วง ศาลาหลวงพ่อขาว

การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน มีสถานศึกษาที่สำคัญ คือ โรงเรียนหนองม่วง มีแหล่งเรียนรู้วิถีการเกษตรชุมชน ในเรื่องการทำไร่นาสวนผสมเป็นแหล่งเรียนรู้ในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

การคมนาคม การคมนาคมของชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สามารถเดินทางไปตามถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ห่างจากตัวจังหวัดตราด ประมาณ 57 กิโลเมตร ระยะห่างจากอำเภอประมาณ 17 กิโลเมตร

อาชีพและการประกอบอาชีพ ประชาชนในชุมชนประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และประชาชนยังมีอาชีพทำนา และทำการเกษตร ปัจจุบันประชาชนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดในการประกอบอาชีพ โดยให้ความสำคัญกับการทำนาควบคู่กับการประกอบอาชีพประมง เนื่องจากการประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียวทำให้ประชาชนมีหนี้สินจากภาวะต้นทุน เช่น น้ำมันมีราคาสูงขึ้น ประกอบกับผู้นำชุมชนเห็นว่าอาชีพทำนา ทำให้ประชาชนในหมู่บ้าน มีความใกล้ชิดผูกพันกัน โดยมีสมาชิกในชุมชนที่ทำนา จำนวน 17 ราย มีพื้นที่ 182 ไร่

ผู้นำ ชุมชนห้วยบอนในปัจจุบัน คือ นางประวิง นิ่มมาก ผู้ใหญ่บ้าน นางสาวนิตา เขียวจิติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง นายบรรจง บุญช่วย และนายสุวิชัย นิ่มมาก เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการปฏิบัติงานที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม ผู้นำมีความประพฤติและปฏิบัติตนดีเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนโดยใช้หลักศาสนา โดยการปฏิบัติตนตามศีล 5 ข้อ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุรา ยาเสพติด นอกจากนี้เชิญชวน ลูกบ้านเข้าวัด ทำกิจกรรมทางศาสนา สม่่าเสมอ เช่น การทำบุญทุกวันพระ การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ประเพณีตักบาตรเทโว การแห่เทียนจำนำพรรษา ร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองม่วง โดยมีคณะครู และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกปี มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นผู้ที่มิบุคลิกภาพดี มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตดี มีทักษะในการปรับตัวเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย มีความมั่นใจในตนเอง เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือลูกบ้านและทุก ๆ คนได้ เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานต่าง ๆ โดยการประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นผู้เอาใจใส่ในการนำข้อราชการ และน่านโยบายของรัฐไปประชุมชี้แจงให้ประชาชนทราบ ประชุมประชาคมชุมชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และร่วมการประชุมร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ

3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน “เป็นชุมชนที่มีความสงบสุข ประชาชนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ในการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง ” ในการทำงาน กำเนียงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม บนพื้นฐานของความพอเพียงและยึดตามแนวปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามกำลังและความสามารถที่ทำได้ ส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น การทำประมงเชิงอนุรักษ์ ใช้วนตาห่างในการจับสัตว์น้ำ

4. ด้านการสื่อสาร ผู้นำชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกครั้งมีการวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติงานร่วมกันและการติดตามผลงานทุกครั้ง

5. การปฏิบัติงานอย่างจริงจัง มีความรู้ความเข้าใจในระเบียบราชการ กฎหมาย เช่น การใกล้เคียงข้อพิพาท เข้าใจและมีความรู้ระเบียบราชการของสถานศึกษา จากการทำเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านหนองม่วง มุ่งมั่นสร้างทีมงาน คณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนดและบริหารงาน โดยยึดหลักประชาธิปไตย ดังนี้

5.1 ใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นมติในการตัดสินใจและให้มีหัวหน้าคุ้มบ้านในการดูแลประชาชนในระดับย่อย เพื่อง่ายในการบริหารงาน หากมีปัญหาหรือการหาหรือต่าง ๆ จะเรียกคณะกรรมการชุมชนและหัวหน้าคุ้มบ้านมาประชุมหารือก่อนแล้วจึงแจ้งประชาชนทราบในที่ประชุมประชาคม

5.2 มีความอดุสหาหะ อดทน ฝึกฝนทุกเรื่อง โดยเฉพาะการใช้คอมพิวเตอร์ ในการอำนวยความสะดวก ความคล่องตัวของการทำงาน การทำงานจะมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกครั้ง มีการวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติงานร่วมกันและการติดตามผลงานทุกครั้ง

5.3 เอาใจใส่ในการสืบสวนเหตุการณ์ จงรักภักดีต่อชาติ และพระมหากษัตริย์ โดยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น การวางพวงมาลา เนื่องในวันปิยมหาราช 23 ตุลาคม ของทุกปี การร่วมถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในวันที่ 12 สิงหาคม ร่วมถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 5 ธันวาคม ชุมชนมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ
พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

5.4 การจัดเวรยามป้องกันภัยกลางคืนเพื่อความปลอดภัยของประชาชนและความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน จัดคุ้มบ้านให้มีหัวหน้าคุ้มบ้านดูแล รายงานข้อมูลข่าวสารให้ทราบการดูแลความสงบสุข มั่นคง ปลอดภัย ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ การปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย และส่วนราชการอื่น จนเกิดผลดียิ่ง การปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด จัดให้มีสายข่าวตามโครงการตาสัปปะรด ให้รายงานข่าวสารยาเสพติด มีการประชาคมค้นหาผู้เสพ ผู้ค้ายาเสพติด โดยวิธีลับตามยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด ส่งเสริมและเพิ่มกำลังประชาชนในการป้องกันแก้ไข

ปัญหาหาเสพติดให้เป็นรั้วชุมชน พัฒนากองทุนแม่ของแผ่นดินให้เข้มแข็งให้เป็นแนวทางป้องกัน และแก้ไขปัญหาหาเสพติด จัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดทุกปี รั้วชายแดน ส่งเสริมเพิ่มกำลัง ป้องกัน เป็นหู เป็นตาในการป้องกันยาเสพติด เนื่องจากพื้นที่รับผิดชอบอยู่ติดกับชายแดนกัมพูชา รั้วสังคัมร่วมแก้ปัจจัยเสี่ยงและพื้นที่เป้าหมายในอำเภอ หมู่บ้าน สถานศึกษา ร่วมกำหนด ป้องกัน แก้ปัญหาสถานศึกษาเกี่ยวข้องกับปัญหาหาเสพติด รั้วครอบครัว ส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้ เข้มแข็งไม่ให้คนในครอบครัวติดยาเสพติด เน้นคณะทำงานด้านยาเสพติด นำผู้ติดยาเข้าสู่ กระบวนการบำบัดด้วยความสมัครใจ ดำเนินการแก้ไขปัญหากลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยง เช่น มีข้อมูล เยาวชนในกลุ่มเสี่ยง การป้องกันยาเสพติดให้กับเยาวชน เช่น การสนับสนุนให้เล่นกีฬา การอบรม ยาเสพติด การจัดกิจกรรมป้องกันยาเสพติด ส่งเสริมสนับสนุนภารกิจและนโยบายการจัดระเบียบ สังคม โดยร่วมกับเจ้าหน้าที่ ตรวจตรา จับกุมแหล่งอบายมุข บ่อนการพนัน หรือรายงานแหล่ง อบายมุขที่ปฏิบัติผิดกฎหมายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อดำเนินการตามกฎหมาย ร่วม โครงการอบรมกองกำลังประชาชน เพื่อจัดระเบียบชายแดน กับหน่วย ชป.ที่ 23 จัดเวรยามป้องกัน รักษาความสงบภายในหมู่บ้าน

5.5 การแก้ปัญหาความยากจน สนับสนุน การดำเนินงานของชุมชนพอเพียง อย่างต่อเนื่องตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการตามนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน จัดทีมเกาะประตูบ้านสำรวจครัวเรือนที่มีปัญหาความยากจน สร้างความตระหนักแก่ประชาชน เยาวชนให้ตามรอยพระราชดำรัสปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ แก่ประชาชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการเรื่องเลี้ยงปลาคูก โครงการเลี้ยง ไก่ไข่ โครงการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) โครงการส่งเสริมอาชีพประมง (ประมงชายฝั่ง) สนับสนุนกิจกรรมการลดรายจ่ายเพิ่มราย ได้แก่ ประชาชน เช่น โครงการทำน้ำยาอเนกประสงค์ โครงการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ โครงการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้ภายในครัวเรือน โครงการ จัดตั้งกลุ่มแปรรูปอาหาร

5.6 การป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบ โดยส่งเสริมบทบาท การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือเครือข่ายประชาชนในการจัดการทุจริตประพฤติมิชอบใน วงราชการเสริมสร้างค่านิยม จิตสำนึกในการปฏิบัติงานอย่าง สุจริต มีคุณธรรม จริยธรรม และ ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในพฤติกรรมทุจริตประพฤติมิชอบ สร้างจุดตรวจห้วงบอนโดยการมีส่วนร่วม จากทุกคนในชุมชน ส่งเสริมให้คณะกรรมการชุมชน และคนใกล้ชิดมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน อย่างซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม จริยธรรม อบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการ ในการมีจิตสำนึกที่ดี ตามแนวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

5.7 การปราบปรามผู้มีอิทธิพล โดยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้เข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินการกับภาครัฐในการปราบปราม จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง และให้คอยเป็นหูเป็นตาดูแลความเรียบร้อย ความสงบสุข แหล่งอบายมุขต่าง ๆ

5.8 ปฏิบัติงานตามนโยบายสำคัญของกระทรวงมหาดไทย เช่น จัดให้มีทำ แผนพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ให้มีการนำเสนอปัญหาความต้องการ โครงการ/ กิจกรรมที่จะแก้ปัญหาหรือสนองต่อความต้องการของประชาชน แล้วนำมาจัดลำดับ ความสำคัญของโครงการ จัดทำเป็นแผนพัฒนาชุมชน แล้วมีการประสานแผนไปยังอำเภอ อบต. และส่วนราชการต่าง ๆ การช่วยเหลือลูกบ้านที่ประสบภัยต่าง ๆ เช่น ภัยจากพายุ น้ำท่วม ภัยแล้ง การรวมตัวของประชาชนในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เช่น การตั้งกลุ่มแม่บ้าน การตั้งกลุ่มเกษตรกร การจัดตั้งกองกำลังประชาชน เพื่อจัดระเบียบชายแดน การส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ชุมชนห้วงบอนเพื่อการออม การทำโรงสีข้าวที่ลดต้นทุน ขายข้าวในราคาถูกเพื่อช่วยเหลือ ชาวบ้าน งานด้านการตรวจสอบแนวเขตหรือเอกสารสิทธิ์ที่ดินของชาวบ้าน การระวาง ชี้นำเขต ที่ดิน การป้องกันการรุกกล้าที่สาธารณประโยชน์ งานด้านการป้องกันป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งกลุ่มดูแลทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้าน การรุกกล้าพื้นที่ป่าโกงกาง งานด้านการทหา รงานด้านสาธารณสุข การร่วมกิจกรรมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน และ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ งานด้านป้องกันและระงับการแพร่ระบาดของโรค เช่น การฟันหมอกควัน ฆ่ายุงลาย ไล่ทรายอะเบท

5.9 การส่งเสริมการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยการเลือกตั้งในทุกระดับ และมีการดำเนินงานตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น การประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ เป็นผู้เอาใจใส่ในการนำข้อราชการ ประกาศ ระเบียบ กฎหมาย และนโยบายของรัฐไป ประชุมชี้แจงให้ราษฎรในหมู่บ้านทราบ และอบรมชี้แจง ดูแลทุกข์สุขของประชาชน เป็นผู้เอาใจใส่ตรวจตราท้องที่ การอำนวยความสะดวกกรรมแก่ประชาชน การรักษาความสงบเรียบร้อย ภายในตำบล หมู่บ้าน และการป้องกันภัย พิบัติต่าง ๆ ดังนี้

5.9.1 จัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำชุมชน ทำให้ปัญหาอาชญากรรมหรือ แหล่งอบายมุขในชุมชนลดลง

5.9.2 จัดตั้งเครือข่ายการข่าวในการป้องกันเหตุร้าย การปราบปรามอาชญากรรม ร่วมกับอำเภอ

5.9.3 จัดตั้งชุดปฏิบัติการประจำชุมชน ที่มีความพร้อมในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติ/ อุบัติเหตุ เช่น ชุด ชรบ. หมู่บ้าน อปพร. คณะกรรมการชุมชน หัวหน้าคุ้มบ้าน หรือจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย

5.9.4 อำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ประนีประนอมข้อพิพาทของราษฎร เพื่อสร้างความสมานฉันท์ รวมทั้งมีการสนับสนุนให้คณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทระหว่าง ราษฎรในท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นผู้นำในการจัดระเบียบ ชุมชนให้เรียบร้อย

5.9.5 ปรับปรุงชุมชน โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สวยงาม เช่น มีการปลูกต้นไม้ ยืนต้น ไม้ประดับ ภายในหมู่บ้าน จัดบ้านเรือนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีป้ายบอกชื่อชุมชน

5.9.6 มีการจัดระบบกำจัดขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบ เช่น มีการรณรงค์ให้ ประชาชนกำจัดขยะมูลฝอย ในเขตชุมชนคลองตะเคียน คลองมะโร หาดบานชื่น มีการรณรงค์ ให้ประชาชนทำความสะอาดภายในและนอกอาคารบ้านเรือน ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ

5.9.7 เป็นผู้นำในการส่งเสริมด้านการศึกษา ศาสนา และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.9.8 สนับสนุน ส่งเสริมการศึกษา เช่น ร่วมเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน จัดหาทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจนแต่เรียนดี สนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถในฐานะคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียน บ้านหนองม่วง

5.9.9 สนับสนุนกิจการด้านศาสนาภายในท้องถิ่น เช่น ร่วมกิจกรรมสำคัญ ทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ประพฤติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือและส่งเสริมให้ ประชาชน เยาวชน หันมาสนใจและปฏิบัติตนตามหลักศาสนา หรือมีส่วนร่วมในการจัดหาทุนหรือ สร้างสิ่งก่อสร้างทางศาสนา เพื่อเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของประชาชน จัดกิจกรรม แห่เทียนจํานำพรรษาร่วมกับเยาวชนเป็นประจำทุกปี การจัดทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การเทศมหาชาติ การทำบุญตักบาตรในวันออกพรรษา เป็นผู้สนับสนุนหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ การอนุรักษ์ภูมิปัญญา หรือสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่น ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เป็นแหล่งความรู้ในการประกอบ อาชีพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ดนตรีไทย เช่น กลองยาว อังกะลุง ให้แก่ เยาวชน และการอนุรักษ์ประเพณีในท้องถิ่น เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว ประเพณีสู่วัฒนข้าว ประเพณี ลอยกระทง ประเพณีทำบุญ ก่อกองทราย

5.9.10 ปฏิบัติงานเสี่ยงอันตรายต่อชีวิต หรือปฏิบัติงานพิเศษที่ได้รับมอบหมาย จากทางราชการเกิดผลดี เช่น ปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้ายร่วมกับเจ้าหน้าที่ปราบปรามจับกุม ผู้ค้ายาเสพติด ค้าของเถื่อน ค้าแรงงานต่างด้าว ด้วยความกล้าหาญ เป็นผู้ปฏิบัติราชการลับ ด้านการข่าว ร่วมมือกับราชการในการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยโดย

ไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลที่อาจจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของตน การติดตามแรงงานต่างด้าวที่แอบเข้ามาในหมู่บ้าน

5.9.11 ช่วยเหลือหารายได้ หรือวัสดุสิ่งของสมทบในการก่อสร้าง

สาธารณประโยชน์หรือสถานที่ราชการ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณของแผ่นดิน ช่วยเหลือเงิน วัสดุสิ่งของ หรือจัดกิจกรรม หาทุนในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น สะพาน ถนน ศาลาที่พัก ช่วยเหลือเงิน วัสดุสิ่งของ หรือจัดกิจกรรมหาทุนสนับสนุนในการก่อสร้างสถานที่ของทางราชการ หรือจัดหาเครื่องใช้สำนักงานให้แก่หน่วยงานราชการ มอบสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตกทุกข์ได้ยาก มอบเงินให้วัดหนองม่วง

5.9.12 ประชุมประชาคมชุมชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ร่วมการประชุม

ประจำเดือนที่อำเภอการประชุมคณะกรรมการชุมชน การประชุมกองทุนหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มประมงพื้นบ้าน การประชุมกลุ่มชาวนา การประชุมคณะกรรมการทำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯลฯ

5.9.13 การให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นอบรมประชาชน และอบรมเยาวชน

5.9.14 การออกเยี่ยมเยียนบ้าน ประชาชน คูแลทุกข์สุขสม่ำเสมอ

องค์กรเครือข่าย

ชุมชนห้วงบอน ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. กองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิก 227 คน มีนายเหิน ท่าพริก เป็นประธาน มีกองทุนหมุนเวียน 1,554,613 บาท
2. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีสมาชิก 360 คน มีนายเหิน ท่าพริก เป็นประธาน มีกองทุนหมุนเวียน 6,122,600 บาท
3. กลุ่มประมง มีสมาชิก 53 คน มีนายชิต วนาพฤกษ์ เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 29,000 บาท
4. กลุ่มแม่บ้านเกษตร มีสมาชิก 60 คน มีนางสมร ลีลา เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 125,000 บาท
5. กลุ่มผู้ใช้น้ำ มีสมาชิก 110 คน มีนางบุญนันทน์ อุทยานิก เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 320,500 บาท
6. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โรงเรียนสีขาว ตำบลไม้รูด มีสมาชิก 36 คน มีนายเหิน ท่าพริก เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 36,500 บาท
7. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ มีสมาชิก 960 คน มีนางประวิง นิ่มมาก เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 9,600 บาท

8. กลุ่มออมทรัพย์ชาวบ้าน มีสมาชิก 36 คน มีนางประวิง นิ่มมาก เป็นประธาน มีเงินทุนหมุนเวียน 50,000 บาท

9. กลุ่มทำบุญวันละ 1 บาท มีเงินทุนหมุนเวียน 451,634 บาท

10. โครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่รกร้างว่างเปล่ายุคาลิปตัส 2 แปลง พื้นที่ 24 ไร่ 40,000 ต้น

11. กลุ่ม อสม. มีสมาชิก จำนวน 10 คน

12. เกษตรหมู่บ้านและอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรของชุมชนห้วงบอน ดังนี้

12.1 โดยร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอคลองใหญ่ เนื่องจากบางครัวเรือนไม่มีพื้นที่เพาะปลูก ส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือน ส่งเสริมการปลูกผักในภาชนะ โดยอบรมให้ความรู้และปฏิบัติจริง รวมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ผัก ดิน ปุ๋ย และภาชนะ

12.2 ส่งเสริมกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ และวิสาหกิจชุมชน ให้ฝึกฝนทักษะและเทคโนโลยีในการส่งเสริมอาชีพ เช่น การทำปลาเค็ม การทำข้าวเม่า

12.3 การส่งเสริมกิจกรรมการทำนา วิธีการทำนาของคนในชุมชนเป็นระบบเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยมีการช่วยกันทำนา ดำนา เกี่ยวข้าว เป็นการลงแขก คือ การช่วยกันแบบเอาแรงของคนในชุมชน ทำให้เกิดความรักสามัคคีของคนในชุมชน ส่วนใครที่ไม่มีที่นาทำกิน เจ้าของนาจะแบ่งข้าวให้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี

13. คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลไม้รัฐ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีทั่วไป มีดังนี้

วันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร โดยจะจัดงานทั้งหมด 3 วัน โดยมีการแห่เทียนพรรษา และถวายผ้าอาบน้ำฝนในเวลากลางคืนจะมีการรื้อบ้าน เพื่อรวบรวมเงินไว้ทำผ้าป่า ในโอกาสต่อไป

วันสงกรานต์ ทำบุญรดน้ำมนต์เนื่องในวันสงกรานต์

การไหว้เรือ ประชาชนทำบุญก่อกองทราย

วันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่สำคัญเป็นการสืบสานวัฒนธรรมที่ดีของคนไทย

วันแม่แห่งชาติ มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้นประชาชนจะมารวมตัวกันเพื่อ พัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

วันออกพรรษา ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและพิธีตักบาตรเทโวโลหนะ
งานกฐิน ในเดือนตุลาคม เกิดจากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนนำเงินและปัจจัยสี่
มาร่วมทำบุญ เพื่อถวายวัด โดยมีผ้าอาบน้ำฝนและสิ่งจำเป็นที่เกิดประโยชน์แก่พระสงฆ์ โดยงานนี้
จะเริ่มหลังออกพรรษาของทุกปี โดยสิ้นสุดงานกฐิน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12

วันพ่อแห่งชาติ มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้น
ประชาชนจะมารวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน

วันแม่แห่งชาติ มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้น
ประชาชนจะมารวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน

ประเพณีเฉพาะถิ่น มีดังนี้

ชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราดมีวิถีชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติ
วัฒนธรรมชุมชน จึงมาจากความผูกพันกับธรรมชาติ รวมทั้งประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน
ซึ่งความผูกพันของประชาชนชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด มีประเพณี
เป็นเครื่องยึดโยงจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนี้

การสู่ขวัญข้าว จัดขึ้นในช่วงปีใหม่ ประชาชนในชุมชนห้วยบอนร่วมกันทำบุญและ
มีการแลกเปลี่ยนของขวัญในงานวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสู่ขวัญข้าวและประเพณีวันขึ้นปีใหม่
สืบเนื่องมาจากในอดีตชาวนาได้มีการจัดประเพณีสู่ขวัญข้าว แต่ภายหลังได้สูญหายไป จึงได้
มีการฟื้นฟูประเพณีดังกล่าว เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และความสามัคคีให้กับชาวนาในชุมชน
ดำเนินการ ดังนี้

1. มีการนำฟางข้าวมาทำหุ่นไล่กา
2. มีการนำไม้ไผ่ มาทำเตลว หรือยันต์พระแม่โพสพ
3. ให้ประชาชนนำข้าวที่จะเป็นพันธุ์ข้าวในปีหน้า เครื่องเช่นสังเวद्यต่าง ๆ เช่น กล้าย
อ้อย มะพร้าวอ่อน ส้ม ถั่วงา ขมิ้น ดินสอพอง ฯลฯ
4. นิมนต์พระให้พร ชาวบ้านร่วมกันกรวดน้ำ ให้พระแม่โพสพ จากการร่วมกัน
สืบทอดประเพณี ผลที่ได้รับประชาชนในหมู่บ้านเกิดความสามัคคี ได้ร่วมแรงร่วมใจจัดกิจกรรม
ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 20 ประเพณีสู่ขวัญข้าว

กระบวนการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจของส่วนร่วมได้หลากหลายวิธีและมีการยอมรับด้วยเหตุผล โดยมีกิจกรรม คือ

- 1.1 การประชุมคณะกรรมการชุมชน เพื่อชี้แจงข้อราชการ และรับฟังปัญหาต่าง ๆ
- 1.2 การปฏิบัติตามกฎหมาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ ระเบียบกติกาของชุมชน
- 1.3 มีการประชามติแผนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้ประชาชน

2. การเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์

- 2.1 จัดกิจกรรมการเกิดพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์
- 2.2 การเข้าร่วมโครงการพัฒนาคนของแผ่นดิน มีกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ

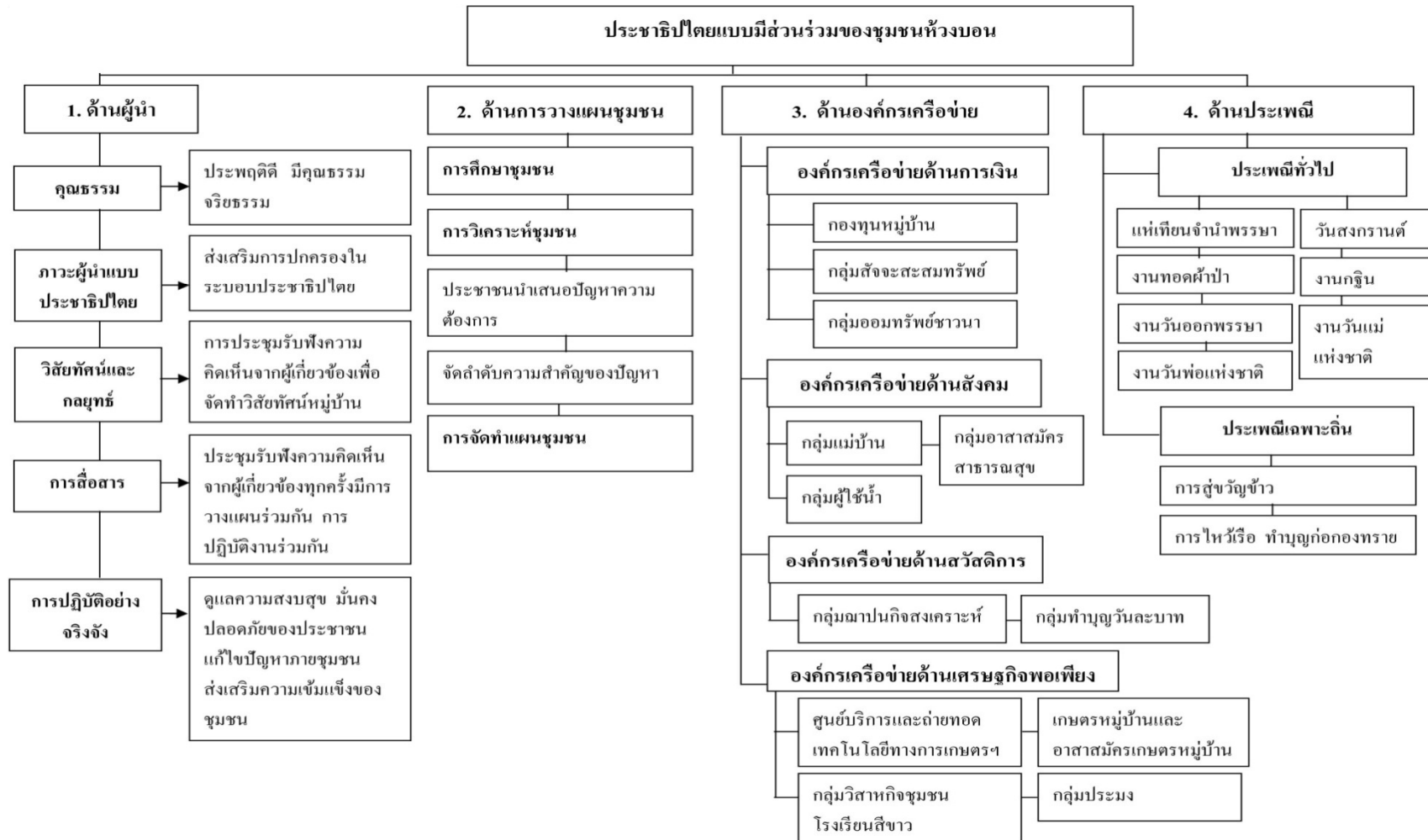
2.3 น้อมนำแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน

3. การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

- 3.1 การส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือน
- 3.2 ส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และวิสาหกิจชุมชน มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายเป็นสินค้าชุมชนสร้างรายได้ให้กับประชาชน

3.3 มีการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ ชวนา ส่งเสริมการประกอบอาชีพ และให้ประชาชนออมเงินทุกเดือน

- 3.4 ส่งเสริมกิจกรรมทำนา การวางแผนการผลิตข้าว มีการช่วยกันทำนาเป็นระบบ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เป็นการช่วยแบบเอาแรงกัน ทำให้เกิดความสามัคคีของประชาชนในชุมชน
- 3.5 มีการอนุรักษ์การสืบทอดพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว เพื่อไม่ให้สูญหาย
- 4. การมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อยู่ในระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.1 การประชุมประชาคม เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่
 - 4.2 ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา
 - 4.3 การเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม
 - 4.4 การจัดทำบัญชีครัวเรือนสร้างวินัยในการใช้จ่ายของประชาชน
- 5. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
 - 5.1 มีการปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยคอก ลดการใช้ยาฆ่าแมลง
 - 5.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง การอนุรักษ์พันธุ์ปูม้า

ภาพที่ 21 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยบอน

รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

ผลการสังเคราะห์รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง 6 ชุมชน พบว่า รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย วัฒนธรรมประเพณี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้นำ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

เพราะผู้นำเป็นผู้ชี้แนะ เป็นแบบอย่างและสามารถนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมของตนอย่างยั่งยืน ซึ่งในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของผู้นำ มีกระบวนการหลัก 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม ผู้นำมีหลักคุณธรรมในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ความตั้งใจ มุมานะ เข้มแข็งอดทน เสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม สร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1.1 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ทำหน้าที่ในการเป็นต้นแบบที่ดี แนะนำวิธีการปฏิบัติงานให้สมาชิกในชุมชนและองค์กรเครือข่ายร่วมปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาชุมชน

1.2 ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจจริง มุมานะในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ลุล่วง

1.3 หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

1.4 ปฏิบัติงานด้วยความอดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพื่อสร้างสรรค์การพัฒนาชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง ความอดทนจึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ

1.5 ปฏิบัติงานด้วยความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

1.6 ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1.7 เป็นผู้ที่รู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงานและให้โอกาสทุกคนได้กระทำความดี เป็นผู้ทุ่มเทความสามารถเพื่อปฏิบัติงานของส่วนรวมเป็นอย่างดี

2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย มีการปรึกษาหารือกับสมาชิกของกลุ่มก่อนที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน เพื่อให้สมาชิกทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- 2.1 การจัดประชุมปรึกษาหารือ การจัดเวทีประชาคมชุมชนเพื่อพูดคุย การกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรเครือข่าย หน่วยงานราชการและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อทำประโยชน์ต่อพื้นที่และเป็นแบบอย่างที่ดีของคนทั่วไป
- 2.2 เคารพและปฏิบัติตามกติกาของกลุ่มหรือองค์กร ให้เกียรติผู้อื่นเสมอ
- 2.3 เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือหมู่คณะทุกครั้ง เพื่อให้สมาชิกทั้งหลายเกิดความรักและความเข้าใจในหมู่คณะ
- 2.4 การดำเนินงานตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น การประชุมหารือ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นผู้เอาใจใส่ในการนำข้อราชการ ประกาศ ระเบียบ กฎหมาย และนโยบายของรัฐไปประหม่ชี้แจงให้ประชาชนในชุมชนทราบและอบรมชี้แจง ดูแลทุกข์สุขของประชาชน
- 2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 2.6 การประชุมคณะกรรมการชุมชนทุกเดือนอย่างต่อเนื่อง การประชุมพิจารณาคัดเลือกโครงการต่าง ๆ
- 2.7 การยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผลและสันติวิธี
- 2.8 การปฏิบัติตามเสียงข้างมากรับฟังเสียงข้างน้อย
- 2.9 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม
- 2.10 การเสียสละและรับผิดชอบต่อส่วนรวม
- 2.11 การรณรงค์ส่งเสริมการเลือกตั้งทุกระดับ
- 2.12 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์
- 2.13 รับฟังความคิดเห็นร่วมกัน โดยยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
- 2.14 การส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายกฏกติกา และข้อบังคับของชุมชน
- 2.15 การสร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท
3. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน เป็นผู้มีความคิดริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอ มีการทำงานเชิงรุก มีการวางแผนการปฏิบัติงาน โดยมีกระบวนการ ดังนี้
 - 3.1 การประชุมประชาคมชุมชนเพื่อปรึกษาหารือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการสร้างวิสัยทัศน์
 - 3.2 รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ความคาดหวังและความต้องการของประชาชนเพื่อวิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของชุมชน ทำให้เข้าใจและตระหนักในสถานภาพปัจจุบัน และศักยภาพของชุมชน

3.2 ผู้นำและประชาชนร่วมกันเสนอมุมมองแห่งอนาคตเป็นลักษณะของการสร้างฝัน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการคิดและการนำเสนอ ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และสื่อสารให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน

3.3 การนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ โดยสื่อสารให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน โดยการจัดทำแผนชุมชน กำหนดโครงการและกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

4. การสื่อสาร ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ ได้แก่ การส่งหนังสือเชิญประชุม การแจ้งผ่านผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กร การประชาสัมพันธ์ผ่านงานบุญและงานประเพณีต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน และการประชาสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การบอกต่อกันของประชาชน การใช้เครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ในการแจ้งข่าวแก่ประชาชนในชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

4.1 การประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การนำเสนอมุมมอง การวางแผนการดำเนินงาน การลงมือจัดทำกิจกรรมและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม เช่น การแจ้งอย่างเป็นทางการด้วยหนังสือ การแจ้งผ่านผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กร เพื่อให้สมาชิกได้ทราบข่าวสารอย่างทั่วถึงเป็นช่องทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

4.2 การปรึกษาหารือกับแกนนำในระดับต่าง ๆ การจัดเวทีประชาคมชุมชนเพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุม และการประชาสัมพันธ์โครงการกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านงานบุญและงานประเพณีของชุมชน

4.3 ในการปฏิบัติงานมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกครั้ง มีการวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติงานร่วมกันและการติดตามผลงานทุกครั้ง

4.4 มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน โดยผู้นำมีการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน การบอกต่อกันของประชาชน การใช้เครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ในการแจ้งข่าวแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

4.5 การจัดเวทีประชาคมชุมชนเพื่อสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุมกับหน่วยงาน เช่น วัด โรงเรียน กลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ

5. การปฏิบัติอย่างจริงจัง มีกระบวนการ ดังนี้

5.1 การดำเนินโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำและประชาชนประชุมร่วมกันในการวางแผนการดำเนินโครงการ/ กิจกรรม การกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน

การบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ การแบ่งงานให้ฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนได้รับฝึชชอบเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5.2 การดำเนินโครงการ/ กิจกรรมของชุมชน ผู้นำและประชาชนมีความตั้งใจในการ เสียสละแรงกายแรงใจทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การร่วมบริจาคทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้การทำงานของชุมชนบรรลุเป้าหมายในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับคนในชุมชน

5.3 การดำเนินกิจกรรมของชุมชนมีประสิทธิภาพจากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาชุมชนอย่างรอบด้าน การร่วมกันนำเสนอปัญหา การวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ชุมชน การร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการนำเสนอโครงการเพื่อบรรจุลงแผนชุมชน การร่วมกันดำเนินกิจกรรมโครงการด้วยการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้การบริหารชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5.4 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ ผู้นำ ประชาชน และองค์กรเครือข่ายประสานความร่วมมือกัน เป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างรากฐานการมีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

5.5 สร้างทีมงาน คณะกรรมการที่เข้มแข็ง ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนด และบริหารงานโดยยึดหลักประชาธิปไตยใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นมติในการตัดสินใจและให้มีผู้รับผิดชอบในการดูแลประชาชน เพื่อง่ายต่อการบริหารงาน หากมีปัญหาจะมีประชุมหารือก่อนแล้วจึงแจ้งให้ประชาชนทราบในที่ประชุมประชาคมชุมชน

5.6 มีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินโครงการ/ กิจกรรมและติดตามประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ตรวจสอบและมีการชี้แจงในการประชุมประชาคมชุมชน

5.7 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ ประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัดและประเทศ

5.8 สร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน โดยการออกตรวจรักษาความสงบเรียบร้อยในแต่ละอาทิตย์ สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

5.9 เป็นผู้เอาใจใส่ในการสืบสวนเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวอันเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติและราชบัลลังก์ และหาทางป้องกันอันตรายดังกล่าวอย่างเต็มความสามารถ
องค์ประกอบที่ 2 การวางแผนชุมชน

การวางแผนชุมชน เป็นกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้เข้าใจสภาพปัจจุบันของชุมชน และเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหา ความต้องการของชุมชน การจัดเวทีประชาคม เพื่อหยิบยกประเด็นปัญหาหาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายประเด็นปัญหาาร่วมกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาภูมิศาสตร์และที่ตั้ง สถานที่สำคัญ ข้อมูลครัวเรือนและประชากร ลักษณะครอบครัว ระบบเครือญาติ การศึกษา และการเรียนรู้ของชุมชน การคมนาคมและสาธารณูปโภคพื้นฐาน รูปแบบการบริหารชุมชน โครงสร้างทางสังคมชุมชน กลุ่มองค์กรเครือข่าย การจัดการและการใช้ทรัพยากรตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชน และความสัมพันธ์ของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ

1.2 ศึกษาผู้นำและบทบาทของผู้นำในฐานะที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา เป็นการศึกษาโครงสร้างและอำนาจการบริหารชุมชน การเลือกผู้นำ การได้มาซึ่งอำนาจเพื่อเข้าใจ ภาวะผู้นำชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำมีบทบาทในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างชุมชนกับรัฐและประชาชน

1.3 ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปรับตัวของชุมชน ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพและต้นทุน ในการดำเนินชีวิตอย่างเข้มแข็งบนพื้นฐานของการเกื้อเกื้อกัน ในกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริม ความสัมพันธ์อันดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันช่วยเหลือเกื้อกูล ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชน ในชุมชนมีความมั่นคงทางจิตใจ

2. การวิเคราะห์สภาพชุมชน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน โดยการประเมิน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) ของชุมชน วิเคราะห์ปัญหาความต้องการ เพื่อให้ทราบข้อมูลที่แท้จริง และนำมาจัดลำดับความสำคัญ เพื่อนำไปสู่การจัดทำโครงการ/ กิจกรรมแก้ไขปัญหาคือความต้องการอย่างถูกต้อง โดยมีกระบวนการ ดังนี้

2.1 การประเมินสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อการวิเคราะห์และพิจารณา ทรัพยากรและความสามารถ ภายในองค์กรทุก ๆ ด้าน เพื่อระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือ ระบบข้อมูลเพื่อการพัฒนา ที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้าน โครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิถีปฏิบัติงาน บรรยาการในการทำงาน และทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานของ ชุมชนที่ผ่านมา

2.1.1 จุดแข็งของชุมชน (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในของชุมชน จากประชาชน ว่าปัจจัยใดภายในชุมชนที่มีข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นของชุมชนที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนา และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

2.1.2 จุดอ่อนของชุมชน (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในว่าปัจจัยภายในที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบของชุมชนที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป

2.2 การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก โดยการค้นหาโอกาสและอุปสรรคจากการบริหารชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งภายในและนอกชุมชน เช่น การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อชุมชน

2.2.1 โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยใดที่เป็นผลประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการพัฒนาชุมชน เพื่อสามารถนำข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

2.2.2 อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบในระดับมหภาค ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่อให้ชุมชนพร้อมที่จะเผชิญ ผลกระทบต่าง ๆ ได้

3. การจัดทำแผนชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ตั้งแต่ค้นหาปัญหา มีส่วนร่วมเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนในเวทีประชาคมชุมชน โดยการหยิบยกประเด็นมาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมอภิปราย นำเสนอวิธีการแก้ไขและลงมติโดยเสียงส่วนใหญ่ ในการเสนอโครงการ/ กิจกรรม เพื่อบรรจุลงในแผนชุมชน และการประเมินผลโครงการ/ กิจกรรม ตามรายละเอียด ดังนี้

3.1 การทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนนำเสนอสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นการระดมสมอง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนา ร่วมตัดสินใจในการพัฒนาชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

3.1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตยยอมรับในความคิดของสมาชิก และวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน เพื่อกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนา

3.1.2 การสร้างแนวทางการพัฒนา คือ การกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดโครงการ/ กิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม

3.1.3 กิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ หรือ การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุน ทั้งภาครัฐ และเอกชน

3.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ คือ การยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอา โครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการรับผิดชอบโครงการ และการตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการนำไปสู่การปฏิบัติ

องค์กรประกอบที่ 3 องค์กรเครือข่าย

องค์กรเครือข่าย เป็นการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา โดยมี รากฐานจากการช่วยเหลือเกื้อกูล และการพึ่งพาอาศัย ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบ มีส่วนร่วมมีองค์กรเครือข่ายที่สำคัญ ได้แก่ องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน องค์กรเครือข่ายด้านสังคม องค์กรเครือข่ายด้านสวัสดิการ และองค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน

ในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยชุมชนสามารถบริหารจัดการ กองทุนต่าง ๆ ของชุมชนให้เข้มแข็ง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน ทำให้ เกิดการเรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1.1 ทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ โดยสมาชิกเป็นผู้คัดเลือกตัวแทนเป็น

คณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม

1.2 มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเพื่อให้สมาชิก และคณะกรรมการการปฏิบัติ

1.3 มีการจัดทำบัญชี เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ครบถ้วน โปร่งใส

1.4 มีการประชุมคณะกรรมการกองทุน ทุกเดือนเพื่อพิจารณาการกู้ยืมและชี้แจง การบริหารเงินกองทุน และมีการประชุมใหญ่สามัญปีละ 1 ครั้ง

1.5 มีการประชุมร่วมกับชุมชน และมีส่วนร่วมในการประชุมเวทีประชาคม

1.6 มีการนำผลกำไรไปสร้างคุณประโยชน์ และพัฒนาชุมชน

2. องค์กรเครือข่ายด้านสังคม เป็นพัฒนาการของการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในด้านการสร้างความปลอดภัยใน ชุมชน การส่งเสริมสุขภาพของประชาชน การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพ และพัฒนารายได้ เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ตอบสนองต่อเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

2.1 มีผู้นำที่มุ่งมั่นเสียสละในการทำงาน

- 2.2 มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
- 2.3 มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม
- 2.4 มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
- 2.5 มีการประชุมร่วมกับชุมชน และมีส่วนร่วมในการประชุมเวทีประชาคม
- 2.6 มีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่าย
- 2.7 มีการพัฒนาผู้นำและสมาชิกในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ และจิตสำนึก

ในการทำงานร่วมกัน

- 2.8 มีการประเมินผลการทำงานของกลุ่มองค์กร

3. องค์กรเครือข่ายด้านสวัสดิการ คือ เป็นการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขมีความมั่นคงในชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- 3.1 มีคณะกรรมการขับเคลื่อนกลุ่ม
- 3.2 มีกิจกรรมกลุ่มที่สร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตให้กับสมาชิก
- 3.3 มีกฎระเบียบกติกาที่เป็นธรรมให้แก่สมาชิกของกลุ่ม
- 3.4 มีกองทุนของกลุ่มที่สนับสนุนกิจกรรมของสมาชิก และมีกองทุน

ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

4. องค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจหลักการเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- 4.1 มีแกนนำที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
- 4.2 มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง

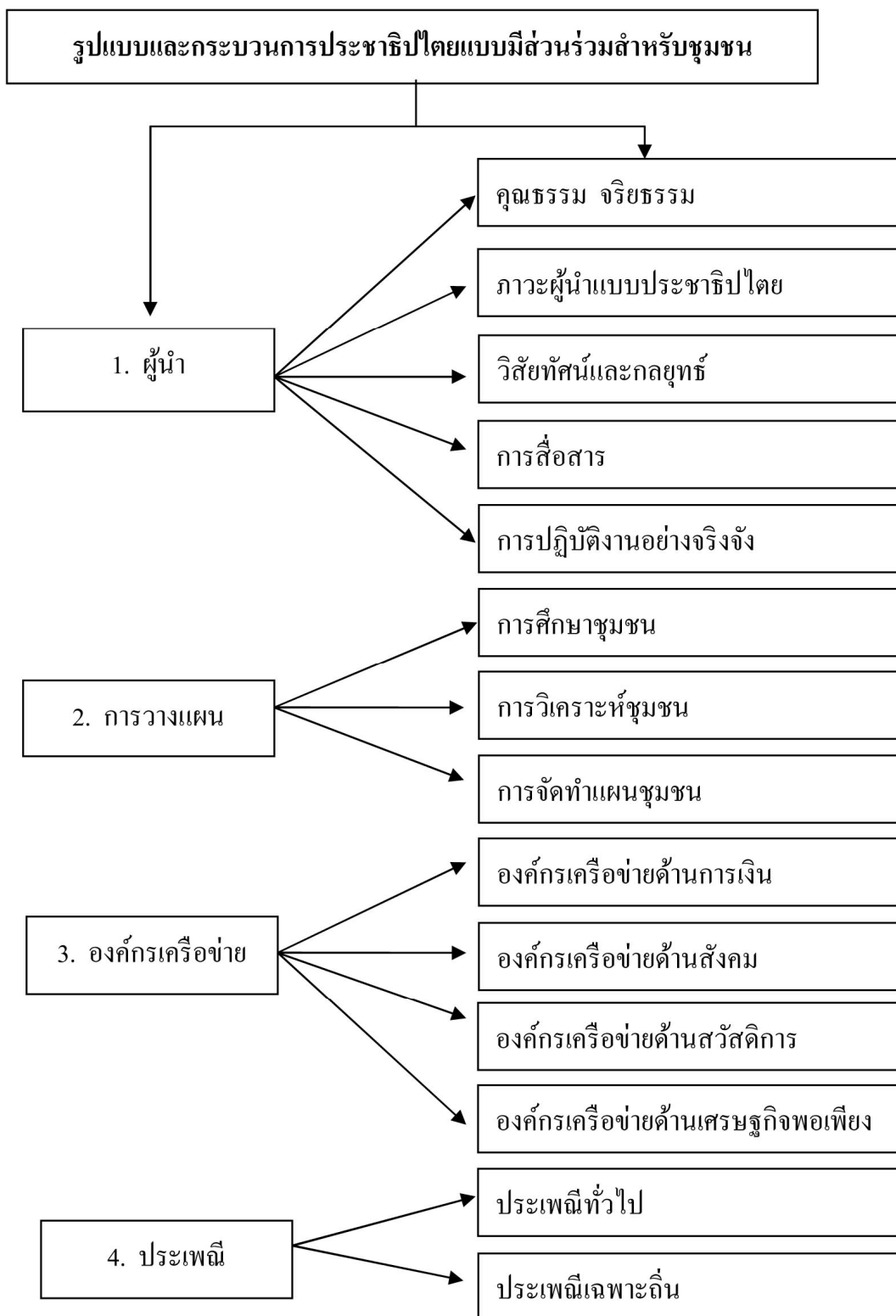
4.3 จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน

4.4 จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

องค์กรประกอบที่ 4 ประเพณีของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเพณีทั่วไป เป็นประเพณี ซึ่งสามารถพบโดยทั่วไปในสังคมไทย เป็นการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคีภายในชุมชน เป็นการสืบสานประเพณีเหล่านี้ให้คงอยู่ เป็นกิจกรรมร่วมของประชาชนในทุกพื้นที่ของสังคมไทยและประเพณีเฉพาะถิ่น มีลักษณะเป็นประเพณีเฉพาะของชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ มีการสืบทอดกันมายาวนานเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นนั้น โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- 4.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม
- 4.2 อนุรักษ์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริมสนับสนุน
- 4.3 สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้าง พื้นฟู และดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้
- 4.4 การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นรากฐานการดำเนินชีวิตทำให้เกิดคุณค่าแก่เยาวชนรุ่นหลัง

ประเพณี จึงเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ที่หล่อหลอมจิตใจของประชาชนในชุมชน เข้าไว้ด้วยกัน เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่ส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้การมีส่วนร่วมจากกิจกรรมตามประเพณี เป็นวิถีประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

ภาพที่ 22 รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนปฏิบัติการ

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนท้ายบ้าน ตำบลบางพระ

อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนเป็นการพัฒนา รูปแบบ และกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน จากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง 6 ชุมชน และนำมาเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชนท้ายบ้าน ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย การประสานงาน การอบรมให้ความรู้ การจัดทำแผนชุมชน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประสานงาน

ผู้วิจัยประสานงานกับผู้นำชุมชนท้ายบ้าน ระหว่างวันที่ 19-28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 โดยติดต่อกับประธานชุมชน และได้นัดพบกันในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2557 เพื่อพูดคุยโดยใช้เวลาในการชี้แจงรายละเอียดเป็นเวลา 3 ชั่วโมง ผลที่ได้จากการพูดคุย คือ ประธานชุมชนเห็นว่าควรจัดประชุม เพื่อแจ้งความประสงค์ในการนำรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาปฏิบัติในชุมชนท้ายบ้าน จากนั้นผู้นำชุมชนดำเนินการสื่อสารกับประชาชน ในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยวิธีการสื่อสารมีหลายวิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การทำหนังสือแจ้งประชาชนในชุมชน การใช้โทรศัพท์ การใช้แอปพลิเคชันไลน์ การพูดคุย และการบอกต่อ โดยส่วนใหญ่ประธานชุมชนเป็นผู้สื่อสารถึงคณะกรรมการชุมชน ผู้นำองค์กรเครือข่าย สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในชุมชน โดยสอบถามวัน เวลาที่สมาชิกสะดวกเข้าร่วมประชุม โดยใช้เวลาในการประสานงานเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ จึงสามารถนัดประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสะดวกเข้าร่วมกิจกรรม และประสานเชิญวิทยากรจากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง คือ ชุมชนนาพร้าว ได้แก่ ประธานชุมชน (นางวันเพ็ญ พงษ์ศิริ) เนื่องจากเป็นชุมชนที่ผู้นำมีประสบการณ์จากการปฏิบัติหน้าที่ ผู้นำท้องถิ่น (เป็นผู้ใหญ่และกำนัน) จนเกษียณอายุราชการและมาดำรงตำแหน่งประธานชุมชนจนได้รับรางวัลชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็นผู้นำที่ได้รับรางวัลกำนันดีเด่นและมีความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ผลการประสานงาน พบว่า ประธานชุมชนเป็นผู้ประสานงานหลักกับสมาชิกชุมชนเพื่อให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม โดยประชาชนให้ความร่วมมือดี และเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2557 โดยวิทยากร คือ ผู้วิจัย และผู้แทนชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างจากชุมชนนาพร้าว

มีผู้รับฟังจำนวน 20 คน ประกอบด้วย ประธานชุมชน สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน ที่ปรึกษาชุมชน สมาชิกองค์กรเครือข่าย เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางพระ และประชาชนในชุมชนท้ายบ้าน เป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุม โดยการประสานงานของผู้นำชุมชน กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมมาตามนัดหมายพร้อมเพรียง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 23 การประชุมอบรมให้ความรู้

2.1 ผู้วิจัยให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด หลักการประชาธิปไตยของประเทศไทย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และนำเสนอรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่ได้ศึกษาจากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง โดยการบรรยายเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาประกอบ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งแจกเอกสารประกอบการบรรยาย ตั้งแต่เวลา 13.00-15.00 น. ใช้เวลา 2 ชั่วโมง

2.2 วิทยากรจากชุมชนนาพร้าวเล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ตั้งแต่เวลา 15.00-17.00 น. ใช้เวลา 2 ชั่วโมง

2.3 ผู้เข้าร่วมอบรมเข้าใจ และเห็นสมควรให้ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และนัดหมายมาประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนชุมชนในครั้งต่อไป

3. การจัดทำแผนชุมชน

การวางแผนชุมชนเป็นกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด โครงการ/ กิจกรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชน เพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เป็นการเตรียม

การล่วงหน้าเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกชุมชน การวางแผนชุมชน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ภาพที่ 24 การประชุมจัดทำแผนชุมชน

การวางแผนชุมชนที่บ้าน ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 การศึกษาชุมชน เก็บข้อมูลชุมชน ระหว่างวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2557-15 มกราคม พ.ศ. 2558 โดยสำรวจข้อมูลครัวเรือน และสำรวจข้อมูลชุมชน ดังนี้

3.1.1 การสำรวจข้อมูลครัวเรือน ชุมชนมีข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนในทะเบียนราษฎรมาตรวจสอบให้เป็นปัจจุบัน ได้แก่ จำนวนประชากร อาชีพ ปัญหาของชุมชน และความต้องการพัฒนาชุมชน

3.1.2 การสำรวจข้อมูลประวัติชุมชน สภาพภูมิศาสตร์และที่ตั้ง สถานที่สำคัญ การศึกษาและแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การคมนาคม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ที่สำรวจได้เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน

3.3 การระดมสมอง ในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2558 ดำเนินการกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ชุมชน ร่วมคิดและจัดทำโครงการ/ กิจกรรม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายพัฒนาชุมชน จากการการระดมสมองเพื่อจัดทำโครงการ/ กิจกรรม บรรลุจุดมุ่งหมายชุมชน

3.4 จัดเวทีประชาคมชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันนำเสนอ โครงการ/ กิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชน และติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน ของชุมชนด้วยวิธีการพูดคุย สอบถามผ่านที่ประชุมประชาคม โดยปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 25 การประชุมเวทีประชาคมชุมชนท้ายบ้าน

3.4.1 ประชาคมครั้งที่ 1 ในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2558 เสนอร่างแผนชุมชน นำเสนอต่อที่ประชุมชุมชน ประกอบด้วย สมาชิกสภาเทศบาล ประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำองค์กรเครือข่าย และประชาชนในชุมชน จำนวน 141 คน เพื่อตรวจสอบยืนยันข้อมูล และร่วมกันพิจารณาแผน

3.4.2 ประชาคมครั้งที่ 2 ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2558 เพื่อลงประชามติรับรองแผนชุมชนฉบับสมบูรณ์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมตำบลบางพระ โดยมีคณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล พนักงานเทศบาลตำบลบางพระ ประธาน และคณะกรรมการชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรเครือข่าย ประชาชนชุมชนท้ายบ้าน เข้าร่วมเวทีประชาคมชุมชนและร่วมลงประชามติรับรองแผนชุมชน จำนวน 138 คน

4. การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ

4.1 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน ชุมชนจัดทำขุ้มชุมชน ปรับปรุงป้ายแนะนำชุมชน ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ สร้างความสวยงามให้กับชุมชน ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1-15 เมษายน พ.ศ. 2558

4.2 โครงการจัดประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย ในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2558 ณ วัดบางพระวรวิหาร ประชาชนชุมชนท้ายบ้านร่วมกันตกแต่งกองพระเจดีย์ทรายอย่างสวยงาม

เป็นการสืบสานประเพณีที่สำคัญของตำบล และในวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2558 มีการทำบุญฉลองพระเจดีย์ทรายที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันนำทรายมาถวายวัด เป็นการชดเชยใช้หนี้ที่ประชาชนเหยียบทรายของวัดออกไป

4.3 โครงการประเพณีสงกรานต์บางพระ ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2558

เป็นประเพณีประเพณีสงกรานต์ (แห่พญายม) ซึ่งเป็นวันไหลสงกรานต์ มีการแห่พญายมและมีพิธีบวงสรวงองค์พญายม จากนั้นประชาชนจะไหว้ขอพรและฝากสิ่งที่ไม่ดี โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ลอยทะเลไปกับองค์พญายม โดยมีกิจกรรม คือ การกองข้าว เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต มีพิธีการทำบุญในตอนเช้าและถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนในตอนเย็นประชาชนนำอาหารคาว หวาน ใส่กระทง อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับวิญญาณไร้ญาติ จากนั้นจึงรับประทานอาหารร่วมกัน โดยส่วนใหญ่ประชาชนจะมาเป็นครอบครัว ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว และมีส่วนร่วมกับชุมชน ประเพณีกองข้าวจึงถือว่าเป็นแบบอย่างของประเพณีเฉพาะถิ่นที่ดงาม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

4.4 โครงการประเพณีตักบาตรเทโวโลหะนะ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2558

เป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยชุมชนไม่ต้องเตรียมการจัดงาน ประชาชนถือปฏิบัติ และเข้าร่วมทำบุญตักบาตรข้าวต้มหาง ประมาณ 200 คน เป็นกิจกรรมที่ประชาชนสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้ประชาชนในชุมชนมีความผูกพัน ความรักสามัคคี

ภาพที่ 26 ประเพณีตักบาตรเทโวโลหะนะ

4.5 โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน เป็นการส่งเสริมประชาชนในการประกอบอาชีพ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2559 ประชาชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 40 คน โครงการทำคุกกี้เม็ด

มะม่วงหิมพานต์เสริมแคลเซียมจากเปลือกกุ้ง และการทำขนมเค้ก ประชาชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 30 คน สร้างอาชีพให้กับประชาชนให้มีรายได้เสริมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

ภาพที่ 27 โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน

5. การประเมินผลการปฏิบัติการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

5.1 การประเมินผลการประสานงาน จากการสังเกต บันทึกลง และสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำชุมชนทำยบ้าน คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่าย และประชาชน มีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้การประสานงานที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการประสานงาน ทำให้สมาชิกมีช่องทางในการร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายช่องทางและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ดิฉันในฐานะผู้นำชุมชนทำยบ้าน มีความคิดเห็นว่าการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เราควรจัดประชุมชี้แจงเพื่อให้ประชาชนทราบรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยควรแจ้งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่าย รับทราบเพื่อเข้าร่วมรับฟังการชี้แจงและร่วมเสนอความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (นันทพร ชม โจน, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2557)

5.2 การประเมินผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จากการสังเกต บันทึกลง และสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจ

หลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้รับความรู้จากวิทยากรของชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง ทำให้เข้าใจถึงวิถีปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน ดังคำกล่าวของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

“การเรียนรู้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน การที่ผู้นำชุมชน องค์กรเครือข่ายและประชาชน ได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง ทำให้กระผมตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เพื่อให้ประชาชน ชุมชน ได้เรียนรู้การฝึกปฏิบัติ และมีแนวทางในการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชนของเรา” (วสุ ศรีระกิจ, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2557)

“จากที่ได้เรียนรู้ เรื่อง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม กระผมมีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่ในการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชนของเรา ควรเริ่มที่เยาวชนเพื่อให้การเรียนรู้ประชาธิปไตยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนของเราควรตระหนักถึงการส่งเสริมโดยการจัดทำโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับเยาวชน เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง” (นพพร จรัสชล, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2557)

5.3 การประเมินผลการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนท้ายบ้านมีการจัดทำแผนชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชน 3-5 คน ที่สามารถทำงานให้ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จากการสังเกต บันทึกและสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำชุมชนท้ายบ้าน คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่าย และประชาชน ให้ความสำคัญในการศึกษาชุมชน เก็บข้อมูลชุมชน การระดมสมอง การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ชุมชน ร่วมคิดและจัดทำโครงการ/ กิจกรรม เพื่อบรรลุจุดมุ่งแผนชุมชน ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในการวางแผนชุมชนท้ายบ้าน คณะทำงานชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลชุมชนทำให้ข้อมูลเป็นปัจจุบัน ร่วมกันประเมินสภาพแวดล้อมชุมชน การนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันจัดทำแผนงาน/ โครงการ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาชุมชน ทำให้ชุมชนท้ายบ้านมีแผนชุมชนที่มาจากการร่วมกันคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมกันวางแผน และร่วมกันปฏิบัติของประชาชนในชุมชน” (นันทพร ชม โฉม, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2558)

5.4 การประเมินผลการปฏิบัติตามแผนชุมชน พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เสนอปัญหา ความต้องการ การร่วมคิดโครงการ/ กิจกรรมเพื่อจัดทำแผนชุมชน การนำโครงการ/ กิจกรรมในแผนชุมชนไปปฏิบัติ และแจ้งผลการดำเนินกิจกรรมให้ประชาชนทราบผ่านการประชุม ประชาคม โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ ซึ่งในการดำเนินการติดตามโครงการ สรุปผลได้ ดังนี้

5.4.1 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน ผลการประเมิน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดสวนสาธารณะชายทะเล และบริเวณรอบ ๆ สวนสุขภาพ และสิ่งสาธารณะประโยชน์ของชุมชน เช่น การจัดทำป้ายชุมชน การจัดซื้อโต๊ะ ม้านั่ง กิจกรรมประกวดหน้าบ้าน นามอง ซึ่งมีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 15 ครัวเรือน ผลของกิจกรรมทำให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงความรับผิดชอบในการดูแลสิ่งสาธารณะ ประโยชน์ของชุมชน และร่วมกันดูแลความสะอาดทั้งที่บ้านตนเองและสวนสาธารณะชายทะเล ให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 28 การปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน

5.4.2 โครงการประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย ผลการประเมิน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการเฉพาะกลุ่มที่เป็นคณะกรรมการชุมชนและเครือข่ายชุมชน ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่จะไปชมงานและชมพระเจดีย์ทราย ที่ได้รับการตกแต่งอย่างสวยงาม แต่มีจำนวนประชาชนน้อย

5.4.3 โครงการประเพณีแห่พญายมสงกรานต์บางพระ จัดขึ้นในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2558 ผลการประเมิน พบว่า ประชาชนในชุมชนท้ายบ้านมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม ร่วมดำเนินการ เช่น การร่วมขบวนแห่พญายม ตกแต่งรถที่ใช้ในขบวนแห่พญายม ร่วมในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดงานประเพณีแห่พญายม มีประชาชนมาเที่ยวงานจำนวนมาก เป็นผลดีต่อการค้าในชุมชน ประชาชนพึงพอใจกับการจัดงานประเพณีแห่พญายม

5.4.4 ประเพณีตักบาตรเทโวโลหณะ ผลการประเมิน พบว่า ในวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญกับประเพณีตักบาตรเทโวโลหณะเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน ประชาชนทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในประเพณีจำนวนมาก ญาติพี่น้องจะมารวมกันเพื่อทำบุญตักบาตร มีผู้เข้าร่วมโครงการ ประมาณ 200 คน การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นเองเนื่องจากเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ปฏิบัติมาอย่างยาวนาน

5.4.5 โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน มีผู้เข้าอบรม จำนวน 40 คน ผลการประเมิน พบว่า ก่อนการอบรมผู้เข้าอบรมไม่มีทักษะการทำงาน ดังนั้น ชุมชนจึงเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรม เมื่อประชาชนได้รับการอบรมส่งเสริมอาชีพการทำคุกกี้เม้คมะม่วงหิมพานต์เสริมแคลเซียมผงเปลือกกุ้งและขนมเค้ก ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถทำงานทั้งสองชนิดได้ทุกคน แต่ยังไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพส่วนตัวได้ เนื่องจากอุปกรณ์ในการทำงานมีราคาแพง จึงมีการพูดคุยเพื่อจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพของชุมชนท้ายบ้านและอยู่ในระหว่างการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่อไป

สรุปผลการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมชุมชนท้ายบ้าน

ข้อค้นพบปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน

1. การประสานงาน ผู้นำให้ความสำคัญในการประสานงานและการสื่อสาร โดยมีการประสานงานแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การทำหนังสือแจ้งประชาชนในชุมชน การใช้โทรศัพท์ แอปพลิเคชันไลน์ การพูดคุย และการบอกต่อ โดยส่วนใหญ่ประชาชนชุมชนเป็นผู้สื่อสารถึงคณะกรรมการชุมชน ผู้นำองค์กรเครือข่าย สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่อง หลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง และเรียนรู้ชุมชนที่มีกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

3. การวางแผนชุมชน ได้แก่

3.1 การศึกษาชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ได้แก่ ศึกษาประวัติความเป็นมาชุมชน ศึกษาผู้นำและเข้าใจบทบาทของสมาชิกชุมชน ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

3.2 การวิเคราะห์สภาพชุมชน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน โดยการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคของชุมชน

3.3 การจัดทำแผนชุมชน โดยการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน เพื่อร่วมกันกำหนดโครงการ/ กิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของ โครงการ/ กิจกรรม และจัดทำเป็นแผนชุมชน

4. การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดไว้ อย่างมีแบบแผน โดยกำหนดไว้ในแผนชุมชน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การพัฒนาชุมชน เป็นการยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำโครงการกิจกรรมต่าง ๆ มาปฏิบัติ มีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบโครงการ/ กิจกรรม เพื่อให้โครงการ/ กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

4.1 การดำเนินโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำและประชาชนประชุมร่วมกันในการวางแผนการดำเนินโครงการ/ กิจกรรม การกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ การแบ่งงานให้ฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนได้รับมอบหมายให้กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.2 เป็นการดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ในแผนชุมชน

4.3 มีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินโครงการ/ กิจกรรมและติดตามประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ตรวจสอบและต้องมีการชี้แจงในการประชุมประชาคมชุมชน

5. การประเมินผล ผลการประเมินกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการ ดังนี้

5.1 การประเมินผลการประสานงาน เป็นการประสานงานที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการประสานงาน ทำให้สมาชิกมีช่องทางในการร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายช่องทางและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

5.2 การประเมินผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากการสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาประชาธิปไตยของประเทศไทย หลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้รับความรู้จากวิทยากรของชุมชน

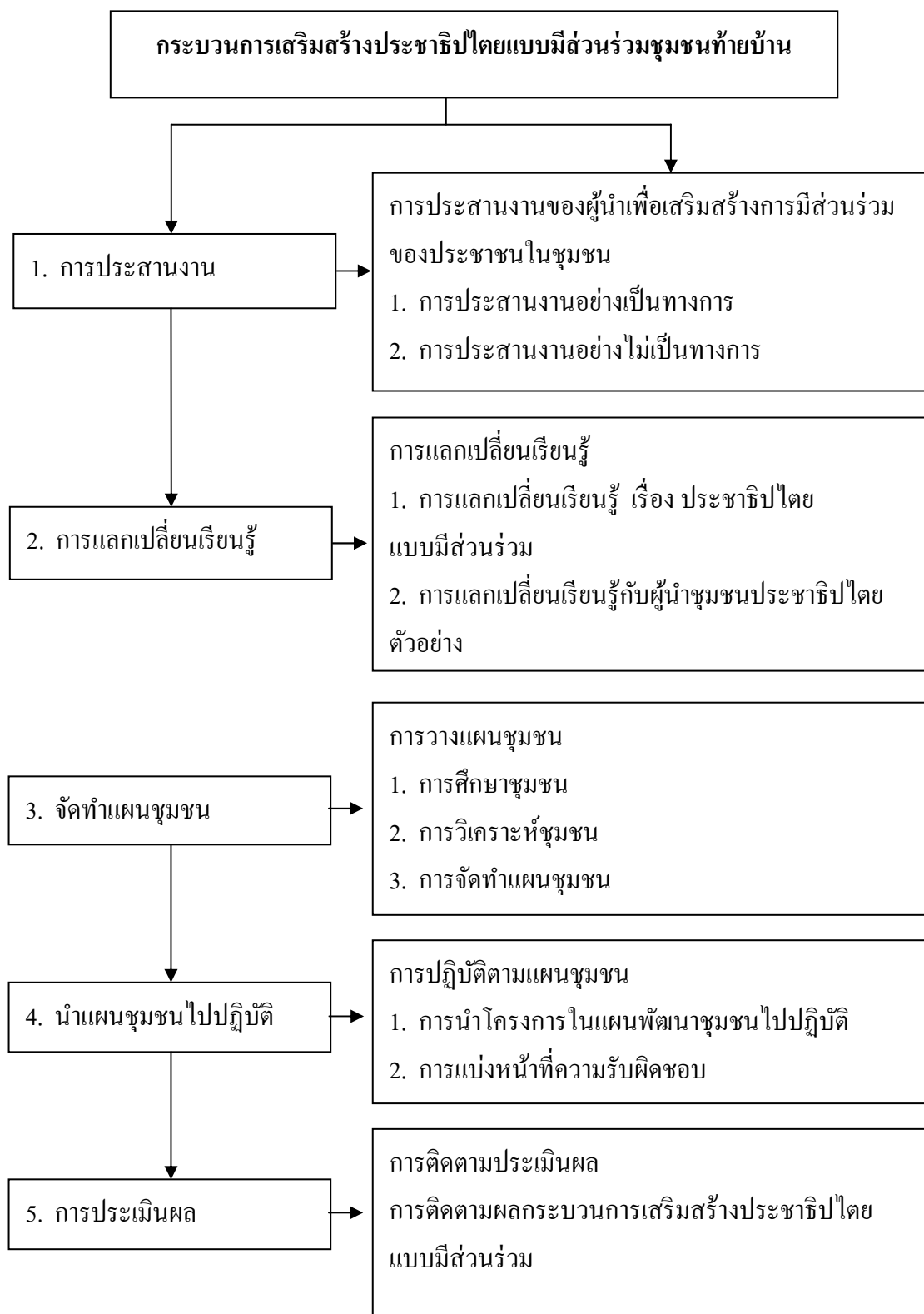
ประชาธิปไตยตัวอย่าง ทำให้เข้าใจถึงวิถีปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน

5.3 การประเมินผลการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนท้ายบ้านมีการจัดทำแผนชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชน 3-5 คน ที่สามารถทำงานให้ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จากการสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำชุมชนท้ายบ้าน คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่าย และประชาชนให้ความสำคัญในการศึกษาชุมชน เก็บข้อมูลชุมชน การระดมสมอง การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ชุมชน ร่วมคิดและจัดทำโครงการ/ กิจกรรม เพื่อบรรลุลงแผนพัฒนาชุมชน

5.4 การประเมินผลการปฏิบัติตามแผนชุมชน พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เสนอปัญหา ความต้องการ การร่วมคิดโครงการ/ กิจกรรมเพื่อจัดทำแผนชุมชน การนำโครงการ/ กิจกรรมในแผนชุมชนไปปฏิบัติ และแจ้งผลการดำเนินกิจกรรมให้ประชาชนทราบผ่านการประชุมประชาคม

ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนในชุมชนท้ายบ้านบางส่วน มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว หรือมีเวลาว่างไม่ตรงกันกับการจัดกิจกรรม ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ทุกครัวเรือน ดังนั้น เพื่อให้การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงควรจัดในช่วงเวลาที่ประชาชนสะดวก และกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างสมบูรณ์ที่สุด

ภาพที่ 29 กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน โดยเลือกพื้นที่ศึกษาจากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง จำนวน 6 แห่งของภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ชุมชนนาพร้าว ตำบลสุรศักดิ์ จังหวัดชลบุรี ชุมชนหนองพยอม ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ชุมชนหนองเสม็ดแดง ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ชุมชนทรัพย์ประเมิน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ชุมชนห้วยบอน ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และชุมชนแพรงวิหารแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อสังเคราะห์รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและนำไปปฏิบัติในชุมชนปฏิบัติการ ได้แก่ ชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย สรุป ดังนี้

1. รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน
2. กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนท้ายบ้าน

หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวปฏิบัติในการส่งเสริมประชาธิปไตยที่ได้จากการสังเคราะห์จากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง จำนวน 6 ชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย และประเพณี โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนจนนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างประชาธิปไตยในชุมชน ดังนี้

1. ผู้นำ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นผู้ชี้แนะ เป็นแบบอย่างแก่สมาชิกในชุมชน โดยมีคุณลักษณะ คือ 1) มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ตั้งใจมุ่งมั่น เข้มแข็ง เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 2) มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติวางแผนพัฒนาชุมชน และมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน 3) มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารงาน มีความคิดริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอมีการทำงานเชิงรุก 4) การสื่อสาร เป็นการสื่อสารอย่างเป็นทางการ

และไม่เป็นทางการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน (5) ปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

2. การวางแผนชุมชน เป็นกระบวนการที่สำคัญโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนพัฒนาชุมชน ได้แก่

- 1) การศึกษาชุมชน เพื่อให้เข้าใจสภาพชุมชน
- 2) การวิเคราะห์สภาพชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการให้ทราบข้อมูลที่แท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง
- 3) การจัดทำแผนชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา การเสนอโครงการ/ กิจกรรม เพื่อจัดทำแผนชุมชน

3. องค์กรเครือข่าย เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายที่สำคัญ ประกอบด้วย

- 1) องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน
- 2) องค์กรเครือข่ายด้านสังคม เป็นพัฒนาการของการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
- 3) องค์กรเครือข่ายด้านสวัสดิการ เป็นการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความมั่นคงในชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย องค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการรวมกลุ่มที่เอื้อต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

4. ประเพณี ประกอบด้วย ประเพณีทั่วไป เป็นประเพณีร่วมที่ประชาชนถือปฏิบัติ เป็นวิถีทางที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และประเพณีเฉพาะถิ่น เป็นประเพณีที่มีเฉพาะถิ่นนั้น ๆ เป็นอัตลักษณ์และศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ให้เกิดความรักสามัคคี ผูกพันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีลักษณะเป็นพิธีกรรม กิจกรรม ที่ชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ดำเนินการสืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ

กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนท่ายบ้าน

กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 กระบวนการ และมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

1. การประสานงาน เป็นวิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำ องค์กรเครือข่ายและประชาชน เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยวิธีการสื่อสารมีหลายวิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การทำหนังสือแจ้งประชาชนในชุมชน การใช้โทรศัพท์ การใช้

แอปพลิเคชันไลน์ การพูดคุย และการบอกต่อ โดยส่วนใหญ่ประชาชนชุมชนเป็นผู้สื่อสาร ถึงคณะกรรมการชุมชน ผู้นำองค์กรเครือข่าย สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และนำเสนอรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่ได้ศึกษาจากชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง การดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วม โดยผู้นำชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง มาถ่ายทอดความรู้และวิถีปฏิบัติ การ เสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยมีวิถีปฏิบัติ ดังนี้

2.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ตามองค์ประกอบ ผู้นำการวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย และวัฒนธรรมประเพณี

2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ

3. การจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ การเสริมสร้างให้ชุมชนได้มีการศึกษาชุมชนของตนเอง อย่างรอบด้าน สามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค มีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีวิถีปฏิบัติ ดังนี้

3.1 การศึกษาชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน ในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้เข้าใจสภาพปัจจุบันของชุมชน และเป็นข้อมูลในการวางแผน พัฒนาชุมชน ดังนี้

3.1.1 ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติความเป็นมาชุมชนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ศึกษาภูมิศาสตร์และที่ตั้ง สถานที่สำคัญ ข้อมูลครัวเรือนและประชากร ลักษณะ ครอบครัวยุทธศาสตร์ ระบบเครือข่าย การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน การคมนาคมและสาธารณูปโภค พื้นฐาน รูปแบบการบริหารชุมชน โครงสร้างทางสังคมชุมชน กลุ่มองค์กรเครือข่าย การจัดการ และการใช้ทรัพยากรตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เพื่อให้ เข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชนและความสัมพันธ์ของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ

3.1.2 ศึกษาผู้นำและบทบาทของผู้นำในฐานะที่เป็นผู้ขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนา เป็นการศึกษาโครงสร้างและอำนาจการบริหารชุมชน การเลือกผู้นำ การได้มาซึ่งอำนาจเพื่อเข้าใจภาวะผู้นำชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำมีบทบาทในการเป็นตัวเชื่อมระหว่าง ชุมชนกับประชาชน

3.1.3 ศึกษาประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปรับตัวของชุมชน ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพและต้นทุน ใน

การดำเนินชีวิตอย่างเข้มแข็งบนพื้นฐานของการเกาะเกี่ยวกันในกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันช่วยเหลือเกื้อกูล ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงทางจิตใจ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ได้แก่ ข้อมูลครัวเรือน ปัญหา ความต้องการ ด้วยการสำรวจจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค SWOT Analysis

3.3 จัดเวทีประชาคมชุมชน คณะทำงานชุมชนร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้วิธีการจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน โดยมีการนำเสนอข้อมูล ซึ่งข้อมูลนี้จะนำไปจัดทำร่างแผนชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน และโครงการ/ กิจกรรม ที่บรรจุในยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

3.4 การร่างแผนชุมชน คณะทำงานชุมชนจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและนำข้อมูลชุมชน ปัญหาของครัวเรือน ปัญหาของชุมชน และความต้องการพัฒนาชุมชน มาวิเคราะห์และจัดทำโครงการ/ กิจกรรมบรรจุในร่างแผนชุมชน

3.5 จัดเวทีนำเสนอแผนชุมชน โดยสรุปเป็นขั้นตอนและนำเสนอแผนชุมชน เพื่อพิจารณาปรับร่างแผนชุมชน และขอมติที่ประชุมชุมชนรับรองแผนชุมชน

4. การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดไว้ อย่างมีแบบแผน โดยกำหนดไว้ในแผนชุมชน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การพัฒนาชุมชน เป็นการยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำโครงการกิจกรรมต่าง ๆ มาปฏิบัติ มีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบโครงการ/ กิจกรรม เพื่อให้โครงการ/ กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

4.1 การดำเนินโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำและประชาชนประชุมร่วมกันในการวางแผนการดำเนินโครงการ/ กิจกรรม การกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ การแบ่งงานให้ฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนได้รับมอบหมายเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.2 เป็นการดำเนินงานตามโครงการ/ กิจกรรม ในแผนชุมชน

4.3 มีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินโครงการ/ กิจกรรมและติดตามประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ตรวจสอบและต้องมีการชี้แจงในการประชุมประชาคมชุมชน

5. การประเมินผล ผลการประเมินกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการดังนี้

5.1 การประเมินผลการประสานงาน เป็นการประสานงานที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำเนินการประสานงาน ทำให้สมาชิกมีช่องทางในการร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายช่องทางและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

5.2 การประเมินผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จากการสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับ สภาพปัญหาประชาธิปไตยของประเทศไทย หลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้รับความรู้จากวิทยากรของ ชุมชนประชาธิปไตยตัวอย่าง ทำให้เข้าใจถึงวิถีปฏิบัติที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ กิจกรรมชุมชน

5.3 การประเมินผลการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนท้ายบ้านมีการจัดทำแผนชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชน 3 -5 คน ที่สามารถทำงานให้ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จากการสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำชุมชนท้ายบ้าน คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่าย และประชาชน ให้ความสำคัญในการศึกษาชุมชน เก็บข้อมูลชุมชน การระดมสมอง การกำหนด วิสัยทัศน์ชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ชุมชน ร่วมคิด และจัดทำโครงการ/ กิจกรรม เพื่อบรรลุจุดแผนพัฒนาชุมชน

5.4 การประเมินผลการปฏิบัติตามแผนชุมชน พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

5.4.1 โครงการปรับภูมิทัศน์ชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดสวนสาธารณะชายทะเล และบริเวณรอบ ๆ สวนสุขภาพ และสิ่งสาธารณะประโยชน์ของชุมชนผลของกิจกรรมทำให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึง ความรับผิดชอบในการดูแลสิ่งสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และร่วมกันดูแลความสะอาด ทั้งที่บ้านตนเองและสวนสาธารณะชายทะเล ให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสถานที่ พักผ่อนของประชาชนทั่วไป

5.4.2 โครงการประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ เฉพาะกลุ่มที่เป็นคณะกรรมการชุมชนและเครือข่ายชุมชน ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม เพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่จะไปชมงานและชมพระเจดีย์ทรายที่ได้รับการตกแต่งอย่างสวยงาม แต่มีจำนวนประชาชนน้อย

5.4.3 โครงการประเพณีแห่พญายมสงกรานต์บางพระ จัดขึ้นในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2558 ประชาชนในชุมชนท้ายบ้านมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม ร่วมดำเนินการ

เช่น การร่วมขบวนแห่พญายม ตกแต่งรถที่ใช้ในขบวนแห่พญายม ร่วมในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดงานประเพณีแห่พญายม มีประชาชนมาเที่ยวงานจำนวนมาก เป็นผลดีต่อการค้าในชุมชน ประชาชนพึงพอใจกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีแห่พญายมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

5.4.4 ประเพณีตักบาตรเทโวโลหะนะ ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญกับประเพณีตักบาตรเทโวโลหะนะเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ปฏิบัติอย่างยาวนาน ประชาชนทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในประเพณีจำนวนมาก ญาติพี่น้องจะมารวมกันเพื่อทำบุญตักบาตร มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก เป็นประเพณีที่สำคัญ และที่ปฏิบัติอย่างยาวนาน

5.4.5 โครงการส่งเสริมอาชีพชุมชน ประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมอบรม เนื่องจากเป็นโครงการที่ทำให้ประชาชนมีอาชีพเสริม เป็นการส่งเสริมอาชีพประชาชน จึงมีความพึงพอใจ และเต็มใจเข้าร่วมโครงการ

อภิปรายผล

รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ผลการพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน และการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนนำไปสู่การอภิปรายผล ดังนี้

รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน พบว่ามี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ผู้นำ มีคุณลักษณะ คือ 1) คุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ตั้งใจมุ่งมั่น เข้มแข็ง เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม 2) มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำจะปรึกษาหารือกับสมาชิกของกลุ่มก่อนที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน 3) มีวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการบริหารงาน มีความคิดริเริ่มในการทำงานอยู่เสมอมีการทำงานเชิงรุก 4) การสื่อสาร ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง 5) ปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ภาวะผู้นำจึงถือว่าเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคล พฤติกรรมผู้นำนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ โดยเป็นสื่อกลางในการประสานคนในชุมชนให้ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถบรรลุเป้าหมาย และประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2550, หน้า 8) กล่าวว่า ผู้นำตามธรรมชาติจะมีลักษณะ 5 ประการ คือ

เป็นผู้อุทิศตัวเพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาสูง มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
 เก่ง เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป สอดคล้องกับ Terrell (2007) ศึกษาความร่วมมือของชุมชน
 ในเมืองเบอร์มิงแฮม มลรัฐอาลาบามา สหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นเครื่องมือ
 สำคัญในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ผู้นำชุมชน
 สามารถ ใช้การประชุมของสมาคมเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งประชาธิปไตยของชุมชน และส่งเสริม
 การมีส่วนร่วมของชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

2. การวางแผนชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพของชุมชน
 ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูล
 ที่เพียงพอเป็นข้อเท็จจริงในการกำหนดอนาคต รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา
 โดยการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในเวทีประชาคมชุมชน ควรมีการหยิบยกประเด็นปัญหา
 มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำเสนอประเด็นปัญหา
 การอภิปรายประเด็นปัญหาร่วมกัน การแสดงความคิดเห็นและการนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา
 ชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนและ
 เป็นแนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนร่วมกัน
 จัดทำแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติงานในอนาคต การวางแผนชุมชน
 จึงมีกระบวนการต่าง ๆ หลายขั้นตอน ซึ่งในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน
 เพื่อให้การวางแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้
 เนื่องจากการวางแผนชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานร่วมกัน
 ของชุมชน เพราะเป็นการคิดและตัดสินใจร่วมกันในการพัฒนาชุมชนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ของ
 ผู้นำ คณะกรรมการชุมชน องค์กรเครือข่ายและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นการริเริ่มการ
 พัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและมีส่วนร่วมตัดสินใจ
 กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ การมีส่วนร่วมในขั้น
 การวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย กำหนดวิสัยทัศน์
 แนวทางการพัฒนา โครงการ/ กิจกรรม และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นต่อ
 การดำเนินงาน สอดคล้องกับ สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ (2551) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วม
 ของประชาชน: กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ พบว่า 1) ชุมชนมีปัญหา
 ความต้องการด้าน โครงสร้างชุมชนและด้านสังคมเพิ่มขึ้น 2) ประชาชนมีส่วนร่วม
 และมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนได้สอดคล้องกับความต้องการ และมีแนวทางการพัฒนา
 กิจกรรมต่าง ๆ 3) ประชาชนได้เรียนรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ในการร่วมกันจัดทำแผนชุมชน
 และสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2555, หน้า 16-19) กล่าวว่า การสำรวจข้อมูลชุมชน เป็นฐานของ

ความจริงที่ทำให้เกิดพลังทางปัญญาในการทำแผนชุมชนซึ่งเป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการทุกด้าน เชื่อมโยงกัน เพื่อนำเสนอสภาพประชาชน หรือสภาชุมชน สภาประชาชน โดยมีการประชุมของคน ทั้งหมู่บ้าน เป็นประชาธิปไตยทางตรง สภาประชาชนวิพากษ์วิจารณ์จัดทำแผนแล้วรับรองแผน ชุมชนมีการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนชุมชน เมื่อคนทั้งหมู่บ้านมีส่วนในการทำแผนชุมชน จึงเข้าใจและร่วมขับเคลื่อนได้ และสอดคล้องกับ Grybovyč (2008) ได้ศึกษาเรื่อง Deliberative democratic practices in tourism planning: Towards a model of participatory community tourism planning ได้ทำการเปรียบเทียบและศึกษาความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน การท่องเที่ยวภายในกรอบการศึกษาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน การท่องเที่ยวในรัฐไอโอวา รัฐโอเรกอน และบริติชโคลัมเบีย ผลการศึกษาสรุปได้ว่าการวางแผนชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การให้ความร่วมมือจากสมาชิก การร่วมตัดสินใจใช้การสื่อสาร การพุดจาและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความมั่นใจ ในการวางแผน กระบวนการที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน เครือข่าย แสดงให้เห็นว่าการวางแผน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง โดยต้องเน้น การออกแบบกระบวนการที่จะช่วยเปลี่ยนจุดสนใจจากผลลัพธ์ไปสู่ความสนใจของเนื้อหา กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชนที่มีพื้นฐานอยู่กับการวางแผนและการตัดสินใจ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สามารถเป็นไปได้จริง

3. องค์กรเครือข่าย ประกอบด้วย 1) องค์กรเครือข่ายด้านการเงิน เป็นแหล่งเงินทุน หมุนเวียนในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ประชาชนมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) องค์กรเครือข่ายด้านสังคม เป็นพัฒนาการของการรวมกลุ่มในสังคม เพื่อสานต่อความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อให้กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มีประสิทธิภาพและนำไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม 3) องค์กรเครือข่ายด้านสวัสดิการ เป็นการสร้าง หลักประกันในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขมีความมั่นคงในชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย 4) องค์กรเครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิต ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอธิบายได้ว่าองค์กรเครือข่ายมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงการดำเนินงานองค์กรเครือข่ายในชุมชน อย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน องค์กรเครือข่ายจึงเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กร สถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็ก ๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2554, หน้า 3) กล่าวว่า การมีกลุ่มเครือข่ายจะเป็นพลังแห่งความสุขและความสำเร็จของ คนส่วนใหญ่ อยู่ใน โครงสร้างหน่วยงาน ทำให้ยึดอัด ทุกคนหาทางออกได้ด้วยปัญญาและจิตสำนึกของตัวเอง

แล้วรวมตัวกันร่วมคิด ร่วมทำ เป็นกลุ่มและเครือข่าย ทำให้พบความสุข และความสร้างสรรค์ ต่อสังคม

4. ประเพณี ประกอบด้วย

4.1 ประเพณีทั่วไป เป็นประเพณีที่สามารถพบโดยทั่วไปในการดำเนินกิจกรรม ด้านประเพณีของสังคมไทย เป็นประเพณีร่วมที่ถือปฏิบัติของประชาชนคนไทย เพื่ออนุรักษ์ และสืบสานประเพณีเหล่านี้ให้คงอยู่เป็นกิจกรรมร่วมของประชาชนในทุกพื้นที่ของสังคมไทย เป็นกลไกทางที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นวิถีการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน บังบอกถึงเอกลักษณ์ของชุมชน อุปนิสัยของคนในชุมชน กิริยามารยาท การเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนพิธีกรรมที่เห็นว่าดีงามถูกต้องเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ ประเพณีจึงเป็นวิถีปฏิบัติที่ดีงาม ก่อเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างความสามัคคี และสัมพันธภาพของประชาชนในชุมชน เนื่องจากประเพณีเป็นแบบอย่างและวิถีการดำเนินชีวิต ของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นบรรทัดฐานการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคม การดำรงไว้ ซึ่งประเพณีเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานความผูกพันของประชาชนในชุมชน เป็นทุน ทางสังคมของชุมชน เป็นคุณค่าที่ช่วยให้สังคมชุมชนมีความสมดุล ประชาชนมีการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคมของชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์ ของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกันสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอันเป็นต้นทุนที่สำคัญ ในการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ สอดคล้องกับ Ho (1983, p. 32) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาควรเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและ ทรัพยากรที่จะหามาได้ในพื้นที่ การฝึกอบรมที่เน้นการให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนา ด้วยตนเองได้ การแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐาน โดยสมาชิกของชุมชน การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

4.2 ประเพณีเฉพาะถิ่น เป็นประเพณีที่มีเฉพาะถิ่นนั้น ๆ เป็นศูนย์รวมจิตใจของ ประชาชนในชุมชน ให้เกิดความรักสามัคคี ผูกพัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีลักษณะเป็นพิธีกรรม กิจกรรม ที่ชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ดำเนินการสืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ทำให้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ เนื่องจากประเพณีเฉพาะถิ่น เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคม ที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและหลากหลายสามารถ นำประเพณีเฉพาะถิ่นมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ต่อยอดเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณีที่ดีงาม เช่น ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน สร้างการมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งยั่งยืน สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2550, หน้า 9) กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชนมีทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นต่อวิถีชีวิต เช่น การทำมาหากิน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ คุณค่า ศาสนา การดูแลรักษาสุขภาพ การไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ชีวิตในชุมชน วัฒนธรรมชุมชนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ระหว่างคนกับคน และคนกับ สิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุปรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน ซึ่งรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ คือ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย และประเพณี ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการพัฒนา เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับ สมหมาย แจ่มกระจ่าง และคณะ (2557) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) บูรณาการแผนชุมชนสู่การจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2558-2560) เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ผู้นำท้องถิ่น แกนนำ และคณะกรรมการชุมชน เป็นหัวใจของกระบวนการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย รวมทั้งเป็นกลไกแห่งความสำเร็จ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความตั้งใจแน่วแน่ ความเสียสละ มีจิตอาสา เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพลวัตและมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในชุมชน โดยผ่านระบบคิดซึ่งเป็นความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตในชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาเป็นทุนทางสังคมในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน 3) การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาล ภาครัฐและเอกชน การอบรมให้องค์ความรู้ให้กับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หน่วยงานเหล่านี้จึงมีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง 4) การสร้างเครือข่ายการทำงาน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แนวคิด ประสบการณ์ ก่อให้เกิดชุดความรู้ที่หลากหลาย สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาที่ครอบคลุมในทุกมิติ รวมถึงการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนท้ายบ้าน ประกอบด้วย 5 กระบวนการ และมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

1. การประสานงาน ดำเนินการโดยการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำ องค์กรเครือข่าย และประชาชน เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากการดำเนินกิจกรรม

แต่ละกิจกรรมในชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ และประสานใจของประชาชนในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เนื่องจากการประสานงานเป็นการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และให้ความสำคัญกับความหลากหลายของประชาชนและกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วม ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวดำเนินการบนพื้นฐานของความสมัครใจของประชาชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกัน เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้น การประสานงานจึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางระหว่างผู้นำชุมชน องค์กรเครือข่ายและประชาชน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ปรึกษาหารือ และหาข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับ Creighton (2005) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด คือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม และสอดคล้องกับ Deetz (1999) กล่าวถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทางประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกัน การสร้างความเข้าใจและการแสวงหาทางออกร่วมกัน

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องหลักประชาธิปไตย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (ผู้นำ การวางแผน องค์กรเครือข่าย และประเพณี) เนื่องจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมในการพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินกิจกรรมการพัฒนา กิจกรรมกลุ่ม ฝึกฝนทักษะในการปกครองตนเอง การบริการจัดการชุมชน ภาวะผู้นำ และสมาชิกในชุมชน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย การเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชน ดังนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันในการพัฒนาชุมชนทำให้เกิดองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่จะนำมาต่อยอดและปฏิบัติงานในชุมชน สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2545, หน้า 16-17) กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยนำประสบการณ์ของสมาชิกมาแลกเปลี่ยน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ร่วมมือกันค้นหาปัญหาที่แท้จริง แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดี และเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ทักษะที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหา การแก้ปัญหา

อย่างสร้างสรรค์ การสนับสนุนให้กลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน เสริมแรงและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ร่วมรับประโยชน์ รับผิดชอบร่วมกัน

3. การวางแผนชุมชน ได้แก่ การวางแผนชุมชน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การวางแผนชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมที่สำคัญ มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นที่รวมของกลุ่มคน ซึ่งมีพื้นฐานของความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย เกิดแนวคิดในการพัฒนา ดังนั้น การวางแผนชุมชนเป็นวิธีการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการกำหนดปัญหาประเมินศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของชุมชน นำไปสู่การวางแผนโครงการ/ กิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องต่อความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างถูกต้อง การวางแผนชุมชนจึงเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เป็นกรอบในการดำเนินการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ทุกคนในชุมชนต้องการ และเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ผู้นำ องค์กรเครือข่าย และประชาชนต้องเรียนรู้เพื่อสร้างเจตจำนงร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Grybovych (2008) ได้เปรียบเทียบและศึกษาความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการท่องเที่ยวภายในกรอบการศึกษาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการท่องเที่ยวในรัฐไอโอวา รัฐโอเรกอน และบริติช โคลัมเบีย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การวางแผนชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน การให้ความร่วมมือจากสมาชิก การร่วมตัดสินใจใช้การสื่อสาร การพูดจาและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความมั่นใจในการวางแผน กระบวนการที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน เครือข่าย แสดงให้เห็นว่าการวางแผนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง โดยต้องเน้นการออกแบบกระบวนการที่จะช่วยเปลี่ยนจุดสนใจจากผลลัพธ์ไปสู่ความสนใจของเนื้อหา กระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชนที่มีพื้นฐานอยู่กับการวางแผนและการตัดสินใจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สามารถเป็นไปได้จริง

4. การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โดยร่วมดำเนินโครงการ/ กิจกรรมที่อยู่ในแผนชุมชน มีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบโครงการ/ กิจกรรม เพื่อให้โครงการ/ กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน การแบ่งงานและมอบหมายงาน การกำหนดหน้าที่ให้กับคณะกรรมการ และสมาชิก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

การร่วมแรงร่วมใจในการขับเคลื่อนโครงการ/ กิจกรรม ทุกโครงการให้ประสบความสำเร็จ เป็นการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน และการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน สอดคล้องกับ คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (2545, หน้า 22-24) มีวิธีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด โดยระดับการร่วมปฏิบัติเป็นระดับขั้นที่ 5 สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบ โครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

5. การประเมินผล ในการประเมินผลการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การประสานงาน 2) การอบรมให้ความรู้ 3) การวางแผนชุมชน 4) การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา เนื่องจากการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเป็นการตรวจสอบ โครงการ/ กิจกรรม โดยให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมและการร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน มีลักษณะที่จะรับฟังความคิดเห็นของประชาชน วิธีการประเมินเปิดกว้างสามารถใช้ได้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การประสานงาน 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) การวางแผนชุมชน 4) การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ประชาธิปไตยจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สอดคล้องกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2541, หน้า 306-309) กล่าวว่า วิธีการประเมินเชิงธรรมชาติและมีส่วนร่วม ทำให้ผู้ประเมินมีแนวโน้มที่จะเข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริง เพราะเปิดโอกาสให้ผู้ประเมินเข้าไปมีส่วนร่วมกับโปรแกรมหรือโครงการอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาอันพอสมควร เป็นกระบวนการประเมินที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ตลอดจนยอมรับปรัชญาในด้านการคิดและความหลากหลายของมนุษย์ในการประเมินทางการศึกษา จึงทำให้เกิดการยอมรับในผลของการประเมิน สายฝน วิบูลรังสรรค์, รัตนะ บัวสนธ์ อรุณี, อ่อนสวัสดิ์ และสำราญ มีแจ้ง (2550, หน้า 37) กล่าวถึงการศึกษาเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนแตกต่างกันบ้าง การประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม ปรากฏว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินส่วนใหญ่มีความพึงพอใจรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่นำไปใช้เนื่องจากทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการประเมินการให้ความร่วมมือกับชุมชนเพิ่มขึ้น และทำให้พัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้

1. ควรนำรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไปเผยแพร่เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยให้กับประชาชนและชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ควรกำหนดนโยบายด้านการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ทุกภาคส่วนได้เรียนรู้ประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับเยาวชนประชาชน ชุมชน เพื่อเป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทุกกลุ่ม
2. ควรวิจัยและพัฒนา การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติจริง
3. ควรศึกษาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน โดยนำเทคนิคและวิธีวิจัยแบบผสมผสานมาใช้จะทำให้การศึกษาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนมีความสมบูรณ์และลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กมล สมวิเชียร. (2514). *วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง*. กรุงเทพฯ: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ:
สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2545). *รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตย
แบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: ปัญหา อุปสรรคและ
ทางออก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- จรัญญา วงษ์พรหม. (2536). *การบริหารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในสหกรณ์ร้านค้า*. ม.ป.ท.
จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). *เอกสารประกอบการเรียน การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2529). *กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองกับทัศนคติทางการเมืองของคนไทย*.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุมพล หนิมพานิช. (2548). *พัฒนาการทางการเมือง อำมาตยาธิปไตย ธนาธิปไตยหรือ
ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2526). *การบริหารการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2536). *วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อเข้าใจสถานะและการเปลี่ยนแปลงของ
ชุมชน, คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เฉลิมศักดิ์ บุญนำ . (2553). *สภาองค์กรชุมชนขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมืองเพื่อชุมชน
सानนันท*. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 12 “คุณภาพสังคมกับ
คุณภาพประชาธิปไตยไทย”* (หน้า 103-128). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชาย โพธิสิตา. (2548). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากร
และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยนต์ วรรณะภูติ. (2536). *การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย*. ใน *อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ),
คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เขาวนระ ไตรมาส . (2548). การเสริมสร้างภาคประชาชนกับการสร้างฐานรากจากประชาธิปไตยแบบ
 ส่วนร่วม. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 7 “การเมืองฐาน
 ประชาชน: ความยั่งยืนของ ประชาธิปไตย”* (หน้า 341-360). กรุงเทพฯ:
 สถาบันพระปกเกล้า.
- ณรงค์ พ่วงพิศ และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2552). *หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย
 ม.4-ม.6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2551). *กระบวนการประชาธิปไตย: คัมภีร์ชีวิตประชาธิปไตยในปี 2550-
 2551(3)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/204041?locale=en>
- ตัวชี้วัดการสนับสนุนประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย*. (2554). เข้าถึงได้จาก
<http://gotoknow.org/blog/natchapat2/204043>
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: พาณิชพระนคร.
- ทวีศักดิ์ นเกษร. (2545). *วิกฤตเกษตรกรรม: วิกฤตสังคมไทย สู่อารอดในโลกใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 พิษณุโลก: สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน.
- ชนพรรณ ธานี. (2540). *การศึกษาชุมชน*. ขอนแก่น: ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นพพร จรัสชล. (2557, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นันทพร ชมโหม. (2557, 1 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- นันทพร ชมโหม. (2558, 27 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง
 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). *การพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ:
 สถาบันพระปกเกล้า.
- บัณฑิต อ่อนคำ และ วิริยา น้อยวงษ์. (2533). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท:
 ประสบการณ์ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2541). *การมีส่วนร่วมในทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สารศึกษา.
- ประเวศ วะสี. (2552). *การเปลี่ยนแปลงประเทศไทย องค์การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้*.
 เข้าถึงได้จาก [http://www.prawase.com/images/articles/bt-4150-07/090000_
 PW_GR176.pdf](http://www.prawase.com/images/articles/bt-4150-07/090000_PW_GR176.pdf)

- ประเวศ วะสี. (2554). *การปฏิวัติจิตสำนึก*. เข้าถึงได้จาก http://www.prawase.com/images/articles/bt-4150-07/110000_PW_GR180.pdf
- ประเวศ วะสี. (2550). *การปฏิวัติประชาธิปไตยโดยคนทั้งมวล*. เข้าถึงได้จาก http://www.prawase.com/images/articles/bt-4150-07/070409_PW_GR147.pdf/
- ประเวศ วะสี. (2550). *ประชาธิปไตยชุมชน: รากฐานของการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม*. เข้าถึงได้จาก <http://www.prawase.com/index.php/>
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. เข้าถึงได้จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
- แผนพัฒนาการเมืองสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (2545). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ไพรัตน์ เจริญรินทร์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สักดิ์โสภากาการพิมพ์.
- มงเตสกีเออ. (1748). *เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.senate.go.th/>
- มงคล พนมมิตร และชาติชาย รัตนศิริ (2540). *การวิจัยชุมชนในเอกสารประกอบโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน*. เชียงใหม่: สำนักงาน ปปส. ภาคเหนือ.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2543). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2546). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารรัฐกิจ.
- ลัดดาวัลย์ ดันดีวิทยาพิทักษ์. (2550). *ขบวนการทางสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยสหวิทยาการธรรมศาสตร์.
- ลิขิต ชีรเวคิน. (ม.ป.ป). *ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม็ค.
- ลิขิต ชีรเวคิน. (2546). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วสุ ศรีระกิจ. (2557, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิทยากร เชียงกุล. (2551). *แนวทางสร้างประชาธิปไตยทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม*. วารสาร *สถาบันพระปกเกล้า*, 6(3), หน้า 36-37.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). *รายงานวิจัย เอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2549). *การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). *สังคมวิทยา: หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง, ศรีวรรณ มีคุณ และพีระพงษ์ สุดประเสริฐ. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ*. วารสารการศึกษา *และการพัฒนาสังคม*, 4(2), 33-50.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2557). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) บูรณาการแผนชุมชนสู่การจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2558-2560) เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี*. ชลบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2541). *วิธีวิทยาการประเมินทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถิตย์ วิฑูรย์. (2549). *การพัฒนาการเมืองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยสู่ประชาชน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.fpps.or.th/>
- สายทิพย์ สุดดิพันธ์. (2534). *ปัญหาผู้นำกับกระบวนการกำหนดนโยบายแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- สายฝน วิบูลรังสรรค์, รัตนะ บัวสนธ์ อรุณี อ่อนสวัสดิ์ และสำราญ มีแจ้ง. (2550). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม*. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 5(2), 32-48.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สิริพรรณ นกสวน. (2550). *ประชาธิปไตยทางตรง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชุม นवलสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. (2543). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2547). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

- อคิน รพีพัฒน์. (2536). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อมร รักษาสัตย์. (2543). *ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน คู่มือการเรียนรู้การสอน การเผยแพร่และการมีส่วนร่วมสำหรับครูอาจารย์ และผู้นำชุมชน*. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน.
- อรชร พรประเสริฐ. (2551). การประเมินผลระบบราชการ. *สารมนุษยศาสตร์*, 2,(1-2), 29-40.
- อรพินท์ สพโชคชัย. (2537). *คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน: การพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- เอนก นากะบุตร. (2545). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่.
- Baker, K. L. (1973). Political participation, political efficacy and socialization in Germany. *Comparative Politics*, 6,73-98.
- David, B. (2005). *Democracy: A beginner 's guide*. Oxford: Berne Covention.
- Catt, H. (1999). *Democracy in practice*. n.p.
- Chaffee, S. H., McLeod, J. M., & Wackman, D. D. (1973). Family communication patterns and adolescent political participation. In I. J. Denis (Ed.), *Socialization to politics: A reade*. New York: John Wiley & Son.
- Cogan, C., & Derricott, R. (1998). *Citizenship for the 21st century*. London: Kogan Page.
- Cohen, J., & Uphoff, N. T. (1980). *Participation 's place in rural development: Seeking clarify through specificity*. *Wolrd Development*, 8(3), 213-235.
- Copeland, L., & Lamm, W. L. (1985). *The world's greatest speeches*. New York: Dover.
- Creighton, J. L . (2005). *The public participation handbook: Making better decisions through citizen involvement*. Josey-bass: San Francisco.
- Deetz, S. (1999). *Participatory democracy as anormative foundation for communication studies*. New York: Hampton.
- Dejaeghere, J. G., & Tudball, L. (2007). Looking back, looking forward: Critical citizenship as a way ahead for civics and citizenship education in Australia. *Citizenship Teaching and Learning*, 3(2), 40-57.

- Dykes, A. (1968). *Faculty participation in academic decision making*. Washington DC: American Council on Education.
- Ebenstein, W. (1967). *American democracy in world perspective*. New York: Harper & Row.
- Gandal, M., & Finn, C. E. Jr. (1995). *Teaching democracy*. Washington DC: United States Information Agency.
- Grybovych, O. (2008). *Deliberative democratic practices in tourism planning: Towards a model of participatory community tourism planning*. Iowa: University of Iowa press.
- Habermas, J. (1973). *Legitimation crisis*. London: Heinemann.
- Helena, C. (1999). *Democracy in practice*. Retrieved from http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781134703470_sample_893854.pdf
- Heywood, A. (1997). *Politics*. London: Macmillan.
- Hilliard, V. G., & Kemp, N. D. (1999). *Citizen participation crucial to good governance and Administration in South Africa*. *Politeia*, 18(3), 165-187.
- Ho, H. (1983). *Strategies and measures to secer people' participation in development at the Grassroots level*. Retrieved from <http://advisor.anamai.moph.go.th/tamra/AIC4.html>
- Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Ichilov, O. (1988). Family Politicization and adolescents' citizenship orientations. *Political Psychology*, 9(3), 431.
- Lincoln, (1862). President Lincoln issued the preliminary Emancipation Proclamation in the midst of the Civil War, 22nd ed.,
- Lindsay, A. D. (1992). *The modern democratic state*. New York: Vantage.
- Matthews, M. R. (1994). *Science teaching the role of history and philosophy of science*. London: Routledge.
- Mayo, H. B. (1960). *Introduction to democratic theory*. New York: Oxford University Press.
- Michels, A. M. B., & Graaf, L. J. (2010). Examining citizen participation: Local participatory policy making and democracy. *Local government studies*, 36(4), 477-491.
- Mill, J. S. (1910). *Utilitarianism, Liberty, and representative government*. New York: E.P. Dutton.

- Radcliffe-Brown, A. R. (1958). *Method in social anthropology*. Chicago: M. N. Srinivas.
- Ranney, A. (1962). *The governing of men*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Roh, Y. R. (2004). Democracy citizenship education in the age: A comparative study of South Korea and Australia. *Asia Pacific Education Review*, 5(2), 167-177.
- Rousseau, J. J. (1968). *The social contract*. New York: Penguin Books.
- Sung, L. (1998). *Characteristics of leaders of more viable and less viable communities in rural South Korea*. Missouri: University of Missouri.
- Terrell, T. M. (2007). Community participation in Birmingham, Alabama: How leadership, social networks, framing and participatory democracy shape inner-city civic participation. *The Humanities and Social Sciences*, 69(4), 1556.
- Warren, D. (2006). *Helping networks: how people cope with problems in the 71 Urban community*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Werthiem, W. F. (1981). *The urgency factor and democracy: A theoretical contribution to Unrisd' debate on participation*. Retrieved from <http://www.thaireform.in.th>
- Wisse. (2006). *Promoting democracy: An international exploration of policy and implementation practice*. The Hague: Ministry of the Interior and Kingdom Relations.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

รายชื่อชุมชนที่เข้าร่วมปฏิบัติการด้วยความสมัครใจ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลชุมชนปฏิบัติการ

รายชื่อผู้เข้าร่วมการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

รายชื่อวิทยากรชุมชน

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนนาพร้าว

หมู่ที่ 5

ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นางวันเพ็ญ	พงษ์ศิริ	ประธานกรรมการ
เรือเอกชูชาติ	ล้ำฤทธิ์	รองประธานกรรมการ
นายโสพล	งามสง่า	เลขานุการ
นายนิล	พนาวิน	กรรมการฝ่ายปกครอง
นายบรรจง	ปราบศัตรู	กรรมการฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ
นายสวาท	พนาวิน	กรรมการฝ่ายการคลัง
นางสาวสุภาวรรณ	แข็งแรง	กรรมการฝ่ายพัฒนาและสวัสดิการ
นางสมลักษณ์	เกตุสาดี	กรรมการฝ่ายสาธารณสุข
นายมานัด	เกตุสาดี	กรรมการฝ่ายการศึกษา

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนหนองพยอม

หมู่ที่ 1

ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นางวันเพ็ญ	ลาภขจรกิจ	ประธานกรรมการหมู่บ้าน
นายตง	ศิริรักษ์	รองประธานกรรมการหมู่บ้าน
นายชัยวัฒน์	นันทวัฒน์านุกุล	รองประธานกรรมการหมู่บ้าน
นายวรรณชัย	อุคร	เลขานุการ
นางศ้อย	นวลละออง	เหรัญญิก
นายบรรจง	เหลืออ่อน	กรรมการ
นายเรวัต	สุตันตกิจถาวร	กรรมการ
นางยุพา	เลิศศิริชาญ	กรรมการ
นายพิศาล	นันทวัฒน์านุกุล	กรรมการ
นางฉันทนา	อินวกุล	กรรมการ
นางจรรยา	สงวนศักดิ์	กรรมการ
นายสมคิดลาภ	ขจรกิจ	กรรมการ
นายจิรศักดิ์	เพียรประสิทธิ์	กรรมการ
นายสรณธร	ลาภขจรกิจ	กรรมการ
นายบรรพจน์	นันทวัฒน์านุกุล	กรรมการ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนแพรวกวิหารแก้ว

หมู่ที่ 11

ตำบลบางเตย อำเภอบางเตย จังหวัดฉะเชิงเทรา

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นายชาญชัย ไชยมโน		ประธาน
นายสุรินทร์ จันประภา		รองประธาน
นายสุทัศน์ สุนทรโชติ		เลขานุการ
นายวิสุทธิ์ เรืองรักษา		ผู้ช่วยเลขานุการ
นายวินัย ไชยมโน		เหรัญญิก
นางสาวกาญจนา โล่รักษา		ผู้ช่วยเหรัญญิก
นายสะอิด โล่รักษา		กรรมการ
นางชม โล่รักษา		กรรมการ
นายอุ้น จันท์เกษม		กรรมการ
นายทองใบ สีนักดี		กรรมการ
นางสุขใจ พาชีชีพ		กรรมการ
นายมนัส ภู่มรินทร์		กรรมการ
นายณรงค์ โล่รักษา		กรรมการ
นายอำนาจ หล้าเจริญ		กรรมการ
นายสุชาติ ฐปพงษ์		กรรมการ
นางบังอร จันท์เกษม		กรรมการ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนหนองเสม็ดแดง

หมู่ที่ 9

ตำบล อำเภอ จังหวัดระยอง

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นายสมชาย	ภักคิริ	ผู้ใหญ่บ้าน/ ประธานชุมชน
นายศรีสุข	เจริญสุข	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายครุณ	ทองเถื่อน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายสมพร	ทองเถื่อน	รองประธานชุมชนหนองเสม็ดแดง
นางปิ่น	นีกสม	รองประธานชุมชนหนองเสม็ดแดง
นางสาวกัญต์ฤทัย	กสิกรรม	กรรมการ
นางสาวพัชรี	พันสรระน้อย	กรรมการ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนทรัพย์ประมิน

หมู่ที่ 5

ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดชลบุรี

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นายวิชัย	ทองอาจ	ผู้ใหญ่บ้าน
นายสมพร	จันทร์ถม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นางสาวถนอม	สรศรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายอุทัย	ดีตุ้ม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายวันชัย	สำเภาเงิน	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
นายทองนาค	สรศรี	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
นางบุญส่ง	ทองอาจ	ประธานกลุ่มสตรี
นางสาววิไลรัตน์	เลื่อนทอง	ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง

ชุมชนห้วยบอน

หมู่ที่ 5

ตำบลไม้รูด อำเภอลองลึก จังหวัดตราด

ชื่อ-สกุล		ตำแหน่ง
นางประวิง	น้อมมาก	ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน
นายสมควร	ประคองจิตร	กรรมการ
นางวนิดา	เจียวขจี	กรรมการ
นายสมพงษ์	เงินดี	กรรมการ
นายสงวน	พรมดี	กรรมการ
นายบุญรอด	ประคองจิตร	กรรมการ
นายสัญญา	น้อมมาก	กรรมการ
นางบุญช่วย	ทศดารา	กรรมการ
นางสุวีรี	หมื่นสุข	กรรมการ
นางนงลักษณ์	ปางปู	กรรมการ

รายชื่อชุมชนปฏิบัติการ

ชุมชนท้ายบ้าน หมู่ที่ 1

ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1. นางสมบัติ เกตุปรังค์	ประธานสภาเทศบาลตำบลบางพระ
2. นางนันทพร ชมโคม	ประธานชุมชนท้ายบ้าน
3. นางสนม สุทธิอัมพร	รองประธานชุมชนท้าย
4. นายนพพร จรัสชล	กรรมการฝ่ายปกครอง
5. นายวรรณสุทธิ จรัสชล	กรรมการฝ่ายปกครอง
6. นางสุภากร สุทธิอัมพร	กรรมการฝ่ายคลัง
7. นางสาวสิริพรรณ หงษ์สวัสดิ์	กรรมการฝ่ายสวัสดิการฯ
8. นางอัมพร คงสมร	กรรมการฝ่ายพัฒนา
9. นางพัชนีพร เจ็ยเจริญ	กรรมการฝ่ายศึกษา
10. นายสิริ กาญจนภานัน	ที่ปรึกษาชุมชน
11. นางสมรศรี กาญจนภานัน	ที่ปรึกษาชุมชนท้ายบ้าน
12. นายโตสิต เจ็ยเจริญ	ที่ปรึกษาชุมชนท้ายบ้าน

ภาคผนวก ข

กิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน

กิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ครั้งที่ 1

เรื่อง	การสร้างความเข้าใจและเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชี้แจงความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย 2. เพื่อเสนอรูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 3. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
ขอบเขตเนื้อหา	<ol style="list-style-type: none"> 1. รูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย วัฒนธรรมประเพณี 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การสังเกต การสนทนา ซักถาม การฟังอย่างตั้งใจ การแสดงความคิดเห็น และเทคนิคการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกัน
วิธีการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2. วิทยากรชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บทเรียนและประสบการณ์ร่วมกับชุมชนปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ
อุปกรณ์/ สื่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เอกสารรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2. เอกสารชุมชนหรือหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง
ระยะเวลา	4 ชั่วโมง
การวัดและประเมินผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังเกตความร่วมมือ ความสนใจในรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2. ประเมินผลกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน ครั้งที่ 2

เรื่อง	การจัดทำชุมชนท่ายบ้าน
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมเชิงปฏิบัติการการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน 2. กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา 3. จัดทำแผนพัฒนาชุมชน
ขอบเขตเนื้อหา	องค์ประกอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน คือ ผู้นำ การวางแผนชุมชน องค์กรเครือข่าย วัฒนธรรมประเพณี
วิธีการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมเชิงปฏิบัติการการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน 2. กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา 3. จัดทำแผนชุมชน
อุปกรณ์/ สื่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เอกสารรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2. กระดาษฟลิปชาร์ตและปากกาเคมี 3. แบบบันทึกข้อมูล
ระยะเวลา	4 ชั่วโมง
การวัดและประเมินผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังเกตความร่วมมือ ความสนใจในกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน 2. ประเมินผลจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

ภาคผนวก ค
แบบสำรวจข้อมูลชุมชน

แบบสำรวจข้อมูลชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางพระ

1. ข้อมูลประวัติชุมชน

1.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

.....

.....

.....

1.2 ประวัติสถานที่สำคัญ

.....

.....

.....

1.3 เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจในชุมชน

.....

.....

.....

2. ข้อมูลทางกายภาพ

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

.....

.....

.....

2.2 ขนาดพื้นที่และที่ตั้ง

.....

.....

.....

2.3 อาณาเขตชุมชน

ทิศเหนือ	จด
ทิศตะวันออก	จด
ทิศใต้	จด
ทิศตะวันตก	จด

2.4 แผนที่ชุมชน

.....

.....

.....

2.5 เส้นทางคมนาคม มีถนนและซอย ทางรถไฟ ดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

2.6 สาธารณูปโภคในชุมชน (ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต)

.....

.....

.....

2.7 สถานที่สำคัญ (สาธารณสุขสถาน และสถานที่อื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาชุมชน)

.....

.....

.....

2.8 ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่สาธารณะ

.....

.....

.....

2.9 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน (แบบกลุ่ม แบบกระจายตามถนน การแบ่งกลุ่มบ้าน คุ่มบ้าน)

.....

.....

.....

3. ข้อมูลทางสังคม

3.1 ครัวเรือนและประชากร

3.1.1 ครัวเรือนตามทะเบียนบ้าน ครัวเรือน

ประชากร..... คน เป็นชาย คน หญิง คน

การจำแนกประชากรตามทะเบียนบ้านตามวัย

1) เด็กเล็ก คน

2) วิทยาลัย (อนุบาลขึ้นไป) คน (มีผู้ไม่ได้เรียน คน)

3) วิทยาลัย คน (ในจำนวนนี้มีผู้ว่างงาน คน)

4) วิทยาลัยสูงอายุ คน

3.2 กลุ่ม/ องค์กรชุมชน (กลุ่มเครือข่าย กลุ่มธรรมชาติ กลุ่มจัดตั้ง)

.....

.....

.....

3.3 การเมืองการปกครอง

ผู้นำท้องถิ่น

.....

.....

ผู้ปกครองท้องถิ่น

.....

.....

ผู้นำกลุ่ม/ องค์กร

.....

.....

ผู้นำตามธรรมชาติ

.....

.....

รายนามคณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบัน

.....

.....

3.4 ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ

.....

.....

.....

.....

3.5 องค์กรความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

4. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

4.1 การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน (มีการใช้ประโยชน์ที่ดินทำอะไรบ้าง มีครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีความเดือดร้อนเรื่องที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยหรือไม่อย่างไร)

.....

.....

.....

4.2 อาชีพและรายได้ของคนในชุมชน

อาชีพของคนในชุมชน (จัดลำดับอาชีพจากมากไปน้อย ตัวอย่างอาชีพ ทำงานสำนักงาน มีเงินเดือน ผู้ประกอบการ รับจ้าง เกษตรกรรม ประมง ฯลฯ)

.....

.....

.....

4.3 เศรษฐกิจชุมชน (กลุ่มการผลิต และผลิตภัณฑ์เด่นในชุมชน)

.....

.....

.....

ปัญหาความต้องการของชุมชน

ปัญหาของชุมชน ชุมชนมีความเห็นว่า ภายในระยะเวลา 3 ปี ชุมชนควรจะพัฒนาเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

.....